

KOROŠKI

svžinar

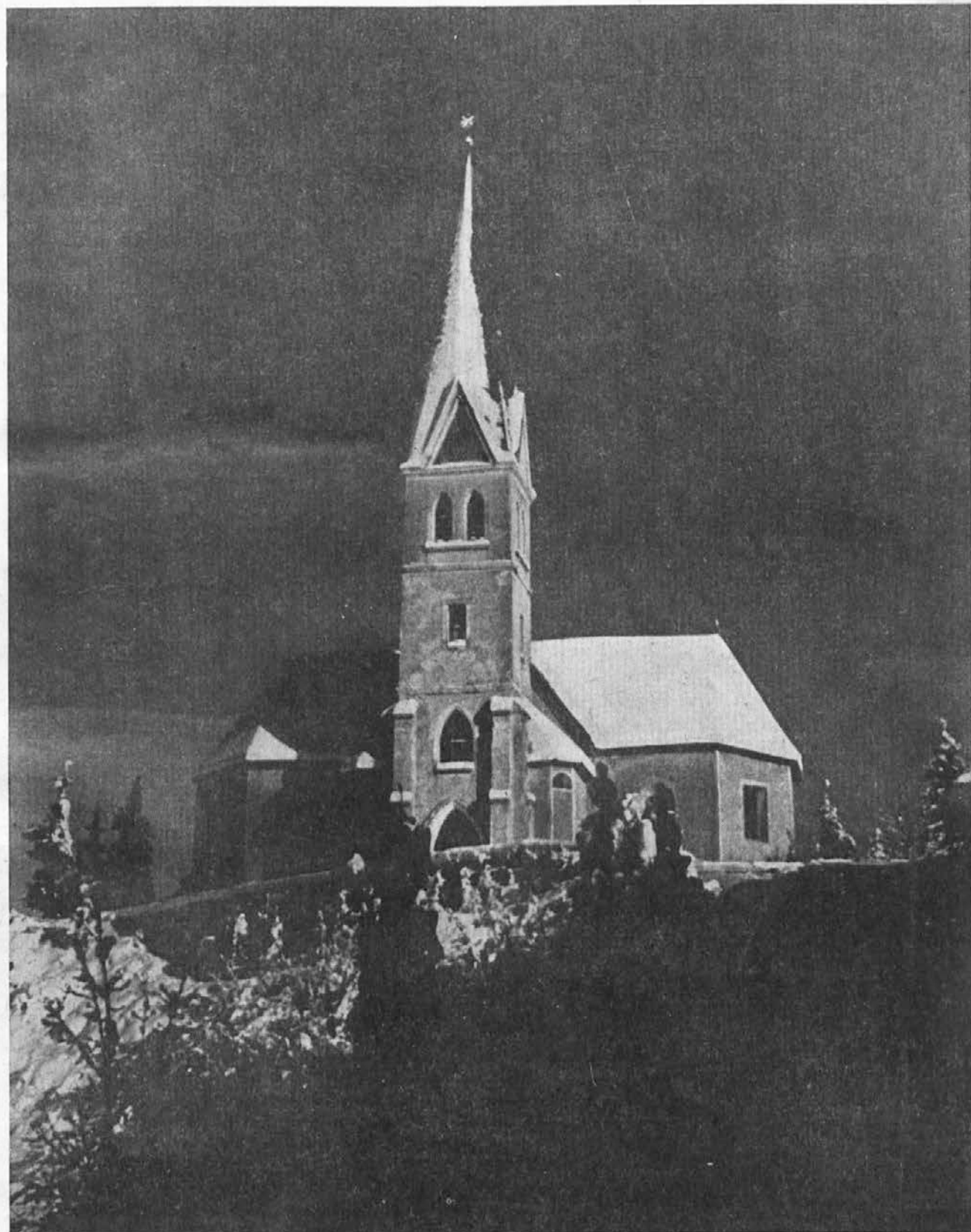
LASILO RAVENSKIH ŽELEZARJEV

to XV.

Ravne na Koroškem, 1. februarja 1965

Št. 1-3

S kvalitetnim delom
— plemenita jekla,
s kulturno dejavnostjo
— plemeniti ljudje,
s sodelovanjem vseh
— lep koroški kraj

Vertikala ob novem pokopališču

Foto: Z. Vezjak

Direktor Gregor Klančnik:

Poslovno leto 1965

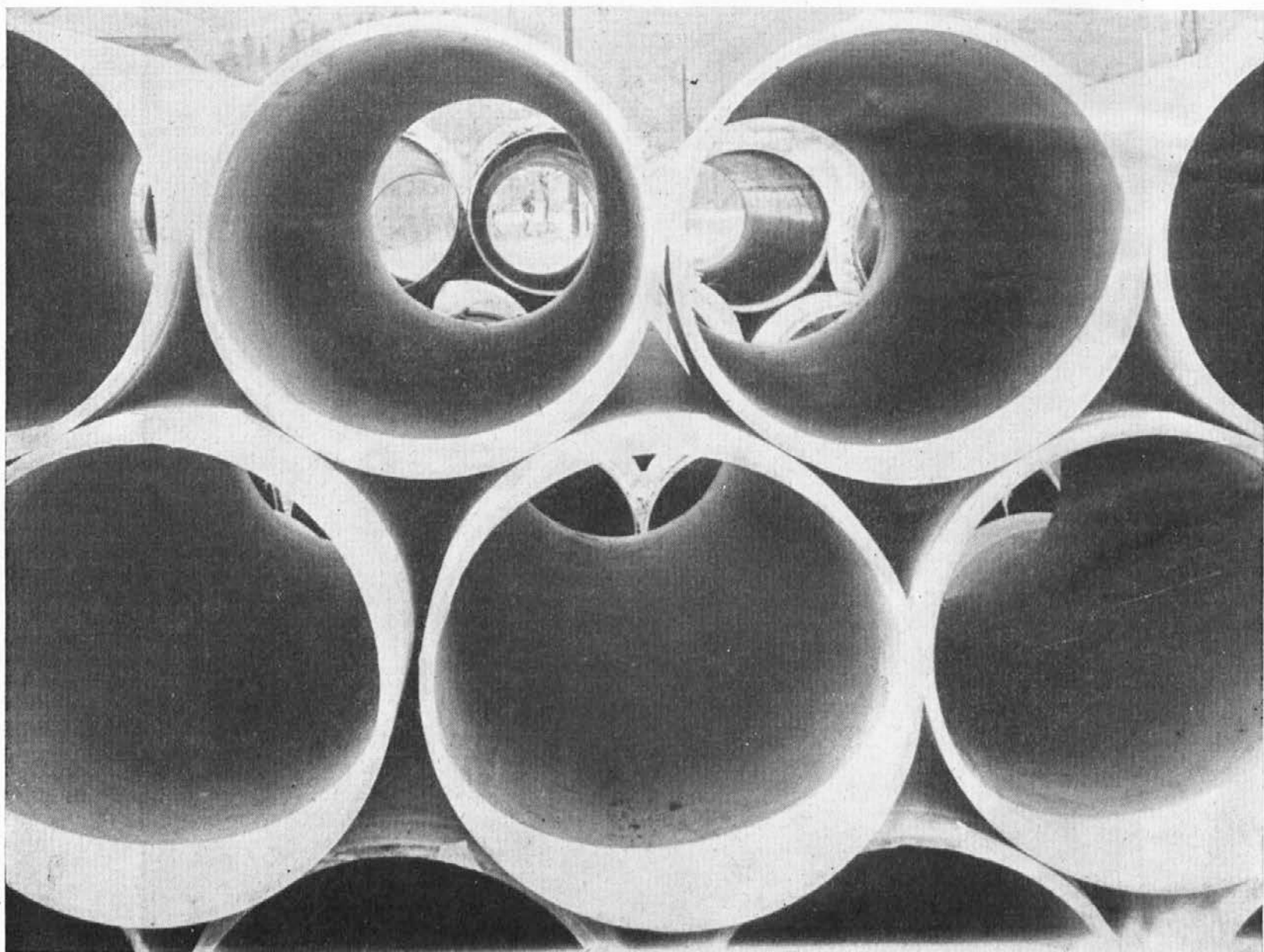
Že stopamo po začrtani poti, ki nas mora do konca letošnjega leta pripeljati do zasnovanega cilja 21 milijard din realizacije, 2 milij. obračunskih dolarjev izvoza, blizu 5 milijard din naložb v osnovna sredstva ter vsaj 60.000 din povprečnih osebnih dohodkov. V članku »Ob vstopu v novo leto«, objavljenem v prvi številki »Informativnega fužinarja«, sem opisal gibanje našega gospodarjenja v preteklem letu ter prikazal kratko vsebino naših nalog v letošnjem letu. Iz tega članka se vidi, da smo kljub težavam ob setvi in med delom v letu 1964 imeli dobro žetev. Objavljeni podatki so delno bazirali na prognozi, končen obračun, kar je še posebno razveseljivo, nam pa daje še boljše rezultate, in to na vseh področjih in v vseh obratih. Dosegli smo skupne proizvodnje 192.832 t, blagovne proizvodnje 48.406 t, realizacije pa 18.350 milij. din. Proti letu 1963 smo s tem v skupni proizvodnji napredovali za 54.503 t ali za 39,1 %, v blagovni za 12.476 t ali za 35 %, prodajo naših izdelkov pa smo povečali za 3.320 milij. din, kar je dobrih 22 % več kot v predhodnem letu. Vsi obrati

so pri končnem obračunu pokazali izboljšani rezultat. Topilnica je dala 24.000 t ali 36 % več surovega jekla kot leta 1963, livarna 225 t ali 2,3 % več jeklene litine, valjarna 26.653 t ali 70 % več skupne valjane proizvodnje, kovačnica 3.061 t ali 25,5 % več kovane proizvodnje, mehanska obdelovalnica 237 t ali 3,2 % več mehansko obdelanih izdelkov, jeklovlek 292 t ali 98 % več skupnih vlečenih jekel; zaostanek proti predlanski proizvodnji pa se je zmanjšal tudi v vzmetarni, znaša pa še vedno 33 ton.

Iz teh podatkov se jasno vidi izreden uspeh zadnjega meseca poslovnega leta 1964. Vsi dosedanji poslovni rekordi so bili v tem mesecu prekoračeni. Dosegli in presegli smo 1,8 milijarde mesečne realizacije, dosegli in presegli $\frac{1}{4}$ milij. obrač. dolarjev izvoza, v produktivnosti pa že presegli 565.000 din povprečne mesečne realizacije na zaposlenega. Skoraj vsi obrati so si popravili produktivnost. Obračunana po skupni proizvodnji je bila v topilnici za 7 %, v livarni za 0,5 %, v valjarni za 37 %, v kovačnici pa za 15 % proti 1963. letu povečana. Zaostanek v produktivnosti dela,

izračunani po tonaži, pa je bil tudi na koncu leta še zabeležen v mehanski obdelovalnici in vzmetarni. Vrednostni pokazatelj pa so tudi v mehanski obdelovalnici pokazali napredek za 3,2 %. S tako dobrim delom meseca decembra smo v zadnjem četrtletju proti I. četrtletju preteklega leta napredovali za celih 17,4 %. Le pri izvozu nismo mogli več dohiteti zamujenega. Na inozemska tržišča smo dali za 1.414.562 obrač. dolarjev naših izdelkov ali 77,2 % predvidenega plana. Ker smo v zadnjem četrtletju spoznali resnost tega problema, lahko optimistično gledamo na realizacijo vseh postavk in tudi predvidenega izvoza letošnjega plana. Zmotili pa bi se, če bi mislili, da bomo lahko za letošnje leto zasnovane naloge brez prizadevanja celotne delovne skupnosti dosegli in presegli.

Poznano nam je, da je celotna jugoslovanska družbena skupnost pred odgovorno nalogo: urediti moramo plačilno bilanco ob istočasnem izboljševanju naše življenjske ravni. Izravnava plačilne bilance pa pomeni znatno povečevanje izvoza. Da bi ob povečanem izvozu na domačem tržišču povečevali blagovne fonde osebne potrošnje in družbenega standarda sploh, je rešitev v izboljšani in ekonomičnejši proizvodnji; enostavno povedano: hotenje po boljšem življenju je pogojeno s povečano proizvod-

Daljnogledi

Foto: Osnovna šola Prevalje

njo potrošnega blaga. Le delno se bo to lahko kompenziralo z umirjevanjem investicijskih naložb, glavni rezultat pa bo morala dati večja gospodarnost v proizvodnji.

Tudi naše podjetje je v sklopu celotnega jugoslovanskega dogajanja. Že takoj ob vstopu v novo leto so se nam pri oskrbovanju predvsem z uvoznimi surovinami pokazale znatne težave. Jugoslovanska banka za zunanjo trgovino zaradi znatno manjšega izvoza od uvoza v letu 1964 ni mogla takoj dati na razpolago potrebnih deviz, zato je zaradi pomanjkanja ferolegur že trpel naš proizvodni program. V lastnem interesu smo dolžni, da ta problem urejemo predvsem v svoji hiši; rešili pa ga bomo z upornim prizadevanjem:

- za povečanje izplena,
- za redno izvrševanje izvoznih poslov,
- za splošno varčevanje s surovinami in pomožnim materialom ter energijo,
- za stalno rast produktivnosti dela.

Velike so še ostale neizkoriščene možnosti v naši delovni organizaciji. Zavedati se moramo le dolžnosti, ki nam jih nalagata plan in družbena skupnost, da bi jih odkrili, izkoristili ter dosegli vse, za letošnje leto zasnovane naloge. Predanost, sposobnost in slago bo treba še utrditi in nobena naloga nam ne bo pretežka. Ker računam na zavest delovne skupnosti, z zaupanjem gledam na izvršitev letošnjega poslovnega plana.

števanju delovnih okolnosti, toda brez dodatkov za nadurno, nočno delo, stalnost, letni dopust in delitve po ekonomski enoti.

Primerjava pravkar ugotovljene višine osebnih dohodkov — elementov cenika — z doseženimi oziroma izplačanimi osebnimi dohodki, vse preračunano na enoto ene ure, nam da naslednjo sliko:

	OD (din/h) kot element cenika	
september	170	
oktober	170	
november	170	
	Izplačani OD din/h	Odnos %
september	316	186
oktober	270	159
november	286	168

DA BI NAM BILO BOLJE

ZA BOLJŠO SKLADNOST DELITVENIH ODNOSOV

Informativni fužinar je v zaporednih številkah objavil gibanje osebnih dohodkov za september in oktober, pa tudi za november so podatki že poznani.

Poskušajmo iz suhoparnih številke izveči interesantno jedro.

Za obdobje zadnjih treh mesecev se je osebni dohodek gibal, kakor sledi:

	Povprečje OD	
september	57.996	
oktober	55.096	
november	55.976	
	Povpreč. štev. opravl. ur	Povpreč. din/h
september	183	316
oktober	205	270
november	195	286

(Za mehanično delavnico je bila taka analiza izdelana, pri tem pa je ugotovljeno, da bi se povprečna kategorizacija dela gibala v razponu med V. in VI. skupino dela oziroma točno izračunano 5,8.) Pravilnik enotnih osnov dela razvršča v V. in VI. skupino dela naslednjih značilnosti:

grupa V — dela, ki zahtevajo poleg znanja, katerega pridobi delavec s strokovno izobrazbo, še zaključeno znanje s prakso v svojem poklicu;

grupa VI — težja strokovna dela, ki zahtevajo večletne izkušnje v praksi; dela, za katera se zahteva zaključeno strokovno znanje in se morajo izvrševati pod posebno težkim fizičnim naporom.

Pri dopustni aproksimaciji bi lahko predpostavili, da bi znašal povprečni element osebnega dohodka, ki ga upoštevamo pri sestavi cenika del, ca. 170 din/h, ob upo-

(Vseh vmesnih korektur osnov pri sestavljanju cenikov skoraj ni možno upoštevati v proizvodnem procesu in organizaciji proizvodnje, zato le-ti svoje stimulative vloge tudi ne morejo odigrati v sedanjih pogojih.)

Izplačani osebni dohodki so torej za celih 59 do 86 % višji od one višine, s katero seznanimo delavca ob prevzemu dela. V tem pa je bistvo problema, osnovni vzrok mnogih konfliktnih situacij, neprilagojenega obnašanja oziroma frustracij.

Seznamimo se z nekaterimi že zdavnaj znanimi psihoanalitičnimi ugotovitvami, ki pravijo:

Človekova dejavnost se ne poraja sama od sebe. Zanj so potrebne ali notranje pobude ali pa zunanji vpliv.

Vse tisto, kar človeka spodbuja, kar ga privede k dejavnosti, kar le-to usmerja, ji določa jakost in trajanje, imenujemo motivacija.

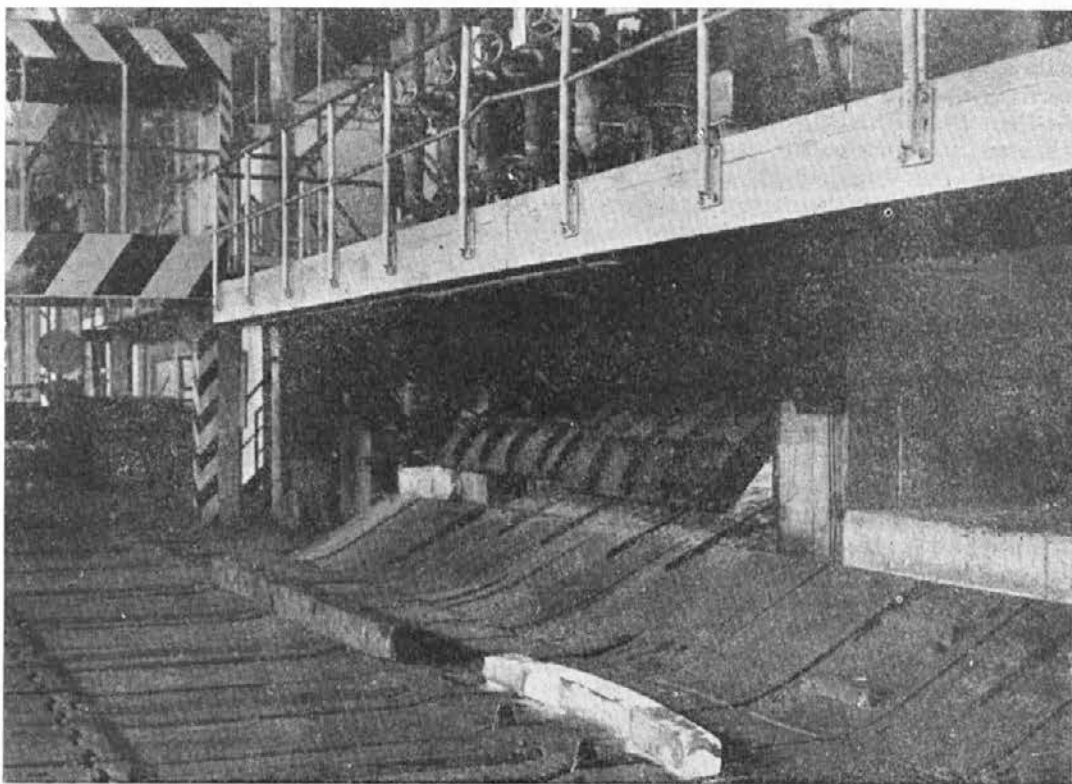
Kaj bo človek delal, koliko truda in vztrajnosti bo vložil v delo, vse to zavisi od vrste, jakosti in trajnosti motivacije.

Osebni dohodki, preračunani na delovno uro, so se torej gibali v septembru v višini 316 dinarjev, v oktobru 270 dinarjev in novembru 286 dinarjev. Taka so torej realna izplačila.

Kakšne pa so osnove za sestavo cenikov del, kako velik je spodbudni element proizvajalca, ko delo sprejema? Ali je dosežena pozitivna motivacija?

S pravilnikom enotnih osnov cenikov del, ki ga je delavski svet sprejel 23. avgusta 1964, so regulirani pogoji in okolnosti za vrednotenje dela. Pravilnik daje primeren poudarek delu po učinku, poudarja potrebo po realno predvidenem času, dela sama pa razvršča v VIII skupin, imenovanih grupe. Za posamezne skupine dela pravilnik dalje določa dinarske vrednosti, zopet v odvisnosti od delovnega okolja ter dela po učinku oziroma po času.

Če operiramo s tovarniškimi povprečji, poskusimo ugotoviti, kakšna je višina osebnega dohodka za uro dela, s katero seznanimo delavca ob predaji dela; to seveda zopet v povprečju. Tu predpostavimo, da so odmerjeni časi dela realno predvideni. Z analitično metodo, to je z analizo dela in delovnih operacij, bi bilo možno za vse podjetje primerno točno ugotoviti skupino, ki bi odgovarjala povprečno oceni dela.

Čaglj grede iz peči na pomično progo

Zato je povsem razumljivo, da ima motivacija velik vpliv na produktivnost dela. Motivacija je najmočnejši osebni faktor v produkciji, ker vpliva tudi na oblikovanje sposobnosti, na pridobivanje spretnosti in znanja.

Človeške potrebe, te notranje pobude k dejavnosti, so posledica neke vrste »neravnotežja« pa najsi bo v samem človeškem telesu ali pa med človekom in njegovim okoljem.

Motivacije so tem močnejše, čim manj verjetnosti je, da bomo zadostili prirojenim ali vadaškim motivom. Čim bližje nekemu cilju smo, tem bolj nas privlači (pozitivni gradient privlačnosti), ako je cilj privlačen in pozitiven. Negativen cilj (neprijetna situacija) nas tembolj odbija, čim bližje smo ji (negativni gradient odbijanja).

Pridobljeni motivi so rezultat razvoja posameznika v nekem družbenem okolju. Tako pride do velikih razlik v motivacijah, ki usmerjajo človeško delo, vendar pa je niz prilik, ki več ali manj podobno delujejo na motivacijo večine ljudi. Prav posebno pa vplivajo na motivacije ljudi pri delu: občutek veljave, upoštevanja in pomembnosti, razumevanje in spoštovanje, kar pa se končno v dokajšnji meri odraža s primernim nagrajevanjem in s tem v osebnem standardu.

Pri vodenju podjetja, oddelka oziroma proizvodnje sploh pa je prav, da zavestno pozitivno motivacijo usmerjamo, predvsem pa z njo računamo. Neurejeno stanje vzbuja konfliktno situacijo. Pravimo, da je človek v taki situaciji, če ga notranje potrebe ali zunanje pobude silijo k neki dejavnosti, ki se ne more izvršiti brez večjih preprek in težav. Te zapreke ali bariere pa so lahko različne, vendar v večini primerov take, da se ali dajo obvladati, če ne pa vsaj obiti. Konfliktno situacijo rešujemo s trezno analizo in pametnim ukrepanjem, z menjanjem in približevanjem cilju, predvsem pa s pozitivno motivacijo.

Poskušajmo v skladu z gornjimi mislimi analizirati nekaj le prepogostih konfliktnih situacij, za katere često slišimo pavšalno zlorabljen pojem odnosov, neredko celo s tendencioznim prizvokom. V obratu nastane spor med delavcem ali skupino ter vodjem dela. Odvisno od okolnosti, temperamenta, sposobnosti, sporazumevanja oziroma neprilagojenega vztrajanja pri svojih stališčih, zavzame le-ta določen obseg, ki mu sledi več ali manj uspešno pomirjevanje in reševanje nastale konfliktno situacije.

Analiza (miselna razgradnja in reorganizacija danih struktur) ter sinteza na višji stopnji v veliki večini primerov najdeta vzročnost v miselnosti in občutku, da bodo za svoje delo preslabo nagrajani, v trditvi, da je cenik del prenizek.

Vsakdanje in običajne so trditve, da cenik del daje le neprimeren urni in skupni zaslužek, da za ta denar ne bo delal, da je to svinjarija itd. V podkrepitev temu sledijo navedbe in dokazi, da sosedna podjetja bolje plačajo, da se desetine naših sodelavcev na novih delovnih mestih pohvali, da za enako delo prejemajo nesorazmerno višje dohodke in še nešteto podobnih večkrat dvomljivo utemeljenih navedb. Ko pa odgovorni vodja dela z analizo njegovih stvarnih osebnih dohodkov ugotovi za prejšnji mesec ali za daljše obdobje

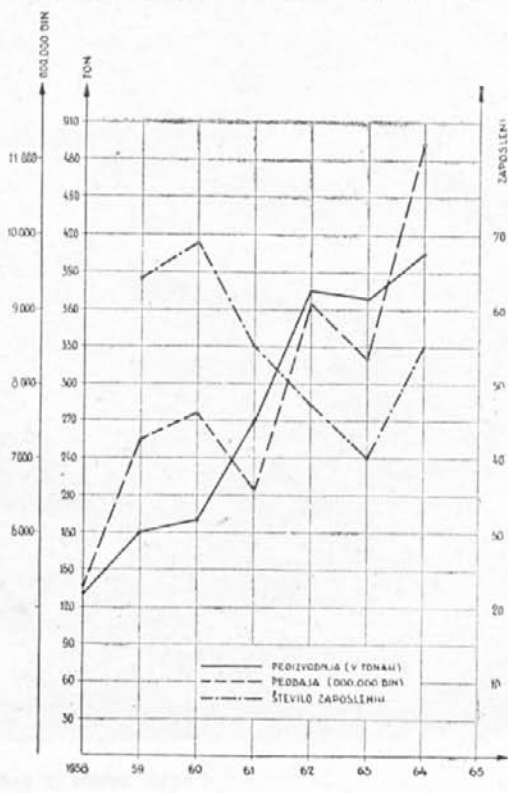
realno višino osebnega dohodka, nastane molk, delno nezaupanje v številke, v veliki večini primerov pa dezorientacija ter nerazumevanje vzročnosti in nastanka razlik.

Kratek zaključek: ob relativno ugodnem nominalnem porastu osebnih dohodkov nerazpoloženje in kopica konfliktnih situacij in končno negativna motivacija.

Vzrok je tu iskati v razmeroma kompliciranem sistemu formiranja skupnega osebnega dohodka, uravnilovskih elementih in drugih oblikah ugotavljanja in delitve viška. Vse to skozi ves mesec na delovnih mestih ustvarja nerazpoloženje, skratka negativno motivacijo in s tem nezaupanje. Tak sistem zanesljivo ne more odigrati svoje vloge v vplivu na produktivnost dela, gospodarski napredek in vključitev v splošni družbeni tok življenja kraja.

Pred dobrimi 4 leti smo z velikim optimizmom pa tudi z dokajšnjim uspehom vpeljali cenik del oziroma bolj po domače, dinarski akord. To je vsekakor pomenilo napredek v sistemu nagrajevanja, uspehi pa so se odražali v porastu proizvodnje, odvisno pač od oblike in doslednosti uvedbe. Stopnja doseženega cilja je več ali manj v proporcionalnem odnosu, s kakšnim uspehom in v kakšnem obsegu smo direktnemu proizvajalcu uspeli pokazati odvisnost njegovega deleža osebnega dohodka s količino opravljenega dela oziroma mu vedeli vnaprej povedati; za to delo boš dobil tolik in tolik znesek. Analiza v posameznih obratih oziroma oddelkih kaže presenetljive rezultate in ne bi bilo prav, da bi jih v tej razpravi, na tem mestu prezrli, vsem delavcem in vodjem dela pa dali zaslužno priznanje. Naslednji diagram prikazuje gibanje proizvodnje in število zaposlenih v letih od 1958 do 1964 v oddelku industrijskih nožev mehanske obdelovalnice. Dosežena vrednost proizvodnje preko 1,1 milijarde je že pomembna, naziv oddelek skromen, analiza pa pozornosti vredna.

Krivulje prikazujejo presenetljiv vzpon proizvodnje ob istočasnem zmanjševanju števila zaposlenih, torej dinamičen vzpon

produktivnosti dela v letu uvedbe cenika pa tudi v naslednjih letih. Notranje rezerve so se v glavnem hitro pokazale in izčrpale, vidnih investicij ni bilo, zato je logično nastala določena stabilizacija. K podatkom, ki jih kažejo krivulje diagrama, je še potrebno dodati, da oddelek zaposluje kar 32 % žensk.

Naraščal je tudi osebni dohodek v oddelku industrijskih nožev zaposlenih sodelavcev, čeprav je stopnja naraščanja morala doživljati več nasilnih korekcij, ki so izhajale iz posegov medobratnega izravnavanja v okviru podjetja, čemur nujno sledi še interne. Žal posledice tega že čutimo. Trditev o naraščanju osebnih dohodkov za obravnavano obdobje žal ne velja za tehnični vodilni kader oddelka industrijskih nožev in resornega dela priprave dela. Nosilci in organizatorji tega vzpona so bili (gledano skozi prizmo osebnih dohodkov) pozabljeni in nezapaženi, zato njim v priznanje teh nekaj besed.

Cenik del je torej prinesel določen napredek in s tem opravičil svojo uvedbo in obstoj, toda čas in novi posegi v sistem nagrajevanja oziroma boljše delitev osebnih dohodkov, so mu obrabili ostrino in učinkovitost. Žal je še danes pri mnogih primerih preveč pavšalno — normativno uveden, kar ga morda celo kompromitira. Popolnosti bi mu tudi ne hotel očitati, pokazale so se razpoke v sistemu izobraževanja, priznavanju zaslug sodelavcem z daljšo delovno dobo in drugo. Vse to bo potrebno v bodoče upoštevati in dodatno skladneje urejevati.

Sistem cenika, ki vrednost dela izraža direktno z denarnim vrednotenjem, pa načinja čas in spodbija tržna nestabilnost. Teoretični obratne organizacije dela in nagrajevanja dajejo prednosti denarnemu vrednotenju v pogojih stabiliziranih gospodarskih odnosov, predvsem pa cen. Če pa so nihanja le prehuda, sistem izgublja na učinkovitosti, priprava dela in obratna organizacija pa vseh teh nihanj skoraj ne moreta obvladati.

Nekako v pravkar opisani situaciji se nahajamo. To, kar je zob časa najedel, okolnosti pa omajale, ne bi kazalo samo krpati, bolje bo z novimi oprijemi poživiti. Sila in vitalnost nekega sistema ali gibanja sta v tem, da spremlja razvoj, predvsem pa da poraja in spodbuja nova gibanja pospešenega razvoja.

Morda nekaj misli k temu. V preteklem letu začeto delo bi bilo nadaljevati, pri tem pa pomisliti na naslednje:

1. V sedanjih cenikih del denarno vrednotenje zamenjajmo s točkovnim sistemom. Vrednost točke naj bi, kot sedaj pri umskih delavcih, naraščala v skladu z naraščanjem produktivnosti dela, kakor zaradi ostalih vplivov;

2. Višino skupin (grup) oziroma po novem vrednost točk kar najbolj dvignimo, tako da bosta stimulativen element in pozitivna motivacija kar največja. Dodatke za letni dopust, topel obrok vključimo v osnovo;

3. Nagrajujmo kvalificirano in visokokvalificirano delo po vlogi in pomenu, ki ga v proizvodnji in življenju imata: točkovanje dela naj povečane razpore zajema, da bodo izkrivljanja izpadla in pozivi »najdite se« postali nepotrebni.

H gornjim predlogom še komentar...

Ad 1. Sistem točkovnega vrednotenja bi omogočal istočasno rast cenikov del v skladu s porastom produktivnosti dela oziroma tudi z drugimi vplivi. Rezultati dobrega poslovanja bi postali s tem vsak mesec vidni in bi tako spodbujali k boljšemu delu. S časom bi lahko vpeljali enotno točko oziroma njeno vrednost za umske in fizične delavce.

Priloga dela in obratna operativna pa bi operirali z realnimi pokazatelji, to je s časi in delovnimi skupinami, izračunanimi s točkami. Torej z matematičnimi pokazatelji trajne vrednosti, ki so med seboj primerljivi, od obrata in sprememb pa neodvisni.

Ad 2. Analizirajmo podatke za mesec september:

Povprečna osnova za izračun cenika		Prekoračitev norm	
170 din/h	100 %	227 din/h	133,5 %
Izplačilo z dodatkom za topli obrok			
239 din/h	141 %	316 din/h	186 %
		274 din/h	161 %
		316 din/h	186 %

(V gornji tabeli se izplačilo dodatka za stalnost nanaša na trimesečno obdobje).

Nestimulativnost je očitna, negativno motivacijo pa čutimo skozi cel mesec.

Če planiramo v letošnjem letu nominalno povišanje osebnih dohodkov na letni povpreček 60.000 dinarjev, bi to višino dosegli že nekako v sredini leta. S tem bi dosegli povprečne osebne dohodke, preračunano na enoto časa ene ure, v višini 326 dinarjev. Morda bi kazalo razmisliti o naslednji delitvi (oziroma analogno preračunano na točkovni sistem).

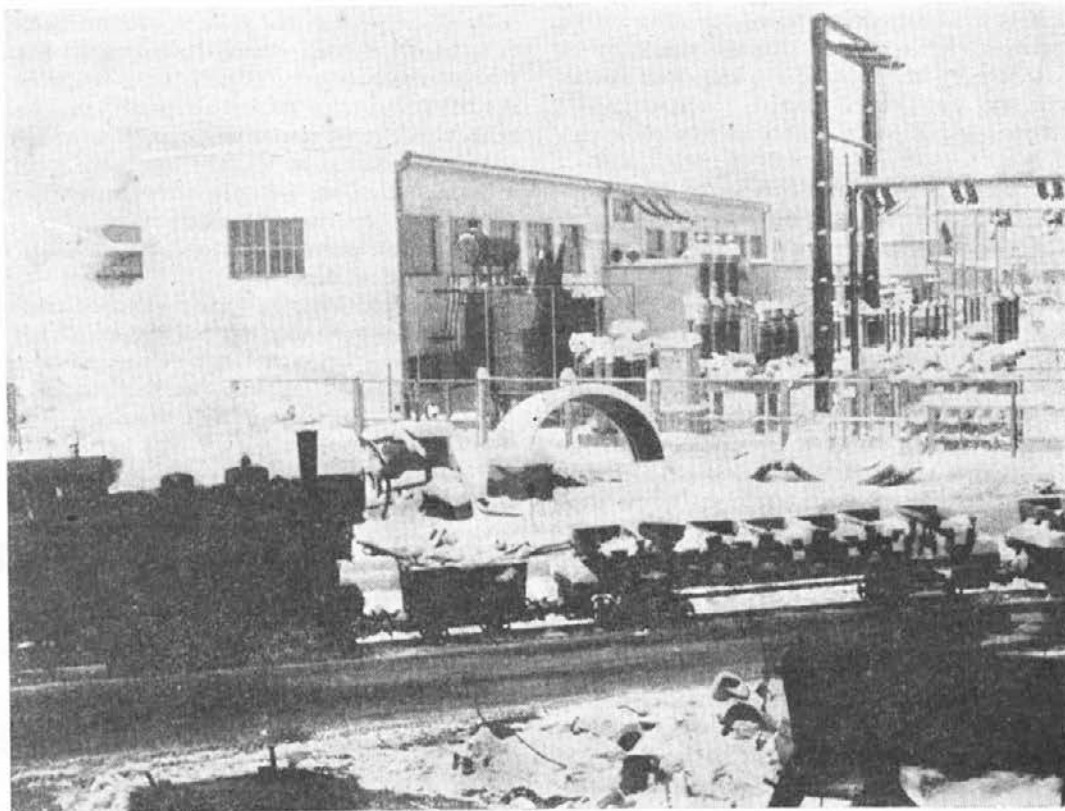
Povprečna osnova za izračun cenika		Prekoračitev norme	
240 din/h	100 %	269 din/h	112 %
Izplačila s stalnostjo			
295 din/h	123 %	326 din/h	136 %
		326 din/h	136 %

Osnovo za izračun cenika bi po tem predlogu dvignili za dobrih 40 %, morda bi razmislili še o večjem skoku. S tem bi bil podan predlog proporcev, točkovni sistem pa bi tako vpeljal stalni porast cenikov, kot že omenjeno.

Ad 3. Uvodoma poglejmo gibanje delovne sile za mehanično delavnico v letu 1964. Obrat je skupno zapustilo 95 sodelavcev, na novo pa je bilo sprejetih 113 sodelavcev. Pregled kvalifikacijskega sestava daje naslednjo sliko:

	Podjetje zapustilo	Novosprejeti
VK	5	—
KV	47	28
PK	18	12
NK	25	73
Skupno:	95	113

Razen sodelavcev, ki so odšli na odsluženje kadrovskega roka, so mehansko obdelovalnico v glavnem zapustili iz vsem

Zima je polepšala železarno

Foto: B. Kajzer

poznanega najelementarnejšega vzroka — občutka, da za svoje delo niso plačani, oziroma ker so našli zaposlitev, ki jim daje višje osebne dohodke. Pri tem je zanimiv podatek, da imajo podjetja, kamor so naši sodelavci odšli, v povprečju občutno nižje osebne dohodke, seveda pa drugačno delitev.

V našem podjetju zanesljivo nismo tako bogati in ne razpolagamo s takimi viški vpeljane kvalificirane delovne sile, da bi s tako politiko lahko nadaljevali.

K podatkom gornje tabele je še pripomniti, da vrednost in pomembnost kadra, ki odhaja, ni izražena s kvalifikacijo. Realnejšo sliko bi dobili, če bi za primerjavo sodelavcem, ki so odšli, priznali kar celo stopnjo višjo kvalifikacijo.

Naj nihče ne vzame tega pisanja kot recept ali prepameten nasvet, le misel in prispevek naj bo, da bi nam bolje šlo.

Ivan Zupan, glavni mehanik

Ali bomo odprta in polodprta delovna mesta kdaj ogrevali

Tako vprašujejo sodelavci že vsa leta sem, odkar smo zgradili nove objekte. Če je zunaj 25 ali 30 stopinj pod ničlo, je že šmentano neprijetno pomisliti, da je treba iz tople postelje na delo in tam običajno še na enem mestu stati. Je že tako na tem svetu, da vlada svet ravnotežje. Zakon ravnotežja je začetek in konec sveta. Ta vlada, pa nihče drug. Kolikor je v kovačnici pozimi prijetno toplo, je pa poleti gromozansko vroče, v odpremnom skladišču pozimi ščiplje v prste in nos, zato je pa poleti kar prijeten hlad. V čistilnici npr. pa je nekako vmes med enim in drugim, pač tako, kakor se postavimo in pa kateri del telesa obračamo v določeno smer. Ta zakon ravnotežja bi bilo treba sploh bolj resno študirati tudi v privatnem življenju, pa bi bilo vse drugače. Naša dolgočasna in katekrikrat celo zoprna moderna človeška družba bi bila mnogo bolj žlahtna, če bi se njeni člani spomnili na zakon ravnotežja, ki pravi, da je narava grajena na neskončnem redu in pravilno. Ljudje ta zakon podza-

vestno čutijo in iz tega so se razvili in ohranili ljudski izreki, ki so vedno strnjena modrost, kar spomnimo se jih »da za dežjem sonce pride«, »milo za drago«, »zob za zob«, »roka roko umiva«, »kolo sreče se okreče«, — po svetopisemski »kdor se ponižuje, bo povišan« in sodobni »rotacija«

Pa poglejmo, kakšen je ta vseomogočni vladar skozi očala tehnika. Vseh prostorov pozimi ni mogoče ogrevati kot ne vseh poleti hladiti. To mnogo stane in bi verjetno ne bili povsem zadovoljni, ako bi v tako instalacijo vlagali več kot v stanovanje.

Zato je prav, da to vprašanje preštudiramo vsi, pa tako, da bi ga lahko razumeli, prikažemo dejansko resnico.

Za primer vzemimo dva prostora: enega, ki ni od znotraj nič ogrevan (tako je odpremno skladišče) pa še večinoma je na dveh straneh odprt zaradi neprestanega prometa skozenj.

Drugi pa je čistilnica, ki je sicer zaprta, pa še dodatni vir toplote ima, to so štiri žarilne peči, ki so v njej postavljene.

Niti prvi niti drugi pa ni toplotno toliko izoliran, da bi mogel večji del toplote obdržati, temveč je delno odprt zaradi zračenja, pa še pospešeno ga zračimo zaradi strupenih plinov in prahu, ki se v njem nabira.

Zaprosili smo našega tehnika iz termenergetike obrata, da nam je napravil približni izračun potrebne toplote za ogrevanje enega in drugega prostora. Poglejmo, kaj je izračunal tov. Vehovar:

Za odpremno skladišče pravi tako:

Skupna vsebina zraka v prostoru znaša 19.630 m³. Za spodobno delovno temperaturo v tem prostoru bi morali dovajati 700.000 kalorij na uro, ako upoštevamo vse okoliščine, ki na odvajanje toplote vplivajo in če postavimo, da je zunanja temperatura 20° pod ničlo. Ker delamo na dve izmeni, bi torej skupno potrošili 700.000 × 16 = 11.200.000 kalorij ali preračunano na premog, ki ima 4000 kalorij na 1 kg teže, znaša teža premoga 2800 kg, če bi mogli vso toploto koristno porabiti. Vemo pa, da polovica toplote uide skozi dimnik, od druge polovice pa je skoraj polovica pepela, tako da lahko morda koristno izrabimo le 30 % vsega premoga. Tako bi znašala skupna teža premoga na eno izmeno 8500 kg, ali pa (preračunano na električno energijo, ako izgub ne bi upoštevali) najdemo, da dnevno porabimo za ogrevanje 13.200 kilovatnih ur. K temu je treba prišteti še stroške napeljave in stroške vzdrževanja. Naš tehnik pravi, da je mogoče ogrevanje izvajati s pomočjo vroče vode, ki se pretaka v kaloriferjih. Taka inštalacija bi stala 14,5 milijonov. Druga varianta je vročevodno ogrevanje s posebnimi »Sunstriz« grelci, ta je pa dražja in zneso 23,5 milijonov. Najcenejša naprava je ogrevanje z nafto, ki stane 13,3 milijonov. Stroški vzdrževanja niso vračunani. Za dovod vroče vode je potrebno investirati nadaljnjih 7 milijonov din. Ker pa ni treba ogrevati vsega prostora, temveč le pasove, kjer je največ delovnih mest, smatra, da bi bilo zadosti le 30 % zgoraj izračunane toplote, seveda je potem pač spredaj malo bolj toplo kot pa zadaj — potem se pa obrnemo, da ogoljufamo zakon ravnotežja. Tak projekt je menda že naročen.

Kakšen pa je ta račun v čistilnici? Predvsem je prostor v čistilnici mnogo večji — 70.000 m². Zato bi porabili za njegovo ogrevanje kar 1.496.000 kalorij na uro. Ker pa obratuje čistilnica na tri izmene, se ta številka pomnoži s 24, torej na dan 38 milijonov kalorij.

V čistilnici so nameščene 4 žarilne peči, ki dovajajo skupaj 800.000 kalorij — izgubo smo že odšteli, tako da moramo še dovajati 696.000 kalorij na uro.

Toda zaradi slabega zraka in prahu moramo zračiti prostor, kar opravljajo 4 ventilatorji, ki v eni uri presesajo 120.000 m³ zraka, kar pomeni, da v eni uri 1,7-krat izmenjajo ves zrak v čistilnici. Zato je treba toliko več toplote za ogrevanje — ta znaša sedaj (če odštejemo ono toploto, ki jo dajo žarilne peči) še vedno 3.238.000 kalorij na uro.

V čistilnici je bilo montiranih 17 kaloriferjev, ki so sposobni dovajati približno 1 milijon kalorij na uro. To je premalo, zato so bile projektirane dodatno nove ogrevne naprave, ki naj bi dovajale še 1,5 milijonov kalorij na uro.

Produkcija pa nas žene v vedno večje razsežnosti. Sedaj montiramo moderno skrobno napravo, ki ima zopet vgrajene ventilatorje, tako da bo skupno v eni uri zrak v čistilnici zamenjan kar 3,5-krat. Če odštejemo koristno toploto ogrevnih peči, moramo dovajati 4,4 milijonov kalorij na uro ali 106 milijonov kalorij na dan, preračunano na premog, 88 ton ali 125.000 kilovatnih ur na dan.

Iz tega vidimo, da je ogrevanje takih prostorov povezano z ogromnimi stroški in

zato pač moramo potrpeti. Zmotna je misel, da se za ta problem nihče ne briga, ne, temveč reševanje tega problema je povezano s takimi stroški, da ga ni mogoče v kratkem času, pa tudi ne v celoti rešiti. Tudi tu nas zakon ravnotežja ne ogoljufa. Na delovnem mestu je res nekoliko hladno, zato pa je doma v prijetnem stanovanju, ki je ravno tako vezano na ta denar, prijetno toplo. Najbrž ne bi zamenjali.

Inž. Mitja Šipek

Praktični uspehi z določanjem vsebnosti vodika v jeklih

Avtorji: G. Timo, A. Isaia, A. Ricci, M. Ferrero, U. Lodi (Naz. »Cogne« S. p. A. — AOSTA Italija). — Prevedel, priredil in dopolnil: inž. Jože Rodič

Uvedba določanja vsebnosti vodika v jeklih z ekstrakcijo pri 600° C — ta metoda se v svetu vedno bolj uveljavlja — je omogočila v jeklarni Cogne odločilen napredek pri študiju nastanka kosmičev in znižanje izmečka kosmičavih jekel.

Določanje vodika je v laboratoriju razvito v toliki meri, da se lahko izvaja kot tekoča kontrola pri proizvodnji jekla:

— stroški določanja vsebnosti vodika so nizki;

— analiziranje je hitro, saj obrat lahko po potrebi dobi rezultat vsebnosti vodika najkasneje eno uro in pol po litju;

— mogoče je izvršiti razmeroma veliko število določenj vsebnosti vodika vsak dan. Tekoče analiziranje vsebnosti vodika omogoča:

— boljše razumevanje in reševanje problema kosmičev in izbiri preventivnih ukrepov;

— izbiri ustreznih ciklusov toplotne obdelave za preprečevanje kosmičev, s čimer je dana vsaj delna možnost zmanjšanja izmečka in s tem znižanje proizvodnih stroškov;

— hitro kontrolo učinkovitosti litja v vakuumu oziroma odplinjevanja.

Poročilo s posvetovanja italijanskega združenja metalurgov v Neaplju (22. do 26. septembra 1962)¹⁾ podaja v glavnem rezultate dvehletnih sistematskih raziskav z določanjem vodika v jeklih izdelanih po »duplex« postopku (kisli Bessemerjev konvertor — bazična elektroobložna peč).

Plan raziskav

Raziskave so razdelili v tri glavne faze.

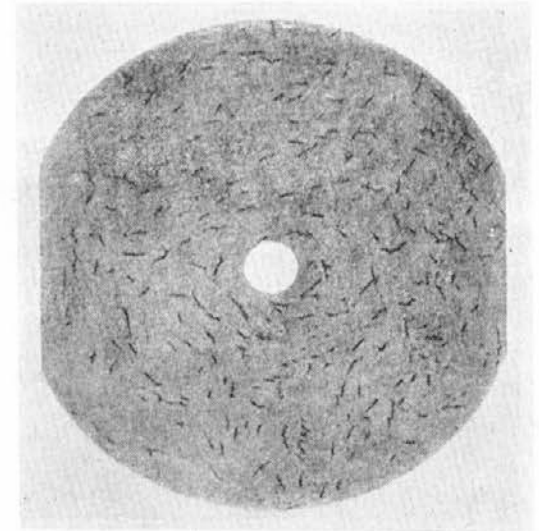
I. faza — ugotavljanje sprememb vsebnosti vodika v posameznih fazah jeklarkega procesa.

II. faza — določanje povprečnih vsebnosti vodika v jeklih raznih vrst in ugotavljanje vpliva atmosferske vlage na to vsebnost. Kolikor ni posebej navedeno, se v tej fazi rezultati nanašajo na vsebnosti vodika, določene v probi med litjem (pod ponovco).

III. faza — ugotavljanje vpliva vodika na pojav kosmičev v jeklu in izdelava tehnoloških predpisov ohlajevanja na osnovi statističnega vrednotenja ultrazvočnih preiskav na cagljih kv. 100 do 300 mm v zvezi z vsebnostjo vodika v jeklu.

I. faza — proučevanje sprememb vsebnosti vodika med izdelavo jekla po duplex postopku

Spremembe vsebnosti vodika med izdelavo jekla so proučevali na seriji 217 šarž v tekoči proizvodnji. Pri tem so ugotavljali

Jedkana plošča s številnimi drobnimi razpokami — tipičnimi kosmiči

medsebojne odnose vsebnosti vodika v posameznih fazah, vpliv začetne vsebnosti na končno za posamezne faze in celotni postopek, vpliv vlažnosti surovin, dodatkov in zraka.

V ta namen so za 36 talin mehkega ogljikovega jekla analizirali vodik:

- ob koncu konvertiranja,
- med šaržiranjem tekočega vložka v elektro peč,
- pred začetkom oksidacije,
- po končani oksidaciji,
- po vlečenju žindre,
- po desoksidaciji,
- med litjem.

Na 181 šaržah pa so posebej proučevali potek sprememb vsebnosti vodika v fazi oksidacije.

Srednja vsebnost vodika ob koncu konvertiranja je znašala 2,89 ccm/100 g.

Pred zalaganjem konvertiranega jekla v elektropeč dodajo povprečno 25 kg/t apna za znižanje fosfora. V času do začetka

oksidacije narašča vsebnost vodika zaradi vlažnosti apna, vlage v zraku in vsebnosti vodika v vložku. S statistično analizo korelacij so ugotovili naslednje medsebojne odvisnosti:

$$H_2 \text{ (ob začetku oksidacije)} = 1,8950 + 0,2004 H_2O \text{ (v zraku);}$$

$$H_2 \text{ (ob začetku oksidacije)} = 1,1269 + 0,7966 H_2 \text{ (v vložku);}$$

$$H_2 \text{ (ob začetku oksidacije)} = 2,4447 + 0,3063 H_2O \text{ (v apnu).}$$

Vse korelacije so po statističnih kriterijih pomembne.

Nadaljnja analiza je pokazala, da je vpliv v vlažnosti apna v primerjavi z vpli-

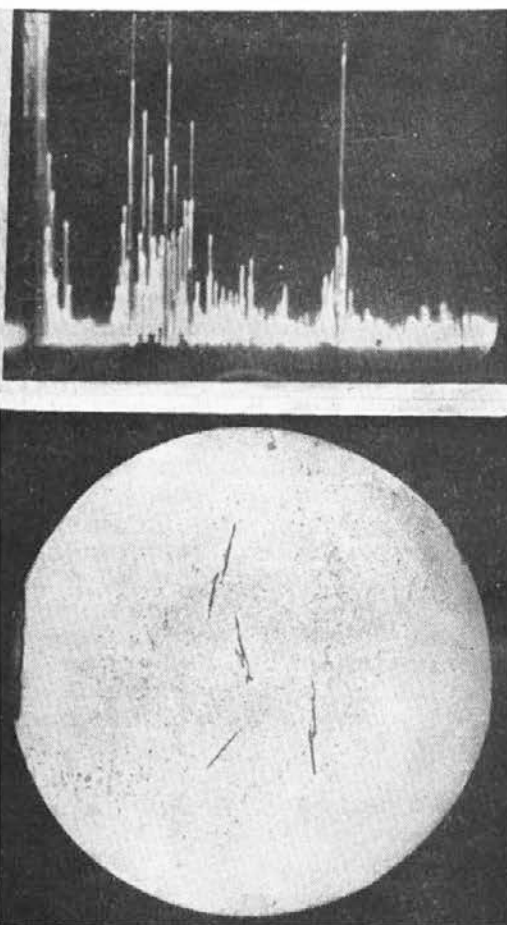
čata naraščanje vsebnosti vodika. Tu igra važno vlogo posebno čas, ko je mirna kopel izpostavljena dotiku z atmosfero v peči.

Apno, ki se dodaja za tvorbo žilindre po vlečenju, mora biti popolnoma suho.

V dobi desoksidacije so posebej ugotavljali vpliv časa s tem, da so postopoma jemali probe. Ugotovili so, da vpliv časa na povečanje vsebnosti vodika ni linearen. Najprej vsebnost vodika s časom narašča, po približno 55 do 60 minutah pa postane vpliv časa nepomemben in praktično ne kaže več nobenega vpliva.

Trajanje desoksidacije je vedno večje od 55 min. in zato časa ne moremo upoštevati kot vplivne spremenljivke v množičnem korelacijskem vplivu na vsebnost vodika ob prebodu. Glavne spremenljivke, ki ostanejo za proučevanje v tej fazi, so le atmosferska vlažnost, vlažnost dodatkov in vsebnost vodika v jeklu ob vlečenju žilindre. Vse te korelacije so se pokazale kot statistično pomembne.

Dodatno naraščanje vsebnosti vodika povprečno za 0,3 cm³/100 g so ugotovili med litjem iz peči v ponovco.

Kosmiči na ekranu ultrazvočnega aparata in na jedkani plošči

vom vlage v zraku in vsebnosti vodika v vložku majhen in se lahko zanemari (op. uporabljali so dobro sušilno apno!). Do začetka oksidacije je vsebnost vodika narasla na povprečno 4,03 cm³/100 g.

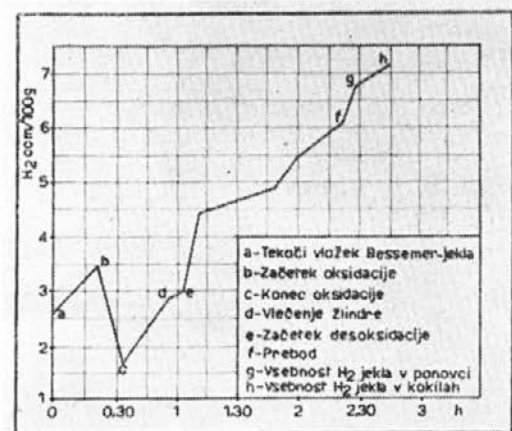
V fazi oksidacije se zaradi močnega kuhanja vsebnost vodika zniža in doseže svojo najnižjo vsebnost (povprečno 2,47 cm³ na 100 g). Za pogoje dela v obravnavani elektropeči so ugotovili statistično značilno korelacijsko odvisnost med vsebnostjo vodika na začetku in koncu oksidacijske periode.

$$H_2 \text{ (na koncu oksidacije)} = 1,1566 + 0,2856 H_2 \text{ (na začetku oksidacije).}$$

To pomeni, da je končna vsebnost vodika med oksidacijo močno odvisna od začetne vsebnosti.

Pokuhati je treba vsaj 0,25 % C, medtem ko večje znižanje ogljika ne vpliva bistveno na znižanje vodika.

Po končani oksidaciji vsebnost vodika v vseh nadaljnjih fazah narašča, ker ni več nobenega faktorja, ki bi vplival na odstranjevanje ogljika. Kopel je popolnoma mirna. Vlažnost zraka in dodatkov povzro-

Slika 1: Pohek sprememb vsebnosti vodika v toku jeklarskega procesa (slučajni primer ene šarže)

Slika 1 prikazuje primer diagrama sprememb vrednosti ogljika za šaržo, zbrano po naključju.

II. faza — določanje povprečnih vsebnosti vodika in vpliva atmosferske vlage.

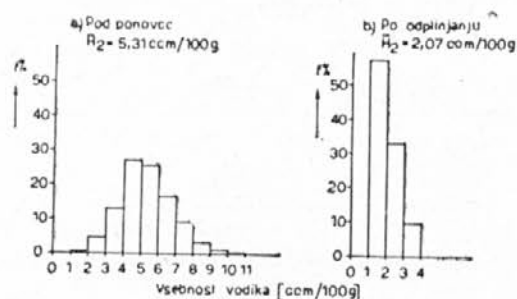
V tej fazi raziskav so v laboratorijih Cogne samo v letih 1959—60 izvršili 1490 analiz vodika, in to:

- 846 med litjem pod ponovco,
- 435 ob prebodu,
- 209 v kokili po odplinjenju.

Srednje vsebnosti vodika

Jekla so razdelili v grupe po padajoči srednji vsebnosti vodika v jeklu. Ta pregled je podan v tabeli 1.

Vsebnost vodika se zmanjšuje z znižanjem procenta niklja in kroma v jeklih.

Slika 2: Histogrami procentualnih frekvenc vsebnosti vodika v elektrojeklarni Cogne

V diagramu na sliki 2 so prikazani histogrami procentualnih frekvenc za vsebnosti vodika v jeklih iz elektroobložne peči.

Pregled podatkov tabele 1 potrjuje, da je prisotnost kosmičev sicer v tesni zvezi z vsebnostjo vodika v jeklu, vendar je močno odvisna tudi od drugih faktorjev: kemijske sestave, strukture, izcej itd. Lahko opazimo npr.: da je jeklo tipa 38 NCD 4, ki je zelo znano po svoji občutljivosti za kosmiče, v tabeli šele dvanaajsto po vrstnem redu vsebnosti vodika.

(Glej tabelo na 8. strani!)

Nasprotno pa so jekla tipov (2Cr — 1 Mo), (30 CD 10) in (5Cr — 0,5 Mo) med najvišjimi po srednji vsebnosti vodika, a niso posebno nagnjena h kosmičem.

Srednja vsebnost vodika elektroobločnih jekel pod ponovco (5,31 cm³/100 g) je za 8,6 % višja od srednje vsebnosti vodika ob prebodu 4,89 (435).

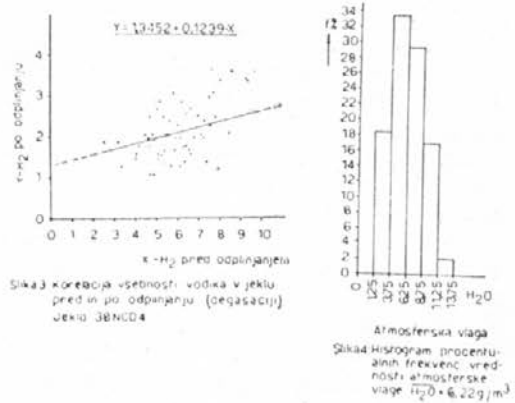
Srednja vsebnost vodika odplinjenih jekel (2,07 cm³/100 g) je za 61,23 % nižja od srednje vrednosti ob prebodu 5,34 (209) in za 64,61 % nižja od iste pod ponovco 5,85 (209) za iste šarže.

Medsebojna odvisnost vsebnosti vodika v jeklu pred odplinjevanjem in po njem.

V diagramu slika 3 je prikazan medsebojni odnos vsebnosti vodika v jeklu pred odplinjevanjem in po njem. Diagram se nanaša na jeklo 38 NCD 4. (VCNMo 100.)

Po kriterijih matematične statistike je korelacijska odvisnost pomembna in kaže, da je ob višji začetni vsebnosti vodika v jeklu tudi z odplinjevanjem teže doseči nizke vsebnosti vodika.

Ta vpliv oziroma odvisnost pa ima v glavnem samo teoretski pomen. V praksi

se v glavnem teži k zmanjšanju vsebnosti vodika na približno konstantno srednjo vsebnost, ki se le malo razlikuje od vrednosti 2 cm³/100 g.

Vpliv atmosferske vlage na vsebnost vodika v jeklu

Splošno poznana je ugotovitev, da je nastanek kosmičev v jeklu precej odvisen od letnih časov in vremenskih prilik. Želeli so čimbolj natančno ugotoviti medsebojno odvisnost med atmosfersko vlago in vsebnostjo vodika ter posredno prisotnostjo kosmičev v jeklu.

Frekvenčni histogram vrednosti atmosferske vlage za poizkusno obdobje je podan v diagramu na sliki 4.

V diagramu na sliki 5 so prikazane srednje dnevne vsebnosti vodika v jeklu in srednje vrednosti atmosferske vlage v odvisnosti od časa. Primerjava dnevnih srednjih vrednosti ni tako jasna in pregledna, kakor primerjava srednjih vrednosti po

Tabela 1 — srednje vsebnosti vodika v jeklu

Vrednosti v oklepajih pomenijo število šarž, upoštevanih za izračun srednje vsebnosti vodika.

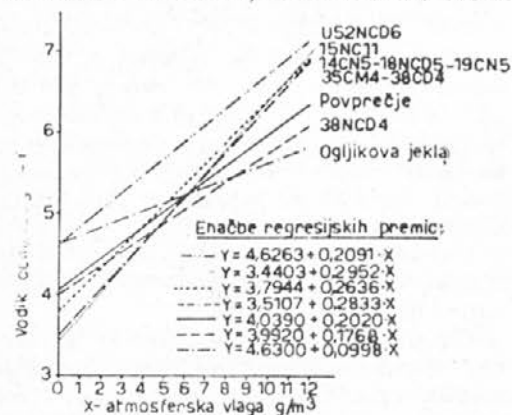
St.	Tip	H ₂ (cm ³ /100 g)	Odgovarjajoče jeklo železarne Ravne oziroma smerna sestava
1.	30 NCD 12	6,19 (25)	0,3 C, 0,3 Si, 0,6 Mn, 3 Ni, 0,8 Cr, 0,5 Mo
2.	U 52 NCD 6	6,02 (39)	Utop extra 2
3.	2 CR—1 Mo 30 CD 10	5,94 (18)	HCMo
4.	35 NCD 15 U 42 NCD 167	5,88 (18)	VCN 35 (približno) 0,43 C, 0,25 Si, 0,65 Mn, 1,7 Cr, 0,55 Mo, 4 Ni
5.	5 Cr—0,5 Mo	5,57 (21)	
6.	18 NCD 5 14 CN 5 19 CN 5	5,40 (103)	0,18 C, 0,3 Si, 0,8 Mn, 1,35 Ni, 0,85 Cr, 0,2 Mo 0,15 C, 0,3 Si, 0,8 Mn, 1 Ni, 1,05 Cr 0,19 C, 0,3 Si, 0,8 Mn, 1,1 Ni, 1,15 Cr
7.	35 CM 4 38 CD 4	5,31 (77)	VC 130 VCMo 140
8.	elektro jekla pod ponovco (splošna srednja vrednost)	5,31 (846)	
9.	ogljikova elektro jekla (splošna srednja vrednost)	5,24 (202)	
10.	35 NC 9	5,22 (17)	VCN 254
11.	15 NC 11	5,19 (40)	ECN 25 (približno)
12.	38 NCD 4	5,04 (128)	VCNMo 100
13.	elektro jekla ob izpustu (splošna srednja vrednost)	4,89 (435)	
14.	48 S 5	4,59 (133)	tip. KHS
15.	vakuumsko lita (degarirana jekla) (splošna srednja vrednost)	2,07 (209)	

dekadah. Iz tega diagrama je medsebojna odvisnost vodika v jeklu in vlage v zraku jasno vidna. Mesečnih srednjih vrednosti niso prikazali, ker to ne bi bilo v skladu z osnovami in namenom raziskave. Saj vidimo, da se srednje vrednosti dekada v teku meseca dokaj menjajo.

Nekatere nenormalnosti v diagramu, ki bi nakazale obratno odvisnost, so nastale zaradi premajhnega števila analiz vodika v nekaterih posameznih dnevih ali dekadah. Če te nenormalnosti kritično upoštevamo, se vrednost prejšnje trditve ne zmanjša.

Po teh uvodnih preiskavah so prešli k reševanju statističnih korelacij med vsebnostjo vodika in vlage.

Korelacije, ki so v diagramu slika 6 prikazane z regresijskimi premicami in njim ustreznimi enačbami, so se izkazale vse za

Slika 6: Korelacija vodika v jeklu in atmosferske vlage

statistično značilne po standardnih kriterijih matematične statistike. Vsaka premica pripada neki vrsti ali pa skupini jekel.

Za boljši prikaz vpliva atmosferske vlage na vsebnost vodika so izračunali tako imenovani indeks občutljivosti I_s , ki označuje povečanje vsebnosti vodika v določeni vrsti jekla ob spremembi zračne vlage od 2 do 10 g/m³. (Glej tabelo na 9. strani!)

Tudi pri razvrstitvi skupin jekel po padajočem indeksu občutljivosti se lahko potrdi že prej omenjena ugotovitev, da se različni tipi jekel razvrščajo po padajočem indeksu ob istočasnem zniževanju vsebnosti kroma in niklja. Izjemi sta tudi tu jekli 35 CM 4 in 38 CD 4.

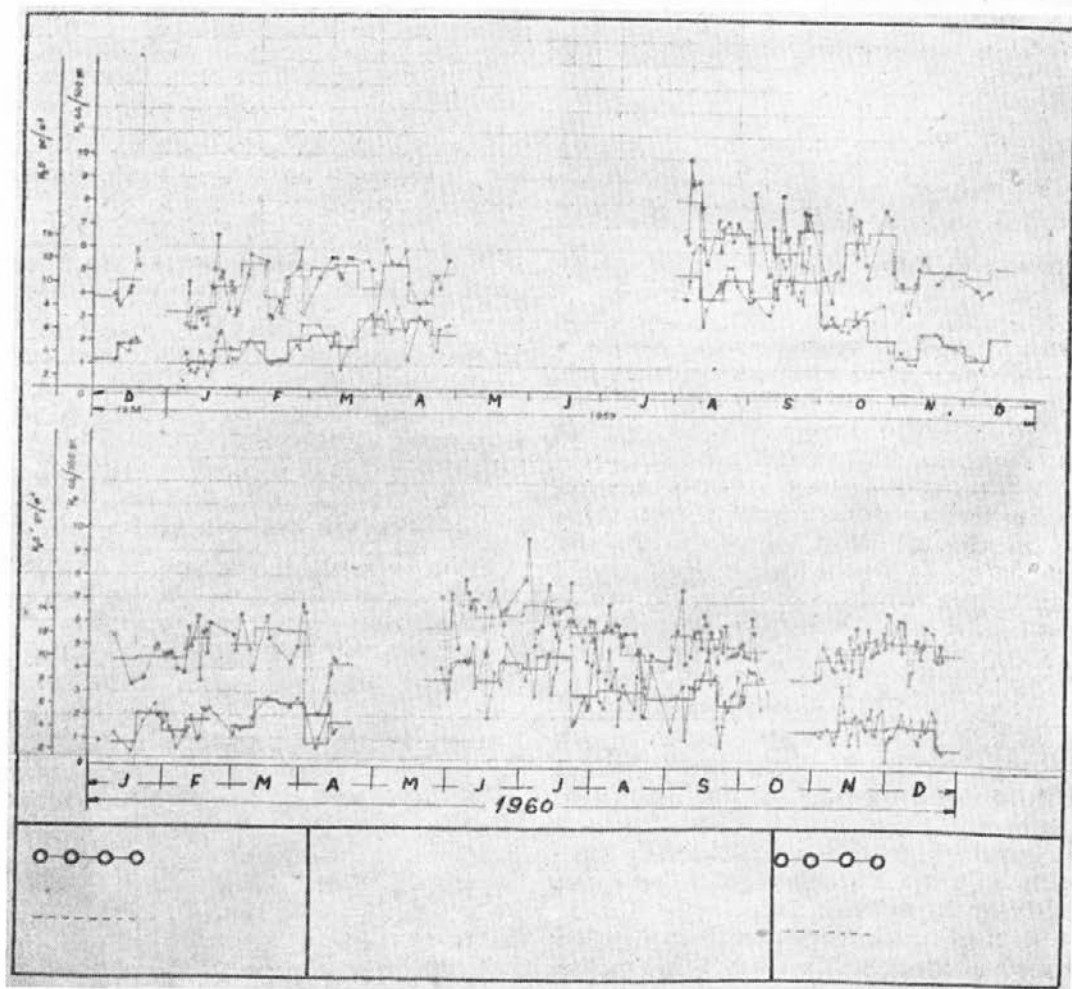
III. faza — praktični ukrepi in izdelava tehnoloških predpisov

Odvisnost kosmičev od vsebnosti vodika

S tretjo fazo prehajamo na praktične koristi izvršenih raziskav. Zelo stara je želja vseh proizvajalcev plemenitih jekel, ki so nagnjena k nastanku kosmičev, da bi imeli v rokah neki pokazatelj, ki bi jim omogočal določitev najvarnejšega in obenem najbolj ali vsaj dovolj ekonomičnega proizvodnega ciklusa.

Tu gre predvsem za način ohlajevanja po vroči predelavi, ki se mora vsekakor ravnati po vrsti jekla in dimenziji ter po splošni nevarnosti nastanka kosmičev pod vplivom najrazličnejših vplivnih faktorjev.

Ne smemo si misliti, da je jeklarna Cogne z raziskavo, o kateri poroča ta članek, odpravila problem kosmičev. Tega ni nihče pričakoval. Pač pa ima v primerjavi z mnogimi proizvajalci precejšnjo prednost, ker dokaj dobro pozna stanje v svoji pro-

Primerjava vsebnosti vodika v jeklu in atmosferske vlage v letih 1959—1960. Črtice pomenijo H₂ oziroma H₂O v povprečju dekada, krožci in črtice pa H₂ oziroma H₂O v povprečju dneva

Tabela 2. Indeks Is občutljivosti za vlago označuje povečanje vsebnosti vodika ob povečanju atmosferske vlage od 2 na 10 gramov na kubični meter občutljivosti za vlago.

No	Jeklo	I s	smerna sestava	Približno odgovarjajoče jeklo ZR
1	15 NC 11	2,36	0,16 C, 0,3 Si, 0,4 Mn, 0,8 Cr, 2,85 Ni	ECN 25
2	35 CM 4 — 38 CD 4	2,26	—	VC 130 —VCMo 140
3	—14 CN 5 — —18 NCD 5 — —19 CN 5	2,11	0,15 C, 0,3 Si, 0,8 Mn, 1 Cr, 1 Ni —0,18 C, 0,3 Si, 0,8 Mn, 0,5 Cr, 1,35 Ni, 0,2 Mo —0,19 C, 0,3 Si, 0,8 Mn, 1,15 Cr, 1,1 Ni	—
4	U 52 NCD 6	1,67	—	Utop extra 2
5	elektroobločna jekla	1,61	—	—
6	38 NCD 4	1,42	—	VCNMo 100
7	ogljikova jekla	0,80	—	—

izvodnji na tem dokaj neznanem področju. To prednost so ji dale prav večletne sistematične analize vsebnosti vodika v različnih fazah, tekoča kontrola in zasledovanje vrste napak in nastalega izmečka, ločeno po vrstah jekel in dimenzijah. Tako je ogromno število vseh mogočih podatkov omogočilo statistično analizo in vrednotenje mnogih značilnih vrednosti in zanimivih medsebojnih odvisnosti.

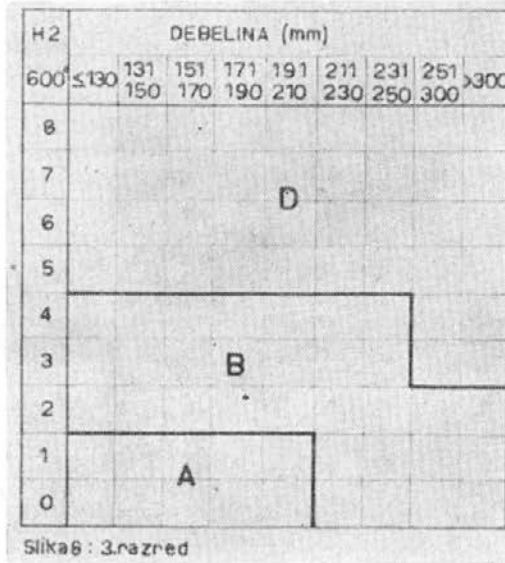
Na osnovi rezultatov vseh raziskav danes redno programirajo svojo proizvodnjo in po izdelanih predpisih glede na vsebnost vodika in dimenzijo določajo najekonomičnejši postopek ohlajanja, ki je še dovolj varen za preprečevanje nastanka kosmičev.

Za praktične zaključke je bilo vsekakor najvažnejše sistematsko reševanje korelacij med vsebnostjo vodika v jeklu in rezultati ultrazvočnih preiskav cagljev, valjanih na blooming progi 1000 ali predkovanjih v kovačnici.

Zaradi enostavnosti so zbrali jekla v štiri razrede in sestavili predpise v obliki tabel »z dvema vhodoma«, ki veljajo za tritonske valjarske ingote:

1. razred: ogljikova jekla z vsebnostjo Si in Mn pod 1%. Ta se lahko ohlajajo na zraku pri vseh dimenzijah in vseh vsebnostih vodika.

3. razred: nikelj-krom-molibdenova jekla z vsebnostjo niklja pod 1,8% in nikelj-kromova jekla z vsebnostjo niklja pod 3%.

Slika 8: 3. razred

4. razred: nikelj-krom-molibdenova jekla z visoko vsebnostjo niklja.

Za tako grupno razporeditev jekel so uporabljali normalno štiri osnovne cikle ohlajevanja:

A) Ohlajevanje na prostem zraku — na hladilnih mizah. Ta cikel je namenjen predvsem za caglje jekel, ki niso občutljiva na kosmiče, ali pa za caglje, ki so namenjeni za predelavo na najmanjše preseke (palice, žice v kolobarjih itd.).

B) Ohlajevanje z izotermnim zadrževanjem v temperaturnem intervalu 600—650 stopinj Celzija, v katerem je perlitna premena najhitrejša, čas držanja znaša 5—80 ur v odvisnosti vrste jekla in dimenzije. Nadaljnje ohlajevanje je na zraku.

C) Počasno ohlajevanje v zaprti jami z ohlajevalno hitrostjo 5—10° C/h v intervalu 400° do 150° C.

D) Izredno počasno ohlajevanje, pri katerem mora biti posebno v intervalu 400° do 150° C hitrost ohlajevanja manjša od 1,5° C/h.

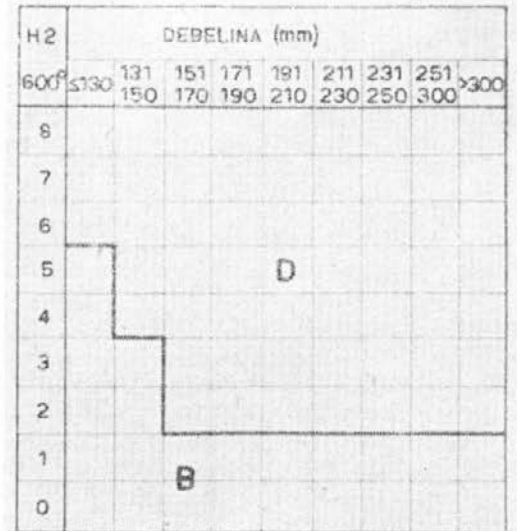
Slike 7—9 kažejo predpisane postopke ohlajevanja za jekla 2., 3. in 4. razreda.

Te diagrame so v praksi uporabljali na naslednji način:

- od vsake šarže, namenjene za valjanje na bloomingu, vzamejo med litjem pod ponovco vzorec za analizo vodika in jeklu;

- približno 80—90 minut po litju ingotov imajo v pripravi dela valjarne že rezultat vsebnosti vodika;
- priprava dela za blooming programira cikel predelave ingotov v skladu s predpisi na osnovi vsebnosti vodika, predvidene dimenzije cagljev, vrste jekla in zasedenosti ohlajevalnih inštalacij. Šarže z nadpovprečno vsebnostjo vodika se lansirajo po možnosti na predelavo za čim manjše dimenzije.

Čas transporta ingotov iz jeklarne v talne ogrevne peči pri bloomingu ter čas

Slika 9: 4. razred

ogrevanja in vročega čiščenja dajeta dovolj časa za analiziranje vodika in omenjeno programiranje.

Rezultate izvajanja teh predpisov prikazuje primerjava količin izmečka zaradi kosmičev in procentov šarž, ohlajenih po različnih ciklih pred uvedbo tega načina kontrole in po njej. Te primerjave so prikazane v tabeli 3, ki se nanaša na legirana jekla, ki so najbolj občutljiva za kosmiče.

Tabela 3.

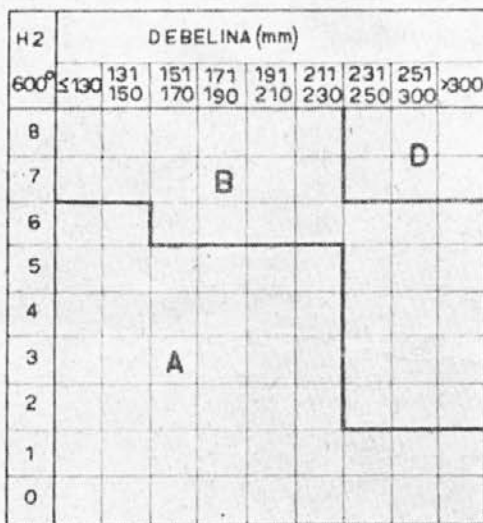
	Izmeček zaradi kosmičev				
	A	B	C	D	
	%	%	%	%	%
Pred kontroliranjem vsebnosti vodika	18	1,5	36,5	—	62,0
Po kontroliranju vsebnosti vodika	11	40,4	41,0	7,8	10,8

Iz tabele vidimo, da so rezultati za kratko začetno obdobje po uvedbi predpisov zadovoljivi in da predvsem kažejo na pravi način reševanja problemov. Glavno je, da so teže izvedljivi ciklusi razbremenjeni ob istočasnem zmanjšanju izmečka zaradi kosmičev. Nakazana je tudi možnost nadaljnega izpopolnjevanja predpisov.

Zaključki:

Izvršene raziskave so pojasnile predvsem vpliv atmosferske vlage na vsebnost vodika in jeklu.

Čprav vodik ni edini povzročitelj kosmičev v jeklu, je dobršen delež izmečka mogoče pripisati višji vsebnosti vodika in

Slika 7: 2. razred

2. razred: ogljikova jekla z vsebnostjo Mn nad 1%, kromova in nikelj-kromova jekla ter nikelj-krom-manganova jekla z nizkim nikljem.

posredno vlažnemu zraku v obdobju izdelave in litja jekla.

Istočasno so zasledovali tudi vpliv vlage iz obzidave ponovce in zidanih kanalov ter oblog pri litju. Vse te vplive pa so v glavnem lahko zanemarili, ker v jeklarni pazljivo suše vse zidane obloge in dodatke.

Rezultat te sistematske raziskave je pokazal pomembne možnosti za zmanjšanje izmečka zaradi kosmičev s pomočjo primerno pripravljenih predpisov tehnološkega postopka za različne vrste jekla.

Kakor so poizkusi pokazali, je zelo učinkovito odplinjevanje z litjem v vakuum. To litje pa ni splošno uporabno in je v praksi jeklarne Cogne omejeno v glavnem na kovaške ingote nad šest ton. Le izjemoma, pri zelo občutljivih jeklih, lijejo v vakuum tudi valjarske ingote treh ton. Pri manjših ingotih je problematična razpršitev curka in pojava velikih posameznih vključkov.

Omenim naj, da so poleg omenjenih ciklusov preizkušali tudi dolgotrajne cikle nihanja nad 700 in 600°C, vendar sta se ciklusa izotermnega žarenja pri 650° in 350°C mnogo bolj izkazala. Prej omenjeni ciklus D izredno počasnega ohlajevanja v temperaturnem intervalu 400°C do 150°C s hitrostjo 1,5°C/h, kot najvarnejši in najteže izvedljivi ciklus ni dal pričakovanih rezultatov. Boljše rezultate daje izotermno držanje na 350°C z naslednjim počasnim ohlajanjem. Pri tem postopku se lahko komad razmeroma hitro ohlaja do 350°C, nato pa pri tej temperaturi izotermno zadrži 15–150 ur v odvisnosti od vrste jekla oziroma občutljivosti na kosmiče, od dimenzije in vsebnosti vodika v jeklu.

Najnovije stanje

V času svoje specializacije sem imel priložnost spoznati najnovije, precej spremenjene predpise ohlajevanja za preprečitev kosmičev.

V zadnjih dveh letih praktičnih izvajanj zgoraj opisanih predpisov so prišli do mnogih novih izkušenj, ki so narekovale potrebo po ustreznih dopolnitvah in delnih spremembah.

Z aprilom 1964 so izdali nov predpis ohlajevalnih ciklusov za preprečevanje kosmičev pri cagljih kv. 100–300 mm.

S tem predpisom je na osnovi dodatnega statističnega zasledovanja, dodatnih poizkusov in vrednotenja izkušenj s predhodnimi predpisi dosežena znatno večja tehnološka zanesljivost in občutno zmanjšanje izmečka zaradi kosmičev.

Na osnovi praktičnih izkušenj so čase izotermnega zadržanja pri nekaterih najobčutlivejših jeklih nekoliko podaljšali, mnogo več pa je tistih jekel, pri katerih so lahko ohlajevalni ciklus poenostavili in čase občutno skrajšali v primerjavi s prej predpisanim tehnološkim postopkom.

Izdelali so priročnik s tabelami, katerih se poslužujejo priprave dela toplo predelovalnih obratov in obratovodstva.

Ta predpis obsega naslednje osnovne cikle ohlajevanja:

- I. ohlajevanje na zraku,
- II. izotermni ciklus 650°C,
- III. izotermni ciklus 350°C,

IV. ciklus ohlajevanja za vakuumsko lita jekla,

V. ohlajevanje posebno zahtevnih jekel po posebnih navodilih raziskovalnega oddelka.

Vrste jekel so po izkušnjah o občutljivosti razdeljene v več razredov v okviru posameznih ciklusov. Za ilustracijo navajam dva primerka tabele iz teh predpisov, in to enega za izotermni ciklus 650° in drugega za izotermni ciklus 350°.

Razred 2: v ta razred, ki zahteva izotermni ciklus 650°C, spadajo jekla, ki odgovarjajo približno naslednjim našim vrstam:

VCMo 125*, VCMo 135, VCMo 140, VCMo 150,

VCNMo 100, HCMo*, NCA1 in podobna.

kv.	Časi držanja (h)						
100	5	5	5	5	5	5	5
100	10	10	5	5	5	5	5
120	10	10	10	10	5	5	5
130	10	10	10	10	5	5	5
140	15	15	10	10	10	5	5
150	15	15	15	10	10	5	5
160	20	15	15	15	10	5	5
170	20	20	15	15	10	10	5
180	25	20	20	15	15	10	5
190	25	25	20	20	15	10	5
200	30	25	25	20	15	10	10
210	30	30	25	25	20	15	10
220	35	30	30	25	20	15	10
230	40	35	30	30	20	15	10
240	40	40	35	30	25	15	10
250	45	40	35	35	25	20	10
260	50	45	40	35	25	20	10
270	50	50	45	40	30	20	10
280	55	50	45	40	30	20	10
290	60	55	50	45	35	25	10
300	65	60	55	45	35	35	10

H	in						
8	7	6	5	4	3	2	

Hfin = 2 cm³/100 g

* Opomba: časi se lahko skrajšajo pri kv 200 mm za 5 ur in pri Kv > 200 mm za 10 ur.

Razred 12: v ta razred, ki zahteva izotermni ciklus 350°C, bi od naših jekel spadalo jeklo Utop extra 2.

kv.	Časi držanja (h)						
100	20	20	20	15	15	15	15
110	25	25	25	20	15	15	15
120	35	30	30	25	20	15	15
130	40	35	35	30	25	15	15
140	45	40	35	30	25	15	15
150	50	45	40	35	30	15	15
160	55	55	50	40	35	20	15
170	65	60	55	50	40	25	15
180	70	70	60	55	45	25	15
190	80	75	70	60	50	30	15
200	90	85	75	65	50	35	15
210	100	90	80	70	55	35	15
220	100	100	90	80	65	40	15
230	120	110	100	90	70	45	15
240	130	120	110	95	80	45	15
250	140	130	120	105	85	55	15
260	150	140	125	115	90	60	15
270	165	150	135	120	100	60	15
280	175	160	150	130	110	65	15
290	190	180	160	140	115	70	15
300	200	190	170	150	120	75	15

H	in						
8	7	6	5	4	3	2	

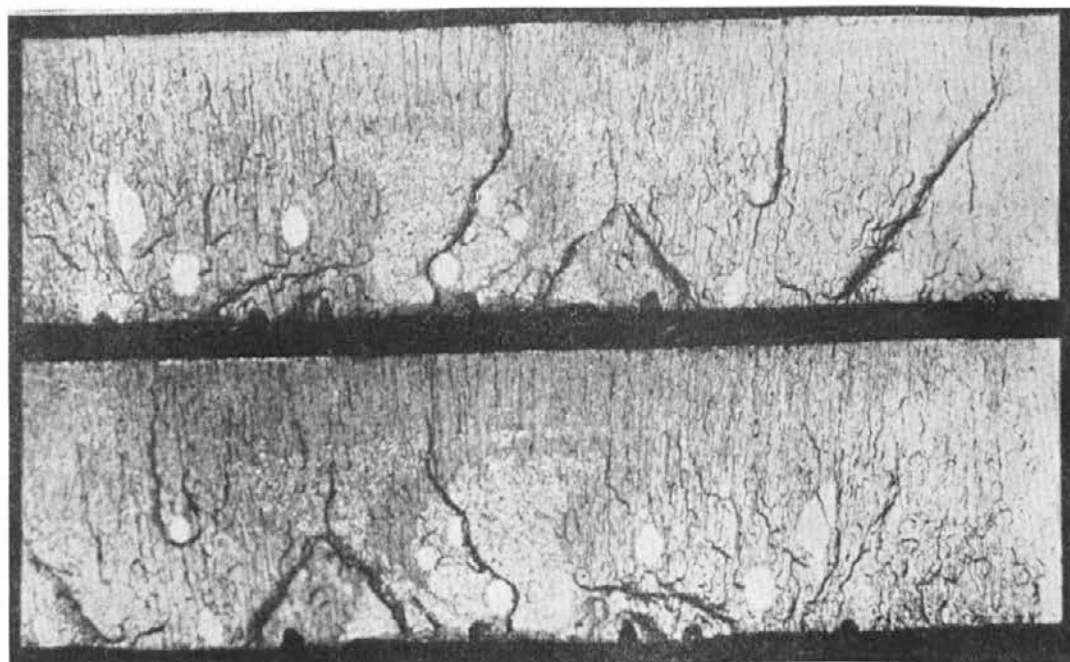
Hfin = 2 cm³/100 g

V srednjih vertikalnih kolonah so podani osnovni časi držanja, ki se nanašajo na približno povprečno vsebnost vodika 5 cm³ na 100 g. Te čase je treba držati vedno, če vsebnost vodika dane šarže ni poznana ali ni bila analizirana.

Analizirana vsebnost vodika se zaokroži vedno navzgor. S tem upoštevamo povečano občutljivost ob višji vsebnosti vodika oziroma zmanjšano občutljivost ob nižji vsebnosti vodika z ustreznim podaljšanjem oziroma skrajšanjem časa izotermnega zadržanja.

Pri vsebnosti vodika Hfin = 2 cm³ na 100 g menijo, da je od vodika dosežena varnost glede nastanka kosmičev.

Časi v tabelah se smatrajo kot minimalni za vsak določen primer. Lahko so seveda daljši, kar daje tudi večjo zanesljivost. S

Tipični prelom kosmičavega jekla Č 4732 — VCMo 140

Hubert Vetter:

Pomen specializacije, tipizacije in standardizacije v industriji

Iz naslova spoznamo same znane besede, toda marsikdo se je morda že vprašal, kako je to povezano z neizkoriščenimi rezervami, kar se često omenja med raznimi razpravami o odkrivanju in aktiviranju rezerv v gospodarstvu. Morda bo ta sestavek pripomogel k boljši predstavi o enem izmed vedno aktualnih pripomočkov racionalizacije. Lahko rečemo, da se to nanaša na racionalizacijo poslovanja, če z manjšimi oziroma enakimi ali neznatnimi dodatnimi sredstvi dosežemo boljše rezultate.

Z načeli moderne proizvodnje so ozko povezane specializacija, tipizacija in standardizacija, katerih pa se podjetja še otepajo, ker njihovih prednosti dobro ne poznajo. Zato je tudi toliko pomislekov pri opuščanju določenih dimenzij, kvalitet in artiklov oziroma pri zoženju proizvodnega programa.

1. Specializacija

Razdelitev dela nas privede predvsem do specializacije človeškega dela. Pri tem se misli na takšno razdelitev dela, da se en človek izpopolnjuje za izvrševanje samo ene ali zelo omejenega števila delovnih operacij. S stalno vajo se mu izboljša spretnost in odpade pripravnostni čas za prehod z ene delovne operacije na drugo — skratka, zviša se učinek dela zaradi manjših sprememb pri delu posameznika. Specializacija je lahko izvedena v okviru države (na primer Švica — proizvodnja ur) ali v okviru industrijske veje, na primer avtomobilske, konfekcijske industrije itd. (izdelava samo avtobusov, samo otroške konfekcije itd.). Specializacija posameznikov pa se izvaja po poklicih in posameznih dejavnostih v njih. Na primer inženir kemije, specialist za barve, za plastične mase itd. Ta specializacija v okviru podjetja se izvrši najprej z delitvijo planiranja in priprave od izvrševanja (operativne proizvodnje), fizičnega od umskega dela, visoko vrednega od nizko vrednega in produktivnega od neproduktivnega dela. V okviru takšne grobe razdelitve dela se delo razčleni na manjše naloge in s tem omogoči ožjo specializacijo posameznikov, na primer planer, tehnolog, strugar itd. Z na-

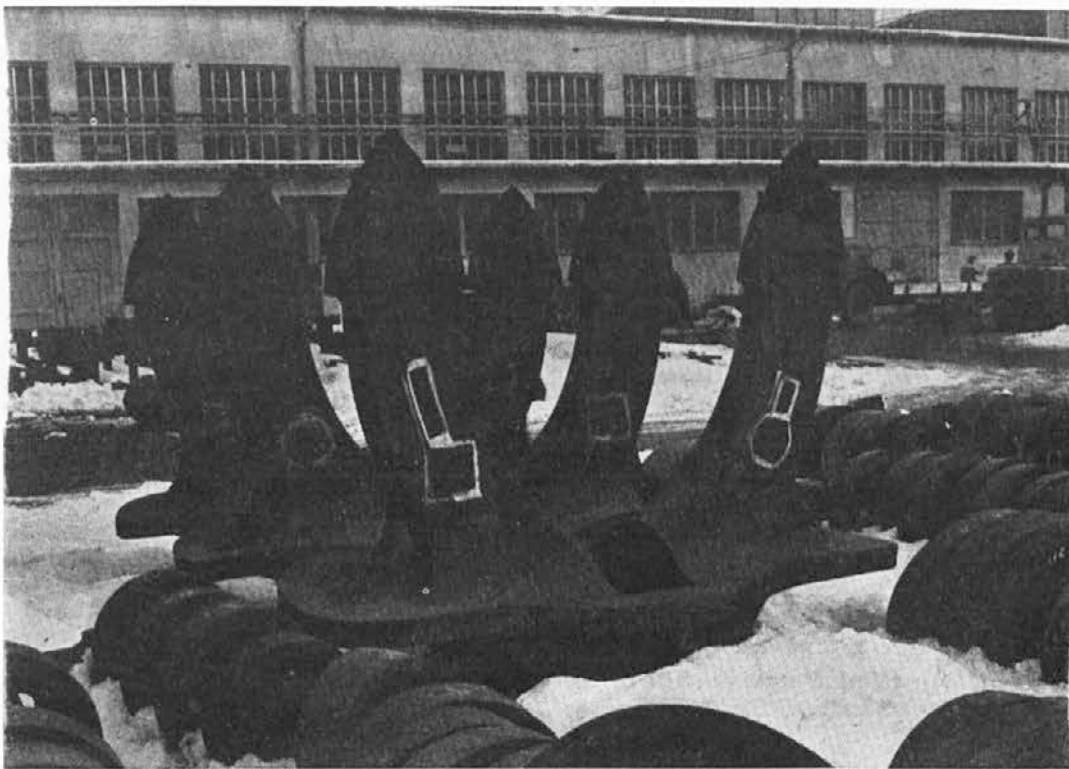
daljnjim razčlenjevanjem, na primer dela tehnologa v podjetju, dobimo specialiste tehnologe za področje strojne, ročne obdelave, varjenje itd.

Princip specializacije je v tem, da vse enakovrstne in podobne posle, ki se izvr-

— izboljšanje kvalitete dela in zmanjšanje kontrolnega osebja;

— boljše izkoriščanje strojev, orodja itd.

Kljub temu, da je specializacija izredno važna, ker zmanjšuje splošne stroške in povečuje ekonomičnost proizvodnje, ima

Sidra — stoletni znak naše železarne

šujejo na raznih delovnih mestih, koncentriramo na enem mestu, z enim ali več izvršitelji, ki so sposobni, da to delo hitro in solidno izvršijo. S pomočjo specializacije pri delu ne dosežemo samo tehničnih efektov, temveč tudi ekonomske, ker omogoča zaposlovanje nekvalificirane in polkvalificirane delovne sile. Kot nadaljnje prednosti specializacije se lahko navede naslednje:

— povečanje proizvodnje zaradi boljšega spoznavanja dela posameznikov;

— nastavitev osebja za izobraževanje in s tem v zvezi zmanjšanje uporabljenega časa za izobraževanje ali proučevanje;

tudi svoje pomanjkljivosti, in sicer:

— potrebni so posebni organi za koordinacijo;

— delo postaja monotono, manjše zadovoljstvo ljudi pri delu;

— zaradi preširoke razdelitve dela je potrebna velika evidenca ter velik transport med posameznimi mesti itd.

2. Tipizacija

Cilj tipizacije je omejiti proizvodnjo osnovnih materialov ter sestavnih in končnih izdelkov na najbolj primerne in potrebne tipe, dimenzije, oblike itd. Prvi pogoj za tipizacijo in standardizacijo pa je normalno predhodna razdelitev dela in njene posledice, to sta specializacija ter centralizacija istih poslov. Prav tako nato obratno tipizacija olajša izvajanje specializacije tako v pripravi kot v proizvodnji.

Če podjetje določeni vrsti svojih proizvodov za prodajo da enotno velikost, obliko, kvaliteto, zavoj in drugo, tedaj rečemo, da so ti proizvodi tipizirani. Vsaka tipizacija pomeni omejevanje in odstranjevanje vseh tehničnih in ekonomsko neupravičenih proizvodov ene vrste in obdrži ter ustvarja proizvode, ki so, lahko rečemo, plansko določeni za zadovoljevanje potreb potrošnikov. Tipizacija pa ne obsega samo končnih izdelkov, temveč tudi naslednje:

- sestavne dele proizvodov;
- vrste materiala (kvalitete);
- stroje, orodje, formularje;

pomočjo takih tabel lahko priprave dela in obratovodstva dokaj varno in nevezano sestavljajo najsmotrnejši proizvodni program in primerno kombinirajo vložek za peči, ki so v neposredni bližini blooming valjarne in kovačnice.

Časi, ki so navedeni v koloni za vsebnost vodika, ki je enaka ali manjša od vsebnosti Hfin, so potrebni za dosego odgovarjajočih struktur in primernih trdot jekla.

Pri vakuumsko litih jeklih se vedno vzame čas iz kolone za $H = 2 \text{ cm}^3/100 \text{ g}$.

Pri posebnih in nujnih primerih, kjer je zahtevana hitra in zanesljiva odprema, se posvetujejo z raziskovalnimi oddelki in običajno zaradi večje varnosti čase primerno podaljšajo.

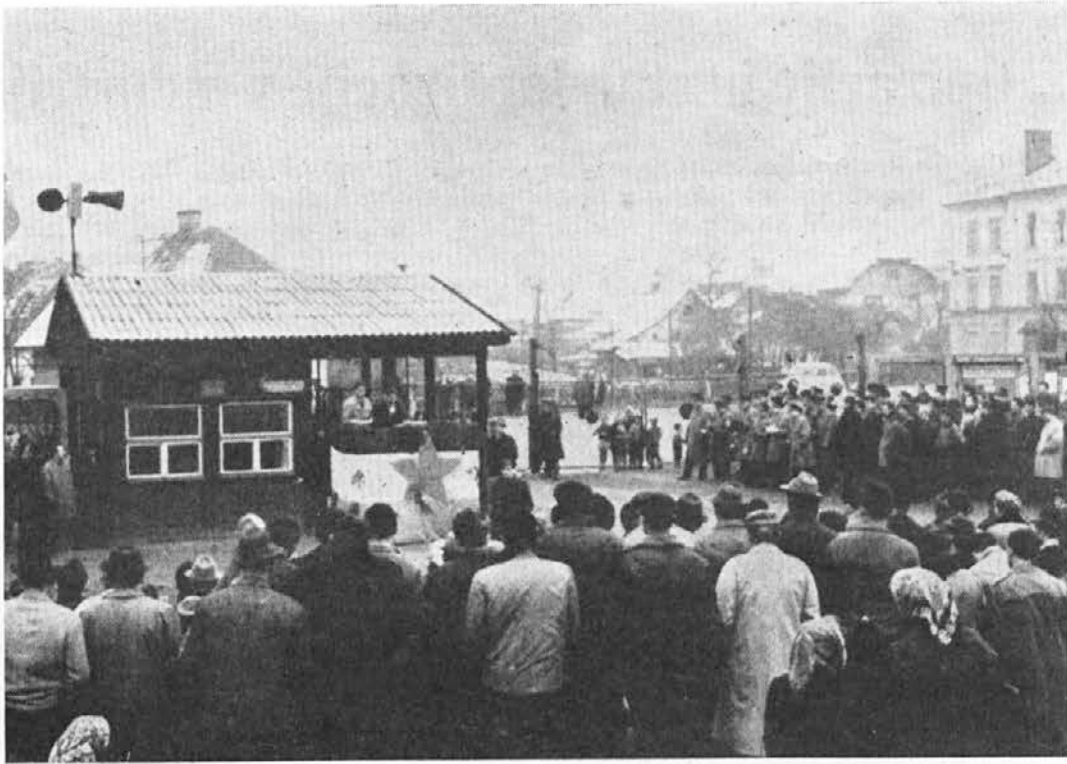
Potrebno je opozoriti, da zaključki prikazanih raziskav in izdelani tehnološki

predpisi kvantitativno veljajo le za pogoje dela v jeklarni, iz katere izvirajo. Preveč drzno bi bilo take rezultate posplošiti in jih brez nadaljnega uporabi pri drugačnih delovnih pogojih. Namen tega članka je predvsem, prikazati način in sistematiko raziskave ter osnovne zaključke, ki nam lahko prihranijo mnogo nepotrebne dela. Še vedno pa ostane v polni veljavi pravilo:

Svoje težave moramo reševati sami.

Viri:

1. Timo, Lodi: La metallurgia italiana, vol. LV, n. 11 — 1963, str. 560—562
2. Isaia, Ricci, Timo: Revue de Metallurgie, sept. 1962, str. 733—738.
3. Ferrero, Timo: Revue de Metallurgie, oct. 1962, str. 845—847.
4. Rodič: Zapiski specializacije v Italiji 1964.

Tako smo voščili VIII. kongresu ZKJ

Foto: B. Kajzer

- tehnološke postopke, organizacijo, vodenje;
- oblike, v katerih se javlja človeško delo itd.

Pravilno in smiselno zbrana tipizacija proizvodov je izredno koristna tako za proizvajalca kot potrošnika. Prednosti za proizvodnjo:

- lažje sestavljanje proizvodnih programov;
- enostavnejše planiranje proizvodnje;
- enostavnost v proizvodnji, to je obdelava z določenimi napravami in orodjem;
- večja možnost uporabe velikega števila istih standardnih delov vložnega materiala za razne vrste proizvodov;
- boljša kvaliteta proizvodov;
- lažja kontrola kvalitete obdelave;
- skrajšanje rokov izdelave in dobave;
- znižana lastna cena proizvodov.

S tipizacijo se je začelo zaradi racionalnejšega izkoriščanja obstoječe opreme v proizvodnji in zaradi odstranjevanja nesistematičnega diferenciranja proizvodov po željah potrošnikov. Tipizacijo je torej treba izvesti tako, da se lahko z eno vrsto proizvoda zadovoljijo mnoge želje potrošnikov. Na primer pri izdelavi tipizacije elektromotorjev je treba moč motorja izbrati tako, da en tip motorja lahko uporabimo tudi za manjše obremenitve. Ista situacija je pri ostalih proizvodih.

Kje so meje tipizacije? Ali tipiziranje pomeni tudi omejevanje proizvodov na manjše število vrst? Meje tipizacije so določene z ene strani s področjem osebnega okusa in individualnega potrošnika, to je z razpoložljivo kupno močjo za pokrivanje osebnih zahtev (luksuzno blago, umetnost itd.) Na drugi strani pa si moramo prizadevati, da so osnovni proizvodi, potrebni za povečanje standardov širokega kroga ljudi, najširše tipizirani, ker se z zmanjšanimi stroški zniža prodajna cena. Tipizaci-

ja pa ne koristi samo direktnim proizvajalcem in potrošnikom, temveč celotnemu gospodarstvu, in sicer v tem:

- prihranek pri delovni sili;
- prihranek materiala;
- oskrbovanje tržišča s proizvodi — povečanje blagovnega sklada itd.

Tipizacijo lahko izvajamo v okviru podjetja ali države. V okviru podjetja mora biti prilagojena splošnim pogojem in tradicijam, ki obstajajo za te proizvode na trgu neke države ali na svetovnem trgu. Iz tega sledi, da tipizacija proizvoda v okviru podjetja ne pomeni neko enostavno izbiranje proizvodov, temveč prilagajanje obstoječim sistemom klasifikacije. Na primer v železarni Ravne smo pred nekaj meseci naš dimenzijski sortiment valjanih palic v glavnem prilagodili obstoječim JUS standardom (to sicer ni izrazit primer tipizacije, kljub temu pa je koristno). Če se izvaja tipiziranje med večjimi proizvajalci za enake vrste proizvodov, pomeni to določanje najprimernejšega tipa proizvoda, pri čemer se upošteva specifičnost posameznih proizvajalcev. Ta pot lahko privede do razdelitve proizvodnje med nekoliko proizvajalci in do specializacije posameznih vrst proizvodov. To omogoča proizvajalcu znižanje prodajne cene in lažjo prodajo na tržišču, ker je konkurenca z razdelitvijo posameznih vrst proizvodov med proizvajalci s tem odstranjena.

3. Standardizacija

Na današnji stopnji razvoja bi pojem standardizacije lahko opisali tako. Če večje število podjetij izvaja tipizacijo istega proizvoda na isti način oziroma če se tipiziranje preko določenih proizvodov razširi na njegove sestavne dele, ki so enaki za več proizvajalcev, tedaj govorimo o standardizaciji. Standardizacija je potemtakem tipizacija nekega proizvoda od večjega števila podjetij, katerega izdelujejo na enak način. To pomeni, da nekoliko podjetij daje na tržišče isti tip artikla, z drugo

besedo, standardizacija zožuje asortiment nekega proizvoda na neko razumno mejo.

Standardizacija je sredstvo za lažje spoznavanje in za doseg reda v gospodarstvu. Ona je osnova smiselnega ustvarjanja in s tem vsakršne človeške življenjske dejavnosti nasploh. Z njeno pomočjo dobimo na razpolago priznane oziroma dobro izvedene rešitve za kasnejše ponavljajoče se naloge.

Standardizacija se smatra za dejavnost, usmerjeno k določanju, izdelavi in uvajanju standardov. Standardi nastanejo tako, da se določijo in uzakonijo najboljše rešitve, ali pa delujejo kot filter za obstoječe različne rešitve. Na ta način se odstranjuje različnost mnogih predmetov in pojmov, ki so določeni za isti namen, in se obdrži samo tisto, kar je priznano od vseh — to je standard.

Če želijo ljudje živeti v skupnosti, ne more ukrepati vsak po svoje, ker bo s tem osnovni red ogrožen. To pride do izraza pri manjših kot pri večjih rečeh. Na primer vsi igralci rokometne tekme se morajo prostovoljno podrediti določenim pravilom, ker vedo, da bi sicer nastale motnje v igri ali pa se igra sploh ne bi pričela, če se ne bi posamezniki držali pravil.

Standardi ali norme v širšem pomenu obstajajo praktično od začetka človeške družbe. Postali so potrebni zaradi skupnega življenja ljudi in neobhodni za vsako skupno delovanje (besede, znaki, pojmi, pisava itd.).

Že izdelovalec posode v kameni dobi ni izdelal vsakega lonca v drugi obliki. V tem času se s prilagajanjem na potrebe in zaradi dajanja prednosti nekaterim modelom izluščijo tipični modeli, po katerih jih je nato izdeloval. V novejši dobi, po izumu parnega stroja, je med drugim neizbežno moralo priti tudi do mednarodno priznanih dolžinskih in utežnih enot. Te tako imenovane zgodovinske norme so nastajale bolj po naključju, medtem ko se z razvojem tehnike preide na sistematsko normiranje oziroma standardiziranje na osnovi sporazumno določenih pravil na široki osnovi.

V gospodarstvu, znanosti in tehniki so nastali najprej standardi kot enote za merjenje dimenzij, količin, fizikalnih veličin itd. Razen tega so standardi obsegali tudi pojme: oznake, oblike, predpise vseh vrst kvalitet, pravne regulacije itd. Mnogo uporabljani pojmi v mednarodnih odnosih so na primer:

- širina železniškega tira,
- tastatura pisalnih strojev,
- širina filmskega traku itd.

Pričela se je širiti gradnja ladij, nakar so bile ustanovljene tudi posebne družbe kot na primer LLOYD — zavarovalnica ladij, ki je zaradi splošne varnosti in zmanjšanja lastnega rizika postavila določene zahteve pri gradnji ladij. Uprave železnic so izdelale gradbene predpise za svoja vozila. Takšni predpisi so izdelani sporazumno med potrošniki (kupci) in dobavitelji. Ko so torej pričeli izdelovati ladje, vozila in delovne stroje v velikem številu, jih je bilo treba tudi vzdrževati, kajti stroji so sestavljene mehanske naprave, pri katerih so določeni posamezni deli vedno znova potrebni. Tako se je pričelo v začetku tega stoletja standardizirati v industriji. Nastajali so industrijski standardi, in to v večjem obsegu zlasti v ZDA. Toda

tudi v evropskih državah je naraščalo zanimanje za standardizacijo. V industriji so videli veliko prednost v tem, ako bi posamezne dele, kot vijake, matice, podložne ploščice, zakovice, armature, prirobnice itd., poenotili. Spoznali so zamudno izdelavo in izgubo v času in denarju, če bi takšne dele vedno znova risali in jih v malih količinah proizvajali, zato se je začela industrijska standardizacija ravno na teh delih. Marsikatero podjetje je pričelo v svojem območju često ponavljajoče se dele tipizirati oziroma jih tretirati kot normalno (tipizirano) izvedbo v svojem proizvodnem programu. Nekateri so se tudi odločili tipizirati asortiment interno standardizirati in ga izdelovati za prodajo na zalogo. Iz navedenih spoznanj in upravičenih težej se je torej nato prešlo na standardizacijo v državnem in mednarodnem merilu. Ker so uvideli prednost standardizacije na najčešče rabljenih delih, se je pristopilo k nadaljnjemu izvajanju standardizacije tudi na ostalih področjih. Standardi so postali za industrijska podjetja eno od stalnih sredstev za dvig produktivnosti, ker se lahko uporabljajo pri konstrukciji proizvodov, izdelavi in kontroli. Nastajale so nacionalne in kasneje mednarodne organizacije za standardiziranje. Tako lahko danes po veljavnosti delimo standarde na tovarniške, državne in mednarodne.

3. a) Tovarniški standardi

Pomanjkanje lastnih državnih standardov in često neuporabnost tujih privede med ostalimi potrebami posameznega podjetja do tega, da izdajo interno svoje lastne tovarniške standarde. Tovarniški standardi so tisti, ki jih gospodarska organizacija določa za lastno dejavnost. Takšne interne standarde imenujemo tudi »tovarniški izbor«. Izdelava standardov v okviru podjetja poteka tako, da se najprej pregledajo mednarodni in razni nacionalni standardi za tiste industrijske veje z namenom, da se ugotovi njihova uporabnost v podjetju. Ta pregled mora obsegati ne samo proizvode podjetja, temveč tudi material, katerega podjetja uporabljajo. Nato podjetje sestavi popis svojih standardov v mejah svojih potreb in možnosti v okviru obstoječih nacionalnih oziroma mednarodnih standardov. Ko se izvrši tovarniški izbor oziroma določijo tovarniški standardi, mora vodstvo podjetja seznaniti svoje osebje s temi standardi in predpisati njihovo obvezno uporabo.

Izdelava standardov v podjetju ni enostavna stvar. Treba je kdaj opustiti zastarele postopke in naprave, ki so se uporabljale do tedaj. Razen tega je uvajanje standardov združeno tudi s stroški. Vendar je razumljivo, da standardi pomenijo za industrijo napredek v tehničnem in ekonomskem pogledu.

Glavna naloga naših standardizacijskih oddelkov v podjetjih je torej izdelava internih standardov na podlagi lastnih tehničnih in ekonomskih potreb, izkušenj in izboljšav ter sprejemanje in uvajanje jugoslovanskih standardov — JUS. Osnovno delo teh oddelkov se nanaša na:

sortiranje — poenostavljanje — informiranje — svetovanje. S takšnim delovanjem prenašamo najboljše tehnične in ekonom-

ske rešitve (konstrukcijo, tehnološki postopek, način mehanske in termične obdelave, montažo, nabavo, obračun in prodajo) na čim več proizvajalcev. S standardi se določajo najboljše rešitve za izdelavo niza proizvodov ter metode njihovega preizkušanja.

Namen standardizacije, predvsem tovarniške, je naslednji:

— nuditi veliko pomoč z dajanjem gotovih rešitev, oblik, dimenzij, kakovosti in drugih lastnosti proizvoda ter sestavnih delov;

— enotno označevanje proizvodov in sestavnih delov, ki se dajejo v promet po njihovih bistvenih (karakterističnih) lastnostih;

— enotne oblike proizvajalno tehnične in druge dokumentacije, enotne skrajšane označbe pojmov ter enotni postopki pri izdelavi tehnične in ekonomske dokumentacije v gospodarstvu;

— stalno dvigati kvaliteto standardnih proizvodov;

— utrjevati racionalni sortiment proizvodov;

— sprostiti promet proizvodov.

Vzrok, da se podjetja težko odločijo za uvedbo oddelka za standardizacijo, so predvsem finančni izdatki, katerim bi se radi izognili. V vsakem podjetju pa se najdejo mesta, kjer ima neuporaba norm oziroma standardov negativne posledice.

a) Izdelani načrti, ki ne odgovarjajo pravilom standarda (zaradi pomanjkanja potrebnih navodil, predvsem takšnih, ki služijo ponudbam), napravijo na kupca prvi slab vtis. Že samo iz tega razloga lahko kupec izbere drugo firmo, pri kateri bo

zaradi vsklajenih načrtov s standardi lahko sklepal na sodobno organizacijsko poslovanje in vodenje podjetja. Iz tega razloga lahko nastanejo izgube, če na ta način izgubljam naročila.

b) Nepotrebni stroški nastajajo s ponovnim konstruiranjem, risanjem in v izdelavi pri enakih ali podobnih delih, ki se ponavljajo, kolikor ne obstajajo pregledni tovarniški standardi. Prav tako nastajajo višji stroški izdelave, ker nihče ne pritiska na poenotenje in tipizacijo, kar omogoča izdelavo v večjih serijah.

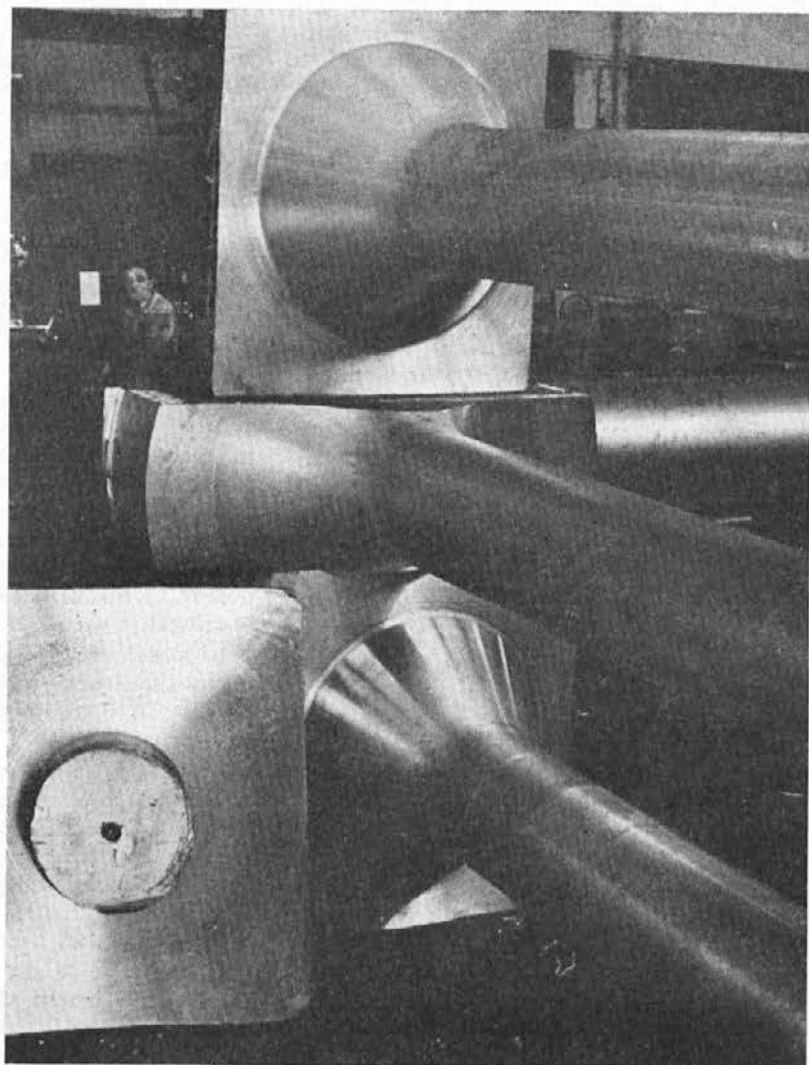
c) Neredko pride do reklamacije pošiljke, ker je naročilo izdelano po zastarelih standardih. Takšni ugovori na kvaliteto so vedno povezani z nevspečnostmi in zahtevajo finančne izdatke.

d) Težko je oceniti izgubljene ure konstrukterja, ko išče primerne dele na skladišču, ker ni preglednih tovarniških standardov.

e) Nepotrebni stroški nastajajo, če se informacije o materialih ne povzamejo iz standardov, ki držijo korak s tehničnim napredkom.

f) Višji stroški nastanejo nadalje z nabavo previsokovrednega materiala, z nekurantnimi deli, ki pogojujejo posebno tehnologijo izdelave, kot tudi z naročanjem majhnih količin brez rabata in ne nazadnje z napačnimi dobavami zaradi pomanjkljivih tehničnih podatkov v naročilu. Vskladičene količine materiala za predelavo kot tudi zaloge potrebnega orodja so neracionalno velike.

g) Če se neko podjetje ne udeležuje pri delu standardizacijskih komisij, to je da ne zavzema svojega stališča oziroma ne

Ojnice v mehanični delavnici

LETNA KONFERENCA ZK ŽELEZARNE RAVNE

14. januarja je bila v kavarni letna konferenca ZK Železarne Ravne, o kateri lahko napišemo, da je bila zelo skrbno pripravljena — tehtni in podrobni referati o poslovanju podjetja v preteklem letu, o delu v organizaciji itd. — kritična in konstruktivna.

Ker smo oddali zadnje rokopise za to številko v tiskarno že 9. januarja, bomo o konferenci poročali v februarškem »Informativnem fužinarju«.

daje svojih pripomb pred izdajo državnih standardov, je za morebitne posledice samo odgovorno.

h) Zbiranje raznih katalogov, strokovne literature, naročanje raznih tiskovin itd. je v podjetjih, ki nimajo oddelka za standardizacijo niti knjižnice, razdrobljeno in nepregledno.

Za odstranitev omenjenih pomanjkljivosti pa ne zadostuje, da morda zadolžimo eno pomožno osebo za delo na standardizaciji. Delo na standardizaciji zahteva inženirja, ki je seznanjen s tehniko standardizacije ter razpolaga z osnovnim znanjem iz konstruiranja in tehnologije izdelave. V odvisnosti od velikosti podjetja bo potrebnih tudi nekaj ustreznih sodelavcev. V splošnem se praksa, da bi nekoga zadolžili s standardizacijo poleg drugega dela, ni obnesla.

Navedene pomanjkljivosti vsekakor odtehtajo stroške uvedbe oddelka za standardizacijo, ker se bo redno delo pri standardizaciji sigurno odrazilo tudi pri boljši kvaliteti izdelkov.

3. b) Državni ali nacionalni standardi

Delovanje nacionalnih organizacij se je v glavnem nanašalo na standardiziranje raznih izdelkov v lastni državi. Cilj izdelave državnih standardov je tudi ta, da bodo podjetja in ustanove z njimi uskladile svoje delo in proizvodnjo. V standardih je namreč zajeto mnogo znanja in izkušenj, kar naj služi razumnemu ustvarjanju, kajti vsak standard je rezultat skupnega dela širšega kroga ljudi.

Nacionalni standardi so torej standardi, ki se uporabljajo na področju neke države. Pri nas obstajajo »JUS« jugoslovanski standardi, ki obsegajo predmet dela, sredstva za delo in procese dela. Razen tega obstajajo tudi zvezni predpisi za kvaliteto proizvodov, ki so predvideni za uporabo v široki potrošnji. Naše JUS standarde izdaja zvezna komisija za standardizacijo (SKS) v Beogradu od 1951. leta dalje. Ta komisija sodeluje pri vprašanjih, ki zadevajo jugoslovanske standarde, z različnimi drugimi državnimi ter mednarodnimi organizacijami za standardizacijo. JUS standardi so v vsem prilagojeni našemu gospodarstvu in predstavljajo optimalne rešitve v vsakem pogledu. Upoštevanje so želje potrošnikov in proizvajalcev ter izkušnje oziroma standardi drugih držav s splošno tendenco dviga kvalitete proizvoda in omogočanja

racionalne proizvodnje. JUS standardi so obvezni za vsa gospodarska podjetja kot za vse ustanove in posameznika, ki kakorkoli sodeluje v gospodarstvu naše države. Od tujih standardov oziroma norm se po potrebi, če ni primernih domačih JUS, na splošno v državi še največ uporabljajo nemške DIN norme. Ker so se torej omenjeni standardi precej uveljavili in jih upoštevamo, bi dodal dva dosegljiva podatka, da bo vidno, v kakšnem obsegu se uporabljajo standardi v nemškem gospodarstvu:

— v zadnjih letih kroži na tržišču že ca. 10.000 raznih veljavnih DIN norm;

— firma Beuth-Vertrieb je v enem letu prodala skupno ca. 20 milijonov DIN norm. Iz tega lahko sklepamo, da so standardi gospodarstvu potrebni in koristni, ker z njimi delo poenostavimo in s tem življenje ljudi olajšamo.

Po vsebini se standardi običajno ločijo na naslednje najvažnejše vrste:

a) sporazumni standardi (pojmi, označbe, izrazi, simboli, enote, števila, krstice, klasifikacija, dokumentacija, pisava, risanje, tisk, korespondenca itd.);

b) konstruktivni standardi določajo konstruktivne principe za oblikovanje tehničnih predmetov in sestavnih delov (izmenljivost delov, priključne dimenzije, vrsta navojev, točnost obdelave, parametri, luknje za vijake, odlitki itd.);

c) dimenzionalni standardi se nanašajo na dimenzijo izdelkov (pločevina, palice, profili, dimenzije strojnih elementov, kot so vijaki, matice in svorniki. Sem spadajo tudi navoji, tolerance, formati itd.);

d) planski standardi vsebujejo osnovne predpise za gradnjo, projektiranje, predračun in izvedbo;

e) tipski standardi pospešujejo, omejujejo in usmerjajo tipizacijo zlasti po standardnih številih, po obliki, vrsti, velikosti in drugih skupnih karakteristikah;

f) razdelilni standardi za razdelitev (sortiranje) istih proizvodov po velikosti in kvaliteti v določene kakovostne vrste, skupine in razrede;

g) standardi za materiale določajo fizikalne, kemične in tehnološke lastnosti, nadalje razdelitev in smernice za uporabo raznih materialov (na primer nekovine, jekla, gume itd.);

h) standardi za kvaliteto obsegajo zahteve glede na kvaliteto predelanih in naravnih produktov (na primer kvalitetni predpisi za določene kvalitete jekel, za določeno orodje, za gradbeni les itd.);

i) standardi za delovne postopke predvidevajo delovne postopke za izdelavo in obdelavo raznih izdelkov (na primer postopek fosfatiranja raznih kovinskih izdelkov itd.);

j) standardi za kontrolo in raziskave (razni kontrolni postopki, na primer na korozijsko obstojnost jekla, pregled kontrolnih naprav itd.);

k) nadalje se izstavlja standardi za dobavne pogoje, varnostne predpise itd. Posamezni standardi pa lahko kdaj zajamejo tudi več teh vsebin hkrati, na primer v standardu za dimenzije se lahko istočasno navajajo izrazi, označbe ali dobavni pogoji, navodila za uporabo itd.

Razumljivo je, da standardi po neki določeni stabilizaciji zahtevajo svoje nadaljnje razvijanje in spremembe v skladu s splošno stopnjo razvoja tehnike. Pri upo-

rabi standardov moramo zato vedno upoštevati najnovejšo izdajo. Te spremembe kot objava predlogov standardov in podobno se objavljajo v posebnih biltenih, ki jih morajo podjetja redno spremljati, če se želijo po njih ravnati. V oddelku za standardizacijo bi morali tudi vedeti, kateri državni standardi so trenutno v pripravi in se jih lahko v naslednjih tednih pričakuje.

Pred izdajo veljavnih standardov se često uporabljata še dve stopnji, in sicer:

— predlog standarda in

— predstandard (»Vornorm« — tega JUS ne izdaja).

Obe stopnji standarda dobi javnost v pretres. Njihova veljavnost je omejena z določenim terminom, navedenim na standardu. V tem času lahko na vsebino predloga oziroma predstandarda vsak državljan da svoje utemeljene pripombe. Priznana rešitev ali vzorec za standard mora v predlogu standarda standardizacijska komisija primerno prirediti, to je dobiti mora svojo obliko s pomočjo točne definicije ali točnega opisa. Biti morajo regulirani po določenih pravilih, ki so zajeta v tako imenovanih osnovnih in splošnih standardih, na primer JUS A. Al. 020 DIN 820 itd. Iz tega sledi, da se vsak standard sprejme in objavlja po vnaprej točno določenem načinu. Standardi naj bi vsebovali najboljše rešitve, ki se lahko zamislijo, to je potrebno jih je postavljati na temelje logike, znanosti in racionalnosti. Upoštevati morajo tehnične in ekonomske možnosti izdelave pri proizvajalcu kot objektivne potrebe potrošnikov. Pri standardizaciji se skupni volumen proizvodnje deli na manjše število standardnih vrst, s čimer se povečuje količina vsake standardne vrste. Proizvodnja se lahko izvaja v večjih serijah, ali nudimo možnost izmenljivosti, kar sodi k osnovnim pogojem racionalne proizvodnje. Standardizacija omogoča s svojo nedvosmisleno definicijo proizvoda ter s predpisom vseh važnih lastnosti (oblike, dimenzije, obseg in način kontrole) eksaktno spoznavanje potrošnika in proizvajalca. S tem preprečujemo nesporazume in spore ter kot posledico teh sporov tudi gospodarsko škodo v eni ali drugi obliki.

Konkretne številčne podatke o koristih standardizacije bo v večini primerov težko prikazati. Za posamezne primere sicer že obstajajo v literaturi konkretni izračuni, ki se po potrebi lahko uporabijo za predočitev o celotni prednosti standardizacije. Mislim, da v tem sestavku številčno dokazovanje lahko odpade, ker bi nas predaleč zavedlo. Enostavneje bo, če verjamemo, da imajo koristi od standardizacije proizvajalec, trgovec in potrošnik. Nekaj pa bi jih omenil.

Koristi proizvajalca:

— poraba materiala — zmanjšana zaradi smiselnega oblikovanja in ožjega sortimenta;

— stroški izdelave — zmanjšani zaradi poenostavitve orodnega parka;

— stroški kontrole — zmanjšani zaradi enotnih kontrolnih postopkov;

— vrednotenje dela — pravičnejše zaradi urejenih delovnih pogojev;

— varnost v obratu — zvišana zaradi enotnih predpisov dela ter takšnega oblikovanja naprav in orodja, ki varuje pred nezgodo.

Koristi trgovca:

- skladiščenje — skraćeno zaradi zmanjšanja vrst;
- prodaja — povečana zaradi širše možnosti uporabe;
- zaključevanje pogodb — hitreje zaradi lažjega sporazumevanja;
- vpliv konjunktura — izenačen zaradi gospodarnostnih zalog;
- konkuriranje — olajšano zaradi enotnih dobavnih pogojev.

Koristi potrošnika:

- možnosti naročanja — večje zaradi izenačenih ponudb;
- izbira — olajšana zaradi jasne označbe in enotnih dobavnih pogojev;
- cena — nižja zaradi manjših stroškov;
- dobavni termini — skrajšani zaradi lažje nabave;
- vključevanje v obratovanje (proizvodnjo) — olajšano zaradi lažje izmenjave in hitre nabave nadomestnih delov;
- točnost — povečana zaradi enakomernostne izvedbe.

3. c) Mednarodni standardi

Mednarodni standardi so priznani od celega sveta. Standarde in priporočila izdajajo organizacije, kot na primer:

ISO (International Organisation for Standardization),

IEC (International Electrotechnical Commission),

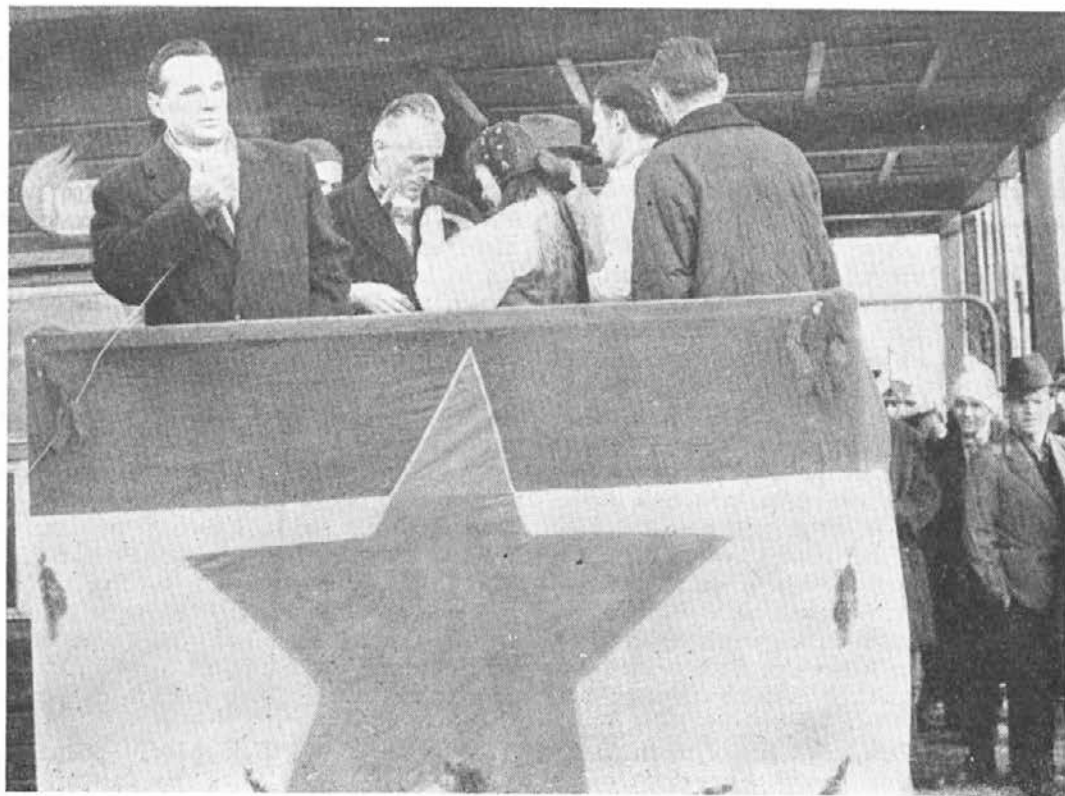
CEE (International Commission on Rules for the Approval of Electrical Equipment),

ISA (International Federation of the National Standardizing Associations) itd.

Vse te organizacije se v glavnem razlikujejo po svojih nalogah oziroma postavljenem programu dela. Nekatere mednarodne organizacije, na primer ISA, ne izdajajo standardov, temveč samo priporočila, ki omogočajo nacionalnim organizacijam, da svoje norme med seboj vskladijo zaradi olajšanja mednarodne trgovinske izmenjave. Koristi standardizacije torej prehajajo državne meje, ker je pri izvozu potrebno računati ne samo z domačimi standardi, temveč tudi z mednarodnimi oziroma s standardi tistih držav, v katere se izvažajo.

4. Simplifikacija, diverzifikacija

V nadaljevanju bi omenil še dva, na splošno manj znana sorodna pojma, ki sodita v to temo — to je »simplifikacija« in »diverzifikacija«. Pojma simplifikacija (poenostavitev) ne smemo istovetiti s pojmom standardizacije. Simplifikacija pomeni izločanje nekoristnih proizvodov iz obstoječega sortimenta proizvodnje. Simplifikacija je v prvi vrsti komercialna in selektivna, medtem ko je standardizacija tehnična in ustvarjalna in stremi k enotnemu določanju pojmov s pomočjo predpisov, ki so priznani od vseh strokovnjakov. Simplifikacija ima v glavnem iste cilje kot standardizacija, ker zmanjšuje število vrst proizvodov, kar ima za posledico prihranke skoro v celotnem poslovanju podjetja (nabavni, konstrukcijski, planski oddelek in drugi). Izdelava je hitrejša, enostavnejša, kontrola uspešnejša itd.). Poleg tega pa se ne sme pozabiti, da ima tudi simplifikacija svoje slabosti. Predvsem riziko, da se ne bi za-

Pozdrav jubilentom

Foto: B. Kajzer

dovoljilo potreb tržišča ali da zožen sortiment ne bo zdržal konkurence na trgu. Vendar praktično ta riziko ne obstaja, če je podjetje prenatrpano s širokim sortimentom izdelkov — kar v današnji proizvodnji ni redek primer. Zaradi tega se problem simplifikacije ne pojavlja kot problem nasprotja med njenimi prednostmi in slabostmi, temveč bolj kot organizacijski. Dobra organizacija izvajanja simplifikacije zahteva, da se predhodno ugotovi, če dejansko obstajajo pogoji, to je, da obstaja nepotrebna raznovrstnost izdelkov (po kvaliteti, dimenziji in obliki) in da se nato izvrši pravilna izbira izdelkov, ki naj bi ostali za bodočo proizvodnjo.

Diverzifikacija je nasprotno simplifikaciji širjenje sortimenta proizvodov s ciljem, da se razvije poslovanje podjetja, poveča prodaja in osvojijo nova tržišča. Osnovni razlog za diverzifikacijo proizvodnje predstavlja povpraševanje po takšnih vrstah proizvodov, katerih na tržišču primanjkuje. Tudi diverzifikacija ima svoje ekonomske in organizacijske prednosti, ki so v glavnem v:

- povečanju obsega poslovanja in višine dohodka, zahvaljujoč prodaji novih proizvodov oziroma njihovih različnih izpeljank;
- boljšem izkoriščanju prostih kapacitet in odstranjevanju sezonskih nihanj v proizvodnji ter boljšem izkoriščanju prodajne mreže, kar je v zvezi z znižanjem stroškov;
- boljšem izkoriščanju materiala, s tem da se uporabljajo odpadki za stranske proizvode (boljša stopnja ekonomičnosti v poslovanju podjetja).

Pomanjkljivost diverzifikacije pa je v tem, da se prekorači meja upravičenosti širjenja sortimenta, kar se tudi dogaja. V tem primeru moramo zopet takoj izvesti princip simplifikacije, da se preveč narasli stroški zaradi pretirane diverzifikacije proizvodnje znižajo.

Zaključek

V članku je poudarek ravno na standardizaciji, ker menim, da jo premalo uporabljamo. Če bomo v tem pogledu brez večjih pomislekov posnemali industrijsko razvite države, kjer je ta stvar več ali manj uvedena, najbrž ne bomo grešili. Znižanje proizvodnih stroškov je namreč povsod v svetu problem št. 1 vsakega zdravega gospodarjenja. Pravilno in dosledno uvedena standardizacija pa običajno znatno poenostavi proizvodni proces ter tako pomaga znižati proizvodne stroške.

Potrebo po tipizaciji in standardizaciji občuti vsa naša industrija. Treba pa se je le odločiti in proučiti, kaj vse se da podvreči standardom (proizvodi, orodja, nabavljen material, tehnologija itd.). Dejstvo je, da se nekatere stvari ne dajo standardizirati, toda to še ne pomeni, da ni treba standardizirati tega, kar je možno. Vsi glavni potrošniki jekla v Sloveniji na primer že dalj časa delajo na poenotenju, to je vsklajevanju svojih potreb preko komisije za standardizacijo pri gospodarski zbornici SRS. Delo, ki je vezano na to realizacijo poenotenja, obsega naslednji okvirni program:

- izbor jekel po kvalitetah in dimenzijah;
- tipizacija raznega orodja, elementov in naprav;
- izdelava smernic za izbiro jekel;
- poenotenje dobavnih pogojev.

Dokončni sklepi, sprejeti na skupnih strokovnih obravnavah (prisotni potrošniki, trgovina in predstavniki slovenskih železarn), so obvezni za prizadete potrošnike, da se nato v teh podjetjih po enotni razvrstitvi jekel prirejajo interni tovarniški standardi.

Prednosti, ki jih nudijo specializacije, tipizacije in standardizacije za vsako gospo-

Nesreč pri delu je veliko preveč

Pregled problematike tehnično zdravstvenega varstva v železarni Ravne za leto 1964

Prva in glavna dolžnost službe HTV v našem podjetju je skrb za človeka-delavca, za njegovo telesno zdravje ter varno opravljanje dela, pri katerem se utrjuje in ohranja njegova delovna zmožnost. To pa mu omogoča, da si na podlagi varnega dela ustvarja možnosti hitrejšega strokovnega izpopolnjevanja in zagotavlja sredstva za osebni in družinski razvoj. Uspešnost dela in doseganje čim večje produktivnosti pri delu je tudi nujno pogojena z zmanjšanjem zastojev, ki jih povzročajo obratne delovne nezgode, poklicna obolenja in druge bolezni v zvezi z delom. Zato je potrebno urediti skrbstvo za človeka-delavca na vseh mestih, z vsemi možnimi tehničnimi in drugimi ukrepi, tako pri opravljanju tehnološkega postopka dela, kakor tudi pri urejevanju delovnih in ostalih okoliščin, v katerih delavec živi in dela.

V letu 1964 sta bila težišče dela in pozornost iz tehnično zdravstvenega varstva v našem podjetju usmerjeni k preprečevanju obratnih delovnih nezgod. Te nam povzročajo velike motnje v proizvodnem delu. Številni bolezenski izostanki kot posledica nezgod povzročajo nepredvidene težave pri skupinskem in tekočem delovnem postopku. Vsaka nezgoda lažje ali težje narave povzroča večje materialne in finančne izgube, ki se pokažejo v direktni ali indirektni obliki. Pri ljudeh pa zapuščajo delovne nezgode večkrat hujše posledice, ki nam v zvezi z njihovim nadaljnjim delom in v zaposlitvi sploh ustvarjajo nove težave. V teh primerih pa je potrebna večkrat popolna prekvalifikacija in rehabilitacija na nova ustrezna delovna mesta. Zaradi tega nastanejo nove izgube v času privajanja — tako novega delavca na nezasedeno delovno mesto, kakor poško-

dovanega delavca po okrevanju, če je postal delovni invalid, na drugo primerno delovno mesto ter dodatni finančni stroški za usposabljanje v obeh primerih. Če bi izrazili posledice obratnih delovnih nezgod (poleg vseh moralnih, psiholoških posledic) z denarno vrednostjo finančne izgube v dinarjih, bi bil položaj dokaj jasnejši. Izplačano nadomestilo za obratne delovne nezgode pri našem podjetju v vrednosti ca. 15 milijonov letno je samo eden od direktnih stroškov, ki smo jih evidentirali. Prav tako se štejejo v vrednost direktnih stroškov nezgod tudi izplačane invalidnine (ca. 8 milijonov letno) in vsi stroški, ki nastanejo v zvezi z zdravljenjem obratnih nezgod. Stvarne izgube zaradi nezgod so seveda povezane še z indirektnimi proizvodnimi stroški, ki pa so od direktnih stroškov še za 3- do 4-krat višji.

Ze samo iz nekaj navedenih primerov ekonomskih faktorjev s poudarkom na moralni obveznosti do človeka, ki mu je v našem družbenem sistemu zagotovljena tudi kot temeljna pravica, da ima pravico do zaščite pri delu pred nevarnimi pojavi za poškodbe in zdravje, se vidi, da je v odnosih demokratičnega upravljanja nujno potrebno vsestransko razumevanje in sodelovanje, da se tovrstna škodljivost pri delu rešuje in odstranjuje.

V prizadevanju za zmanjšanje števila obratnih delovnih nezgod smo v našem podjetju dosegli že kar lepe rezultate. Od 36,6 % nezgod letno na število zaposlenih v letu 1952, ko je utrpel obratno delovno nezgodo manj kot vsak tretji sodelavec na leto, nam je uspelo s podporo in razumevanjem vseh upravnih forumov uvesti take stimulative metode, ki so ugodno vplivale na zmanjševanje pogostosti nezgod.

Iz statističnega pregleda pogostosti obratnih delovnih nezgod in izgubljenih delovnih dni po koledarskih letih je razvidno, da je število nezgod iz leta v leto padalo, kljub temu da se je povprečno število zaposlenih sodelavcev večalo. Odstotek nezgod letno na število zaposlenih je temu primerno naglo padal in dosegel že v letu 1956 ugodnih 10 %. Ponesrečil se je le še vsak deseti sodelavec. Kakor je odstotek nezgod v teh letih padal, je zanimivo tudi zmanjšanje števila izgubljenih delovnih dni, ki so padle od 10.741 v letu 1952 do leta 1956 skoraj za polovico in je znašalo število izgubljenih delovnih dni le še 5.547, ali od 6,15 izgubljenih dni na zaposlenega člana v letu 1952 na 2,40 v letu 1956. Z uspešno nadaljnjo borbo in prizadevanjem za doseganje še boljših tovrstnih rezultatov je padal nezgodnostni element v naših obratih še naprej. V letih 1959 in 1960 so bili zabeleženi pri nas sploh najboljši rezultati. Odstotek nezgod letno na zaposlene je znašal samo 8,5, ponesrečil pa se je le vsak dvanajsti sodelavec na leto. Omembe vreden pa je rezultat iz leta 1960, ko je padlo število izgubljenih delovnih dni na zaposlenega člana na 1,95. Od takrat (leta 1960) pa je število delovnih nezgod v naših obratih ponovno naraščalo. Večalo se je tudi število izgubljenih delovnih dni na posamezno nezgodo, kar pomeni, da so postale nezgode težjega značaja. Vzporedno s hitro rastjo in razvojem podjetja se je iz leta v leto večalo tudi letno povprečje števila zaposlenih. To povečevanje števila zaposlenih je izravnalo tudi odstotek nezgod letno, da ni hitreje naraščal. Statistični podatki iz zadnjih štirih let prikazujejo, da je nastopila v zadnjem obdobju določena stagnacija in se giblje ta odstotek nezgod v višini 10 %. Tudi v letu 1964 niso bile zabeležene bistvene spremembe. Ker pa se ocenjujejo nezgode tudi po resnosti, to je po številu izgubljenih delovnih dni, vidimo, da se je v tem letu njihovo število na povprečno zaposlenega člana dvignilo na 3,09, kar je sorazmerno visoko. Na posamezno nezgodo v letu 1964 odpade v povprečju 28,6 izgubljenih delovnih dni, in še nazorneje prikazuje resnost naših delovnih poškodb.

Na področju borbe za zmanjšanje delovnih nezgod je naše podjetje tudi v okviru Združenja jugoslovanskih železarn imele v preteklem obdobju pomembno vlogo. Več kot pet let smo bili najboljši med vsemi železarnami v državi. Priznati pa moramo, da so nas v zadnjih štirih letih prehitela že nekatera druga podjetja. Statistična poročila in pregledi pogostosti in težine delovnih nezgod vseh jugoslovanskih železarn nam izkazujejo, da smo padli v frekvenci nezgod celo na peto mesto. Boljše rezultate od nas so dosegle železarne v Nikšiću, Ilijašu, Zenici in v Štorah. Po izračunu indeksa težine nezgod pa smo v tem okviru padli celo na predzadnje mesto. To še enkrat potrjuje izredno resnost in težo pri nas zabeleženih delovnih nezgod. Opozarja pa nas tudi na to, da je v bodoče potrebno posvetiti temu rezultatu prioritarno pozornost. Kljub precejšnji resnosti in teži naših nezgod že od leta 1962 nismo imeli najtežjih — smrtnih primerov ter kolektivnih primerov nezgod. Odstotek nezgod s smrtnimi primeri je v povprečju

darstvo nasploh, so res precejšnje. Zaradi tega ima več naših podjetij že vpeljane ali vsaj predvidene oddelke za standardizacijo. Vedno bolj raznovrstna vprašanja naročnikov, predvsem inozemskih, tudi nas silijo, da naročamo domače ter najvažnejše tuje standarde in ostalo normno literaturo za jekla. Če pa bi želeli biti na tekočem, bi morali to gradivo zbirati na centralnem mestu, redno zasledovati ter vse spremembe in novosti vsaj pri JUS standardih po potrebi dostavljati tangiranim obratom, oddelkom in kontroli. Tako pa se že dogaja, da nas nekateri naročniki prehitujejo in opozarjajo na to in ono. Iz navedenega sledi, da bi bilo treba sčasoma tudi v našem podjetju misliti na intenzivnejše delo na področju standardizacije. V okviru oddelka za standardizacijo bi se nadalje nekatere stvari lažje reševale — na primer:

— zbiranje podatkov in izdelava predlogov za tipizacijo orodnih jekel (glej članek tovariša Terseglava v Koroškem fužinarju št. 8—12/62 »Tipizacija orodnih jekel«);

— pred ca. dvema letoma smo s prizadetimi kupci pričeli koristno akcijo tipizacije orodja za stiskalnice, ki pa ni izvedena

do kraja, ker ni ljudi, ki bi te zadeve po službeni dolžnosti zasledovali in izvrševali;

— v okviru tega oddelka bi se lahko nepotrebno širjenje sortimenta preprečilo oziroma poskušalo prilagoditi nekemu že obstoječemu standardu. Naš kvalitetni program se je na primer s tem, da smo ob raznih prilikah upoštevali naročnikove želje, v teku let precej razširil. Zaradi tega je letos izvedena akcija na principu simplifikacije, tako da je naš kvalitetni in istočasno sortiment valjanih profilov ter dimenzij zožen.

Formiranje oddelka za standardizacijo ter zasedba z ustreznim kadrom lahko koristi proizvodnim obratom, konstrukciji ter komercialnemu sektorju. Stalno delo na področju tipizacije in standardizacije vsekakor lahko zagotovi ekonomski napredek vsaki gospodarski organizaciji.

Literatura:

— Branko Paš, Osnove organizacije proizvodnje, Kranj aprila 1963;

— Mirko Lindič, Naše gospodarstvo, A št. 8—9 — Maribor;

— Reinhard Stangenberg, Ohne Normenstelle ist man im Nachteil — DIN Mitteilungen 1959 št. 7.

enajstletnih rezultatov na skupno število nezgod pri nas samo 0,28 in je nižji od tovrstnega evropskega povprečja.

Vse stimulative metode, ki smo jih vse-skozi uporabljali za preprečevanje delovnih nezgod, se v zadnjih letih niso pokazale več kot učinkovite. Nastala stagnacija na tem področju nas opozarja, da je potrebno za nadaljnje uspešno zmanjševanje tovrstnih škodljivosti posebej razmišljati o novih oblikah dela in kreniti po poti sodobnejšega obravnavanja etologije — vzročnosti nezgod.

Poglejmo si pobljže, kakšno je bilo stanje pogostosti nezgod znotraj našega podjetja, v katerih naših obratih se je v letu 1964 pripetilo največ delovnih nezgod. Morda bodo rezultati iz prikazanega statističnega pregleda delovnih nezgod v letu 1964 spodbudili posamezna obratovodstva, da bodo poleg proizvodnih nalog posvetila več pozornosti tudi svoji važni dolžnosti in se bolj brigala za človeka na delovnem mestu. Pri tem se je potrebno vprašati še naslednje: ali je pri vsakem delu delavec dovolj strokovno usposobljen in seznanjen z vsemi nevarnostmi, ki lahko pri delu nastopijo, ter poučen z obstoječimi predpisi za varno opravljanje dela? Ali so vse obratovalne naprave in orodje dovolj zavarovane, da pri delu posamezniki niso ogroženi od morebitnih nezgod in obolenj, ter če je delo v neprimernih fizioloških delovnih pogojih vedno pravilno organizirano, da ne pride do takih ogroženosti delavcev. Iz analize številnih individualnih primerov nezgod je možno ugotoviti, da je še vedno veliko stvarnih vzrokov nastanka delovnih nezgod, ki so bile pogojene iz navedenih in podobnih vzrokov. Zato je naša skupna dolžnost in v našem lastnem interesu je, da ukrenemo vse potrebno in vnaprej preprečujemo tovrstne škodljive pojave.

Število nezgod, ki so se pripetile samo pri rednem delu v podjetju, se je proti lanskemu letu povečalo za 48 primerov ali za 0,56 % na povprečno število zaposlenih. Zmanjšalo pa se je število nezgod na poti od doma do delovnega mesta in od delovnega mesta do doma za 10 primerov, tako da znaša skupno povečanje v odstotkih na zaposlene v letu 1964 samo 0,15.

Obratne primerjave pogostosti nezgod tako po posameznih mesecih kakor po skupnem številu nezgod za leto 1964 z istimi rezultati v letu 1963 pa nam prikazujejo, v katerih obratih se je število nezgod povečalo in v katerih zmanjšalo. Največji uspeh je vsekakor dosegel elektro obrat, ker v celem letu ni zabeležil nobene obratne nezgode. Pomembno znižanje delovnih nezgod so zabeležili tudi obrati: valjarna, vmetarna, termična obdelava in mehanična delavnica. Pri vseh ostalih obratih pa se je pogostost delovnih nezgod povečala. Posebno so porasle nezgode v obratih topilnice, livarne in strojnega remonta. Pa tudi kovačnica se ne more ponašati s svojimi 59 nezgodami, ker je po številu pred vsemi obrati dosegla rekorden neuspeh kar v dveh zaporednih koledarskih letih.

Kakšne so bile vrste in pogostost posameznih telesnih poškodb, ki so nastale kot posledice delovnih nezgod, je razvidno iz opredelitve v naslednje glavne skupine:

udarci — zmečkanine	52,1 %
opekline	13,7 %
urezi in ubodi	12,7 %
očesne poškodbe	8,0 %
prelomi	6,1 %
ostale	7,4 %

Najbolj vidno izstopajo telesne poškodbe, ki so nastale zaradi udarcev ter so povzročile razne zmečkanine (52,1 %). Sorazmerno veliko pa je tudi opeklin, urezov in ubodov ter očesnih poškodb. Z ustrezno preventivno uporabo in kontrolo nad uporabo osebnih zaščitnih sredstev, z ureditvijo vseh pomanjkljivih zunanjih delovnih faktorjev, ki se še več ali manj pojavljajo v delovnem procesu, ter z ustrezno varnostno vzgojo, ki vpliva na osebne pogoje vzročnosti nezgod, se lahko prepreči mnogo primerov prej navedenih telesnih poškodb.

Omembe vreden je tudi podatek porasta novega staleža v letu 1964, ki se je v povprečju povečal od leta 1963 za 316 članov. V večjem obsegu omenjenih primerov delovnih nezgod je bil zabeležen velik porast zlasti pri novo sprejetih članih kolektiva s skupno delovno dobo do enega

leta. Od skupnega števila vseh nezgod je bilo kar 45 % takih primerov, ki gredo na račun novincev, medtem ko je znašalo desetletno povprečje pri novincih do enega leta zaposlitve le 29 %. Zato je nujno potrebno tudi v bodoče posvetiti veliko pozornost novo sprejetim članom kolektiva in jih pri delu stalno spremljati ter opozarjati na morebitne nevarnosti.

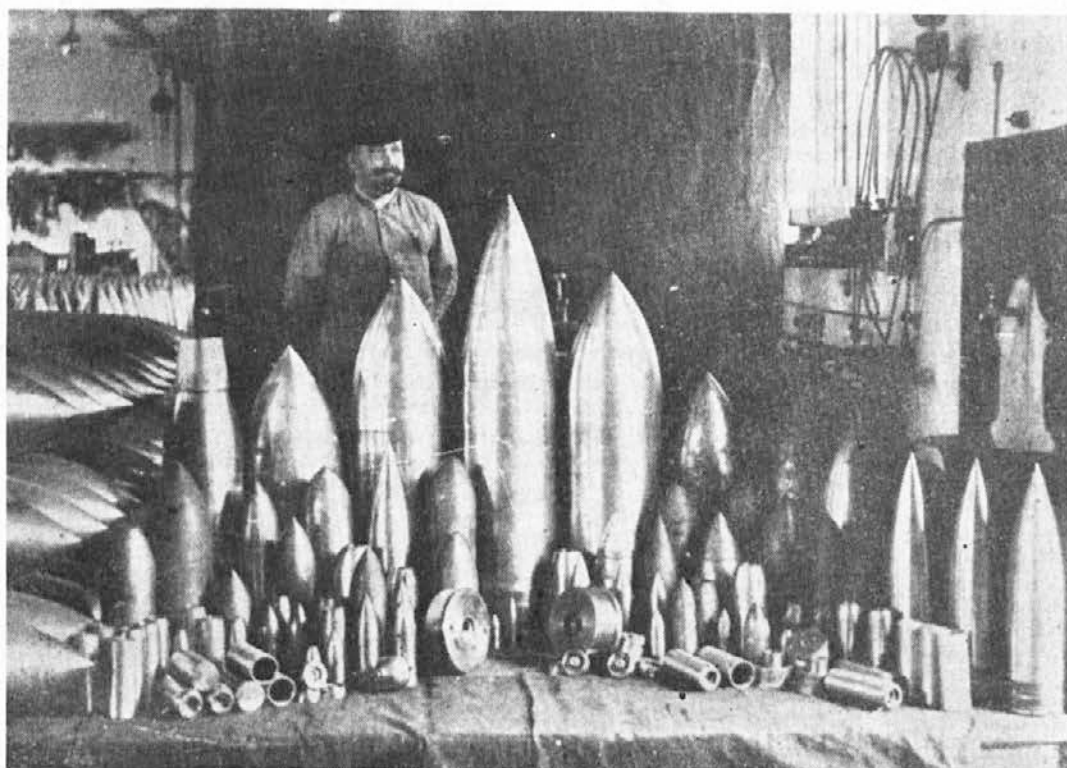
V poročilu smo obravnavali samo nekoliko analitičnih ugotovitev, ki so značilne za bodočo preventivno usmerjeno dejavnost našega skupnega dela, da se zmanjša pogostost delovnih nezgod, poklicnih bolezni in drugih obolenj v zvezi z delom.

Uspešno preventivno delo na tem področju pa bo možno le s sistematičnim teamskim delom in sodelovanjem službe tehnično zdravstvenega varstva z operativnimi voditelji dela, obratnimi zdravniki, psihološko in socialno kadrovske službe, ki bodo na podlagi ugotovljenih stvarnih vzrokov nastanka delovnih nezgod vsak po svoje prispevali, da se bodo v našem podjetju dosegli boljši rezultati dela na področju tehnično zdravstvenega varstva.

Franc Čegovnik

STATISTIČNI PREGLED POGOSTOSTI DELOVNIH NEZGOD IN IZGUBLJENIH DELOVNIH DNIN PO KOLEDARSKIH LETIH

Koled. leta	Pov. št. zaposl.	Št. nezgod	%	Št. izg. dnin	Ponesr. vsak	Izg. dneve na zaposl.
1951	1910	692	36,2	—	2,8	—
1952	1742	639	36,6	10741	2,7	6,15
1953	1780	534	30,0	9476	3,3	5,32
1954	1939	470	24,2	6305	4,1	3,20
1955	2133	410	19,2	7450	5,2	3,50
1956	2240	224	10,0	5547	10,0	2,40
1957	2226	199	8,9	4812	11,2	2,20
1958	2221	216	9,7	4735	10,3	2,10
1959	2237	190	8,5	4946	11,8	2,20
1960	2475	215	8,7	4845	11,5	1,95
1961	2576	258	10,1	6455	10,0	2,51
1962	2599	263	10,0	6467	9,9	2,49
1963	2753	295	10,7	7716	9,4	2,80
1964	3069	333	10,8	9535	9,2	3,09

Strugar Luka Močnik ob mornariških granatah. Naša jeklarna jih je tam okoli leta 1912 izdelovala v premeru 305, 240, 210 in 150 mm

Inž. Janez Perman:

Na poti k avtomatizirani kemijski kontroli

Uvedba kvantometrijske kontrole ni neko šablonsko delo, ki bi ga lahko prenesli iz jeklarne v jeklaro. Problemi so lahko od primera do primera povsem drugačni, kar izvira iz proizvodnega programa, tehnologije proizvodnje, zahtev kontrole in lokalnih faktorjev. Principielno pa lahko vsa najnujnejša dela razdelimo v štiri vključna področja: standardi, kvantometrijski laboratorij, kadri in umeritev. V naslednjem bomo skušali na kratko razčleniti ta štiri področja za primer naše železarnice.

Standardi

Kvantometrijska analiza je kot vsaka fizikalno kemijska metoda relativna metoda to se pravi, da nam ne da iskanih vrednosti direktno, ampak le s pomočjo primerjave z vzorci znane sestave. Taki vzorci za primerjavo se imenujejo standardi in jih poznamo štiri vrste: spektroskopske normale, korekturni standardi, kalibracijski standardi in umeritveni standardi. Njihovo število in sestav zavisita od analitskega programa, ki je seveda postavljen na osnovi proizvodnega programa. Analitski program je izhodna točka vsake kvantometrijske analize. V Železarni Ravne smo na osnovi zahtev jeklarne in kontrole postavili naslednji analitski program:

P	0,005	—	0,1 %
Mn	0,05	—	15 %
Si	0,02	—	3 %
Cr	0,01	—	35 %
Ni	0,05	—	35 %
V	0,01	—	10 %
W	0,01	—	25 %
Mo	0,01	—	10 %
Ti	0,001	—	1,5 %
Co	0,01	—	10 %
Al	0,001	—	6 %
Cu	0,01	—	1,5 %
Sn	0,005	—	0,2 %
As	0,01	—	0,2 %

Na osnovi tega programa smo lahko kupili spektrografske normale, to je primerne oblikovane kose jekla z garantirano homogenostjo in kemijsko sestavo. Te nor-

male izdeluje le nekaj specializiranih podjetij v razmeroma majhnem številu in jih je težko dobiti, posebno za visoko legirana jekla. Te normale nam služijo le za kontrolo aparature in orientacijska umerjanja, ker nimajo z našim jeklom primerne sestave in strukture. Ostale tri vrste standardov mora vsak izdelati sam. Korekturni standardi služijo za korekturo na železo ter so umetno odliti v manjši količini. V našem primeru se železo v njih spreminja od 40 do 100 %, ostalo pa sta krom in nikelj v različnih koncentracijskih kombinacijah. Te standarde je po našem predpisu odlila jeklarja v mali visoko frekvenčni peči. Uporabili smo jih za izdelavo korekturne krivulje na vpliv koncentracije železa in za ugotavljanje pravilnosti pogojev dela.

Poseben problem so bili kalibracijski standardi, ki jih uporabljamo za nastavitve občutljivosti v posameznih območjih, za vsako dnevno kontrolo umeritvenih krivulj in delovanja aparata. Kalibracijski standardi morajo vsebovati vse elemente v skrajnih koncentracijah za vsako posamezno merno območje. Pri nas je zato potrebnih 7 kalibracijskih standardov, ki nam jih je po medsebojnem dogovoru v nekoliko večjih količinah odlila jeklarja. Izdelava teh standardov se je močno zavlekla, ker jih naša kovačnica in valjarna nista uspeli obdelati zaradi nenavadne sestave. Končno nam jih je odlila jeklarja v majhne kalupe pa še tu smo imeli velike težave s sestavo in homogenostjo. Sedaj so izdelani v zadostni količini za nadaljnjih 10 let.

Najtežji in najbolj dolgotrajen problem pa predstavlja izdelava umeritvenih standardov, ki služijo za izdelavo umeritvenih krivulj in odgovarjajočih tabel. Ti standardi morajo biti napravljeni pod istimi pogoji, kot bodo kasneje vzorci v tekoči kontroli. Njihovo število je v našem primeru zelo visoko legiranega jekla izredno veliko in je nemogoče, da bi jih napravili umetno v kaki posebni peči. Odločili smo se torej, da jih vzamemo iz proizvodnje, kar je boljše tudi zaradi enakih pogojev priprave. Njihova priprava je zahtevala

velik organizacijski, raziskovalni aparat, ki si ga bomo ogledali v naslednjem odstavku.

Problematika standardov se razraža v dve veji in sicer: v tehnologijo izdelave standarda in metodiko kontrole standarda. V prvi veji je bilo treba najprej izdelati tehnologijo vlijanja spektroskopskega standarda, kamor spadajo konstrukcija in izdelava primerne kokile, njena zaščita, postopek litja in signiranja vzorca. Temu je sledila organizacija vlijanja in zbiranja standardov v tekoči proizvodnji v topilnici, ki je vsebovala preskrbo s kokilami in oznakami ter evidenco in klasifikacijo zbranih standardov. Te tako imenovane predstandarde smo vskladiščili po tekočih številkih in vsakemu napisali spremni list. Na kartotečnem listu so bili vpisani vsi metalurški podatki, rezultati tekoče kemijske kontrole, za nekontrolirane elemente pa po možnosti računski analiza. Do sedaj smo zbrali preko 40.000 takih predstandardov. Kljub velikemu številu pa je izbor teh predstandardov za bolj redke kvalitete premajhen, kar je posledica manjše frekvence izdelave teh kvalitet, tehnoloških težav pri odlivanju nekaterih kvalitet in samovoljno opuščanje vlijanja pri pečeh. To pomanjkanje nas je kasneje privedlo v zelo težaven položaj. Iz teh predstandardov moramo zbrati standarde s pomočjo kartoteke predstandardov. Standardov namreč ne moremo izbrati kar na slepo srečo, ampak jih moramo izbrati v posameznih vrstah jekel po rastočih koncentracijah, da bomo kasneje lahko dobili primerno umeritveno krivuljo v določenem območju koncentracij. Najtežje je z elementi, za katere v kartotečnem listu ni niti analitskih niti računskih podatkov. Za izbiro standardov za te elemente smo se morali zateči k spektrografu in h kvantometru. Ti instrumenti so nam služili za ocenjevanje koncentracije teh elementov v posameznih predstandardih in nam tako omogočili izbiro. To relativno ocenjevanje velikega števila koncentracij pa predstavlja ogromno in zamudno delo. Ogromno delo predstavlja tudi grupiranje kvalitet. Železarna

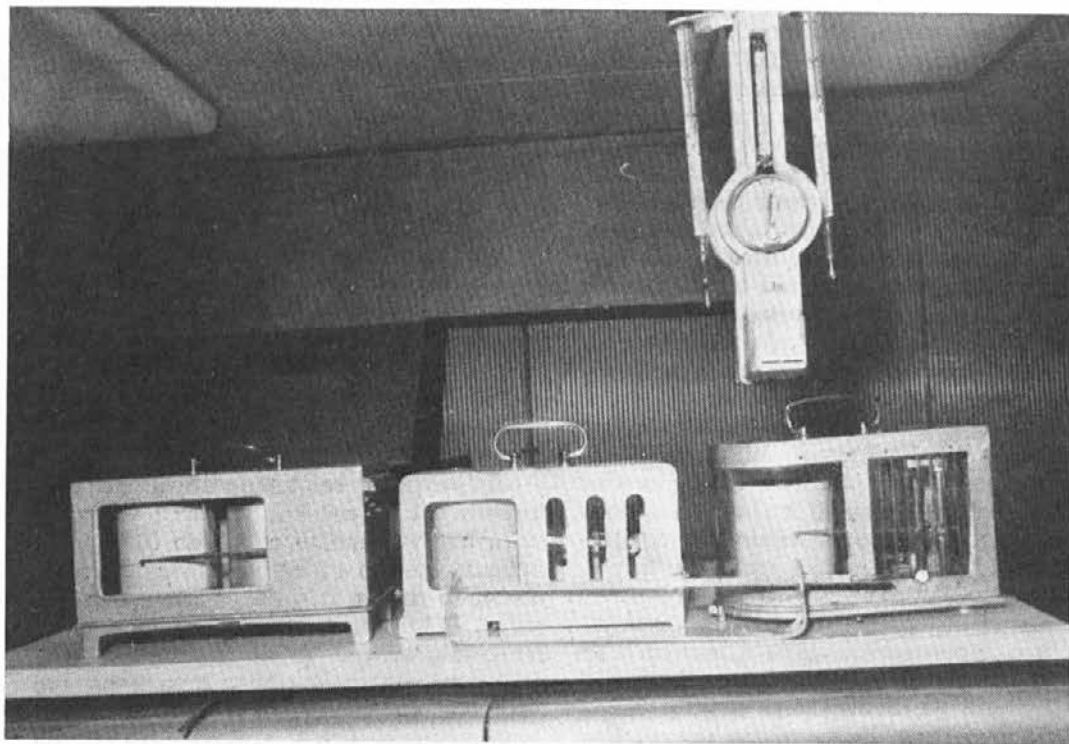
STATISTIČNI PREGLED POGOSTOSTI DELOVNIH NEZGOD PO OBRATIH ZA LETO 1964

Obrati	Povprečje v l. 1963	Jan.	Febr.	Marec	April	Maj	Junij	Julij	Avg.	Sept.	Okt.	Nov.	Dec.	Skupno 1964
Topilnica	38 + 2	5	4 + 1	8	1	4	8	3	2	3	9	5	6	58 + 1
Livarna	39 + 6	2 + 2	5 + 1	9 + 1	4 + 1	5	4 + 1	3	4	3	2	5 + 1	3	49 + 7
Kovačnica	55 + 1	8	5	7	—	6	3	6	3	7	2	6	6	59
Valjarna	49 + 3	2	1	3	3	5	4 + 2	5 + 1	3 + 1	3 + 1	5 + 2	1	3	38 + 7
Termič. obdelov.	5 + 1	—	1	—	—	1	1	1	—	—	—	1	—	5
Mehan. delavnica	42 + 8	7	2	3	4	2	3	7	3	2	7	2 + 2	3	45 + 2
Vzmetarna	5	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	2
Energetski	2	—	1	1	—	—	—	—	1	—	1	—	—	4
Elektro obrat	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Strojni remont	11 + 1	2	2	3	—	2	3	1	2	1	2	2	2	22
Gradbeni remont	3 + 3	—	1	—	3	—	—	1	1	1	—	—	2	9
Promet	1 + 1	1	—	1	1	—	—	—	—	1	—	—	—	4
O T K R	4 + 2	—	1	—	—	—	2	—	0 + 1	—	2	1	—	6 + 1
Predračunska	8 + 3	—	0 + 1	1	2	1	1	1	1 + 1	2	1 + 1	1	—	11 + 3
S k u p n o	264 + 31	27 + 2	23 + 3	36 + 1	18 + 1	26	29 + 3	29 + 1	20 + 3	24 + 1	31 + 3	24 + 3	25	312 + 21

+ pomeni nezgodo na poti od doma na delovno mesto in od delovnega mesta do doma!

Ravne izdeluje okrog 200 kvalitet, na analitskem programu imamo 14 elementov in za vsak element je potrebno najmanj 5 standardov. Če bi hoteli napraviti serije standardov za vsak element v vsaki kvaliteti, bi potrebovali 14.000 standardov. Z dobrim poznavanjem spektroskopskih procesov in naših kvalitet pa se je dalo to število skrócić na približno desetino. Vsak izbrani predstandard gre nato v mehanično obdelavo in kontrolo. Kontrolo si bomo ogledali v naslednjem odstavku. V mehanično obdelavo pa spada rezanje na ločilni plošči, brušenje, poliranje, signiranje, izdelava zadostne količine ostružkov za kemijsko kontrolo, dvojno pakiranje ostružkov za kontrolo, skladiščenje vsega tega materiala in spremljajoča pismena evidenca.

Veliko zahtevnejša in dolgotrajnejša pa je bila druga veja problematike, to je kemijska kontrola tako dobljenih standardov. Te standarde je treba točno analizirati po arbitražnih metodah za določevanje posameznih elementov v jeklu. V svetu obstajajo arbitražni postopki za analizo nelegiranega in nizko legiranega jekla, ki pa jih je bilo vseeno treba temeljito prirediti za naše posebne kvalitete. Arbitražnih postopkov za visoko legirana jekla pa je še zelo malo in tudi ti so še neurejeni in deloma nepriznani. Tako smo si morali postopke za arbitražno analizo visoko legiranega jekla naše proizvodnje izdelati sami. V analitskem programu imamo 14 elementov, kot je razvidno iz analitskega programa. Za te elemente smo napravili skupno 28 dobro preštudiranih in preizkušenih arbitražnih postopkov za kemijsko analizo nizko in visoko legiranih jekel železarne Ravne. To je povprečno en postopek na mesec, kar je ogromno, če pomislimo, da je eksperimentalno delo na tej problematiki le en človek. Arbitražni postopki so bili tako v naši državi prvič kompletno obdelani, kar predstavlja velik prispevek k celotni kemijski kontroli pri nas. Vsak standard je bil po teh metodah analiziran šestkrat pri nas in štirikrat na Metalurškem inštitutu v Ljubljani. Rezultate smo si izmenjevali na posebnih formularjih in zaključili posamezen rezultat le tedaj, če so bili vsi dobljeni rezultati v mejah mednarodno dopustnih odstopanj. V nasprotnem primeru smo kontrolirali posamezne analize in postopke tako dolgo, da smo prišli do zahtevane točnosti. Za serijsko arbitražno kontrolo smo izvežbali tri ljudi, ki so v posebnem laboratoriju napravili vse potrebne analize. Ta grupa je pod vodstvom enega raziskovalca sposobna napraviti vsako arbitražno kontrolo naših in podobnih jekel ter predstavlja posebno pridobitev našega kemijskega oddelka. Arbitražne analize so namreč neobhodni temelj za razvoj in izboljšanje vseh ostalih metod kemijske kontrole. Rezultate arbitražne kontrole je treba nato vpisati v atest za posamezni standard. Zaradi zahtevka o rastočih koncentracijah lahko uporabimo en standard za arbitražno kontrolo le enega do štirih elementov. Večje število nam omejuje tudi količina ostružkov, ki jih lahko dobimo iz enega predstandarda. V atestu pa mora biti naveden tudi približni ostali sestav in pa procent železa v jeklu. Procent železa mora biti določen sorazmerno natančno in ga določimo dife-

Avtomatska kontrola meteoroloških pogojev v kvantometrskem laboratoriju

renčno, to se pravi, da analiziramo vse prisotne elemente v jeklu in procentni ostanek smatramo za procent železa v danem vzorcu. Ker tekoča kontrola pogosto ne analizira vseh elementov ali pa so vrednosti premalo sigurne, smo morali celotno analizo vseh standardov napraviti še enkrat. To obsežno delo je izvedla v pretežni meri tekoča kontrola v ostalih laboratorijih. Do sedaj je bilo kompletno izdelanih 1500 kvantometrskih standardov, kar številčno zadostuje za dokončno umeritev kvantometra. Kvalitetno pa nam manjkajo predvsem kvalitete, ki jih niso vplivali v zadostnih količinah. Te vrzeli je treba po možnosti zapolnjevati sproti med umerjanjem, kar pa znatno ovira delo.

Laboratorij

O kvantometrskem laboratoriju in njegovi opremlitvi smo že precej obširno govorili v prejšnji številki, zato bi se tu omejili le na stvari, ki so bile značilne za naše dosedanje delo in naše pogoje. Ocenili bi tudi dosedanje izkušnje z laboratorijem in opremo.

Za laboratorij smo adaptirali del stare stanovanjske zgradbe, katere edina prednost so debele stene, ki omogočajo dobro termostatacijo. Drugače pa smo se morali podrediti obstoječim prostorom, izvesti le klasičen način instalacij ter graditi nesistematsko in postopoma zaradi postopnega izseljevanja strank, ki so še vedno v drugem delu hiše. To je bistveno otežkočalo in zavleklo gradnjo novega laboratorija. Drugi faktor, ki je zavlekel gradnjo laboratorijev, je imel svoje korenine v nabavi potrebnih materialov, v počasnosti uslužnih dejavnosti v železarni in nekoliko zahtevnejših instalacijah. Najhujša pa so bila zunanja podjetja, ki kljub natančnim projektom še do danes niso končala nekaterih del v novih laboratorijih.

Kvantometrski del laboratorijev ima šest prostorov: prostor za kvantometer, za pripravo vzorcev, za določevanje ogljika in žvepla, za fotometrijo, za generator-

stabilizator in za skladiščenje vzorcev. Ne navadna je le gradnja prvega prostora, medtem ko so zahteve za druge prostore precej podobne zahtevam za običajne laboratorije in zato niso zanimive. Prostor za kvantometer ima približno $8 \times 5 \times 3,4$ m, torej okrog 136 m^3 . Prostor je termično izredno dobro izoliran. Le ena stena meji na zunanjo atmosfero, vse ostale stene pa na ogrevane notranje prostore. Za termično izolacijo služijo posebni panoji iz barvane stisnjene lesovine na lesenih okvirih, zapolnjenih s penasto plastično izolirno maso stiropor. Debelina izolacijske plasti je izračunana za najslabše pogoje toplotne prevodnosti, torej za absolutni maksimum in minimum temperature v zadnjih 12 letih in znaša na notranjih stenah 20 mm, na zunanji steni pa 40 mm. Prehod toplote za ves prostor je tako potisnjen pod 50 kgk/h za eno stopinjo diference med notranjo in zunanjo temperaturo. Poleg toplotne izolacije pa je potrebna tudi elektromagnetna izolacija celega prostora. Nihajni krog generatorjev za vzbujanje spektrov je namreč precej močen oddajnik, ki bi motil vse elektronske naprave ne le v laboratoriju in železarni ampak tudi v cellem naselju. Visoko frekvenco, ki bi jo ta oddajnik pošiljal nazaj v omrežje, prefiltrira generator stabilizator, medtem ko je treba valovanje po zraku prestreči in voditi v zemljo. V ta namen je ves prostor obdan z ozemljeno pocinkano železno mrežo in aluminijasto pločevino. Motnje pri meritvi s kvantometrom in motnje izven tega prostora so tako popolnoma odpravljene.

Tretji najvažnejši problem pri ureditvi prostora je bila amortizacija, to je dušenje tresljajev, ki se prenašajo iz težkih obratov železarne in transporta mimo laboratorijev. V spektrometru kvantometra so potrebne izredno natančne mehanične nastavitve, ki bi se s stresanjem počasi porušile. Tudi elektronski del kvantometra, torej konzola, je zaradi mehanizmov, relejev in kontaktov občutljiv na tresljaje. Ta dva dela aparature torej ne smeta stati

na togih betonskih tleh, ampak morata biti ločena od celotne zgradbe. Zato stojita spektrometer in konzola na posebnih dušilih, ki so vezani z ostalo zgradbo le preko gumijastih amortizerjev. Tako uničimo ostre in hitre sunke, ki bi lahko škodovali. Ker bi lahko škodoval tudi prah, je prostor urejen tako, da ga lahko hitro in temeljito očistimo prahu, skozi klimatizacijo pa uvajamo le filtriran zrak.

Med instalacijami so najvažnejše in najzahtevnejše tri: visokofrekvenčna ozemljitev merskega dela, stabilizacija električnega izvora napetosti in frekvence ter klimatizacija. Visokofrekvenčna ozemljitev merskega dela aparature bi morala biti popolnoma ločena od ostale ozemljitve in imeti upornost manjšo od enega ohma. Posebne meritve so pokazale, da celotna železarna leži v potencialnem lijaku in popolnoma ločena ozemljitev sploh ni možna. Tako smo bili prisiljeni povezati ozemljitev z ostalo ozemljitvijo v železarni, kar je bilo možno le zaradi izredno nizke upornosti celotnega tovarniškega ozemljitvenega sistema. Do sedaj še nismo opazili kakih posebnih motenj zaradi te rešitve. Napetost in frekvenca, ki ju uporabljamo za kvantometer, se smeta spreminjati največ v območju 1%. Ker naše omrežje tega ne garantira, smo kupili pri švicarski tvrdki Schindler 8,5 kW generator-stabilizator z elektronskim krmiljenjem. Generator-stabilizator ima dovolj široko območje, da zmore vsa nihanja našega omrežja. Ker pa je rotirajočega tipa, zaradi vztrajnosti prepušča sunke, ki so krajši od 10-tisočinke sekunde. Na žalost pa naše obločne peči zlasti pri taljenju pošiljajo v tovarniško omrežje ogromno takih sunkov. Zaradi tega smo morali postaviti poseben transformator in se priključiti na izventovarniško omrežje. Kljub temu pa moramo imeti še možnost priključitve na tovarniško omrežje v primeru izpada na zunanjem omrežju. Aparature morajo namreč biti dan in noč pod napetostjo, ki je ne smemo prekiniti. Do sedaj je ta priklop ročen, treba pa bo brezpogojno napraviti avtomatski

priklopnik, ki bo tako preklopil iz enega omrežja na drugo ali obratno. Kvantometer je zelo občutljiv na majhne nepravilnosti v delovanju generatorja-stabilizatorja in smo že imeli večkrat težave zaradi nestabilnosti merilnega dela. Podrobna proučevanja morajo dokončno rešiti tudi ta problem.

Kvantometer je izredno občutljiv za toplotne spremembe in nekoliko manj občutljiv za spremembe vlage v kvantometrskem prostoru. Deloma je občutljiv tudi za spremembo zračnega pritiska, ki pa jo lahko pri nas zanemarimo, ker je maksimalna razlika v pritisku v zadnjih 12 letih znašala manj kot 45 mm. V kvantometrskem prostoru se temperatura ne sme spreminjati za več kot $\pm 0,5$ C, vlaga pa mora biti v območju od 50 do 60% relativne vlage. To so zelo hude zahteve, ki jih lahko reši le zelo dobra klimatska naprava. V ta namen smo nabavili pri nemški tvrdki Alfred Teves največjo klimatsko napravo kompaktnega tipa z oznako KGF 2,8. Če vzamemo v poštev, da ima kvantometrski prostor okrog 136 m³, da bodo v njem delali stalno trije ljudje, da vse aparature v prostoru oddajajo v obliki toplote največ 4 kW in da toplotna prevodnost doprinese največ 2000 kk/h, je ta klimatska naprava 2- do 3-krat predimenzionirana. Toda le na ta način je možno doseči zgoraj omenjene ozke meje za temperaturo in vlago. Temperatura in vlaga pa morata biti enakomerni po celem prostoru in torej ne sme priti do strujanj v prostoru kljub stalni cirkulaciji zraka. V ta namen ima kvantometrski prostor dvojni strop, med katerega klimatska naprava vpahuje klimatizirani zrak. Ta zrak uhaja v prostor skozi luknjice v spodnjem stropu, ki so tako razporejene, da se zrak enakomerno razdeli po celem prostoru. Natančne kontrolne klimatske meritve so pokazale, da sta temperatura in vlaga na obeh straneh najdaljše prostorske diagonale v prostoru še znotraj dovoljenih meja. To dokazuje, da je bil problem uspešno rešen. Nekatero izboljšavo na krmilnem delu klimat-

ske naprave so te vrednosti še izboljšale in klimatizacija brezhibno deluje. Če klimatizacija ne deluje ali pa ne deluje pravilno, moramo za več ur prekiniti delo na kvantometru. To se zgodi ob izpadu električnega omrežja in ob padcu pritiska v dovodnih hladilne vode. Za omrežje bo problem rešen z avtomatskim preklopnikom, nekoliko teže pa je s hladilno vodo. Priključeni smo v glavnem na dovod zunanjega vodovoda; imamo sicer tudi možnost priklopa na tovarniški vodovod, ki pa ga ne moremo uporabljati. Industrijska voda ima zelo neenakomeren pritisk in je pogosto onesnažena z mehničnimi in kemičnimi primesmi, ki lahko pokvarijo magnetne ventile. Voda iz novega mežiškega vodovoda bo sicer čistejša, ne bo pa imela dovolj velikega pritiska za pravilno delovanje naše klimatske naprave. Če si bomo hoteli vodo zagotoviti, bomo morali vključiti majhno črpalko, ki bo dajala potrebne 4 atm pri kapaciteti 1,5 m³ vode na uro. Naša klimatska naprava omogoča dve vrsti kroženja zraka: pri notranjem kroženju kroži samo zrak v prostoru, se filtrira in klimatizira; pri zunanjem kroženju pa vseavamo zunanji zrak, ki pa se tudi filtrira in klimatizira. Možno je tudi nastaviti določeno razmerje med enim in drugim kroženjem. Ker je zunanji zrak v železarni precej nesnažen, je na vhodni odprtini zunanega zraka še poseben dodatni filter za predhodno očiščenje zunanjega zraka.

Toliko o standardih in laboratoriju, prihodnjič pa si bomo ogledali še ostali dve področji, in sicer kadre in umeritev kvantometra.

DOMAČ EPIGRAM

Kvaliteta in cena sta pomembni,
toda oboje mnogo ne pomeni;
če ne dobaviš na določen rok,
gre sloves železarne v kozji rog.

r. t.

OČE IN SIN

Oče prodaja tele. Mesar ga otipuje, ogleduje, meri, Janezek ga pozorno opazuje in vpraša potem očeta:

»Oče, kaj pa dela ta možak?«
»Ti tepček, ti!« odvrne oče, »mesar preizkuša, ali je tele dobro, da ga bi kupil!«
Drugi dan reče Janezek očetu:
»Oče, mammo bomo izgubili.«
»Ti tepček, ti!« se zasmeje oče, »kako pa ti je to prišlo na misel?«
Pa odvrne Janezek:
»Pismonoša jo bo kupil!«

RIBIČI

— Si ujel kakšno ribo?
— Ne. Pa ti?
— Tudi ne, samo moja je malo večja...

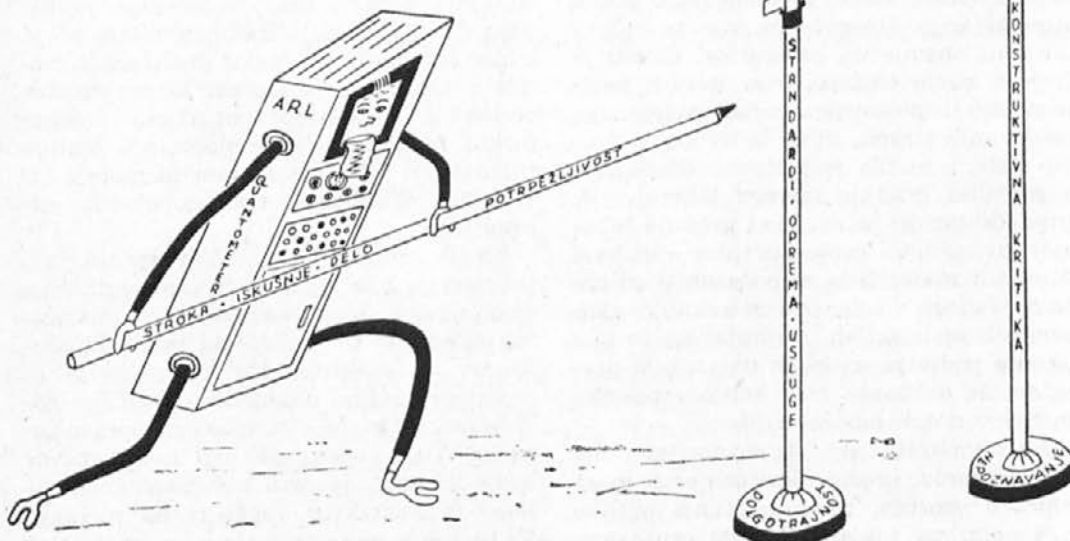
NAGROBNI NAPIS

Američan po rojstvu,
Nemec in Holandec po poreklu,
republikanec po prepričanju,
samec po sreči.

VIŠJE - HITREJE - TEŽJE

... hura! - ponovno so dvignili letvico.

Obračun kulturne dejavnosti kraja

ZAPIS Z OBČNEGA ZBORA KULTURNO PROSVETNEGA DRUŠTVA
»PREŽIHOV VORANC«

Če bi hotel človek na kratko povedati, kaj je bilo značilno za letošnji občni zbor kulturno prosvetnega društva Prežihov Voranc, na katerem so člani podrobno pregledali svoje delo v pretekli sezoni, potem bi rekel:

— majhna udeležba, zelo izčrpana poročila predsednika MIRKA ERJAVCA in ostalih članov odbora, nekoliko bridka diskusija o vedno istih težavah in vedno znova razveseljivo dejstvo, da peščica ljudi vztrajno, požrtvovalno in z ljubeznijo goji amatersko kulturo, da v danih razmerah stori vse, kar more in zna, da pa na Ravnah novih, sodobnejših oblik dela nismo našli, kakor jih tudi drugod niso.

Predsednikovo poročilo je znova potrdilo dejstvo, da so bile najboljše:

dramska sekcija, folklor, ljudska knjižnica, pa pihalni orkester, moški oktet in ženski komorni zbor.

Igralcem z režiserkama Zofko Volčanškovo in Štefko Smonkerjevo na čelu vse priznanje za idealizem in tri premiere. Ali lahko od amaterjev zahtevamo še več? (Mimogrede: mariborsko poklicno gledališče postavlja letos za gostovanja tako hude pogoje, da ga skoraj gotovo ne bodo gledali.)

Člani folklorne skupine so pod vodstvom nenadomestljive Hedvike Jamškove pridno vadili ter gostovali po Mežiški dolini in izven nje.

Ljudska knjižnica tiho in neumorno opravlja svoje poslanstvo. Kakršne koli so težave, upravnik Jožko Herman jim je kos.

Da je vsak godbenik pod vodstvom tega istega neumornega Jožka Hermana žrtvoval 256 ur ali (ko že tako radi računamo dandanes!) 32 delovnih dni svojega prostega časa za vaje in 54 najrazličnejših nastopov, to lahko samo povemo, podčrtamo in potem molčimo. Kako pa naj človek to požrtvovalnost sploh zadosti pohvali?

Vendar naši godbeniki ne želijo drugega kot to, da bi bili njihovi koncerti doma na Ravnah obiskani vsaj tako kot v drugih krajih, kjer gostujejo, in se ob njihovih nastopih tare ljudi.

Pevci so tradicionalno dobri, tako oktet kot ženski komorni zbor. Nikoli niso odrekli sodelovanja na proslavah in drugih prireditvah — o uspeli »Hmeljski princesi« smo že poročali — so pa tudi uspešno gostovali in oktet je celo posnel nekaj pesmi v Celovcu in Ljubljani.

Da dela glasbena šola v zelo težkih pogojih in da še vedno čaka na primerne prostore — to je že temna stran medalje, na kateri je še zanemarjeno lutkarstvo in do kraja deficitni klub za estetsko vzgojo, ki dosti premalo naredi in dosti preveč stane.

Če naposled dodamo domačim prireditvam še gostovanja tujih ansamblov — tudi najrazličnejše »zabavne« kvintete itd. štejemo sem — potem je bilo v preteklem letu na Ravnah 70 kulturnih prireditev in to nikakor ni malo. Seveda pa moramo pristaviti, da so bile zabavne prireditve

obiskane dosti bolje od ostalih in s tem smo pri večnem problemu naše amaterske kulture, ki boli naše kulturne delavce in je zaskrbljujoč, ker se trdovratno širi.

Sem so segli diskutanti z živo prizadetostjo, včasih grenko in pesimistično pa spet polni upanja. Preden bomo na kratko povzeli diskusijo, pogledjmo, v čem je stvar.

Na prvi pogled je vse v najboljšem redu, saj 70 kulturnih prireditev in lepo število

Mirko Erjavec, predsednik kulturno prosvetnega društva »Prežihov Voranc«

aktivnih članov društva ni kar tako. Dodajmo še delo poklicnih kulturnih ustanov, šol in vrtca, dodajmo razstave likovnega salona in Formo vivo, pa se ne moremo pritoževati, da bi bilo kulture premalo. Toda prav v tem je stvar:

za denar se vse dobi in naredi in razumevanja po tej strani na Ravnah nikoli ni manjkalo (kulturniki tudi ne pravijo, da ga je). Moralne podpore manjka, priznanja, hvaležnega občinstva, toplega priznanja za trud, spodbude, polnih dvoran in tistega prisrčnega stika med umetnikom in občinstvom, ki spremeni dvorano med predstavo v eno telo. Nihče ne podcenjuje denarja, nasprotno, saj se društvo nenehno bori zanj, da bi popravilo Titov dom, krilo stroške kluba itd., itd., toda prva stvar je vendarle želja po sodelovanju, občutek, da trud ni bil zaman, temveč je pomagal plemeniti sočloveka. Nihče ne pričakuje, da bi imelo društvo kdaj 1000 ali 2000 članov, da bi štel pevski zbor 200 ljudi itd., bilo pa bi lepo, če bi 1000 ljudi hotelo videti neko igro in bi vsi protestirali pred vrati natrpanega Titovega doma, ker bi ostali brez vstopnic. Tisoč ljudi pa na nogometni tekmi ni posebno veliko in ni jih tako težko zbrati.

Pri tem seveda nihče nima nič proti športu, le tisto ravnotežje bi radi dosegli, ki so ga že stari Grki priporočali in gojili: zdrav duh v zdravem telesu.

Inž. Mitja Šipek, predsednik občinskega sveta kulturno prosvetnih društev, je dokaj nesentimentalno pokazal, da tega ravnotežja pri nas ni, pa ne samo pri nas na Ravnah, tudi drugje ne. Kam lahko s časom privede pomanjkanje kulture, za to imamo v zgodovini zadosti žalostnih primerov, zato pač ne smemo pustiti, da bi stvari same tekle, kakor bi se jim zdelo. Zdaj, ko nam je stanje znano, bi morali poiskati nove oblike dela poleg starih, preizkušenih, in ne bi bilo slabo, če bi se amaterska kultura povezala s kulturnimi ustanovami.

Ker je naše društvo centralno v občini, so tudi njegove naloge večje. Prav tako bo najbrž tudi naše društvo moralo prvo skrbeti za stike s Slovenci onstran meje.

Direktor Gregor Klančnik je poudaril, da je premajhno zanimanje za kulturo splošen pojav. Tudi v Beogradu pri simfoničnih koncertih dvorane niso nabito polne. Kolikor železarna more prispevati za kulturo, prispeva in bo prispevala tudi v prihodnje. Ko bo dograjen Dom telesne kulture, bo na vrsti tudi Kulturni dom, ker dveh tako velikih objektov istočasno ni mogoče graditi.

Ravnatelj gimnazije prof. Tone Golčer je razvil zanimivo misel, da naše družbeno politično življenje (samo po sebi še kako pozitivno) zavzema takšne razsežnosti, da nujno odteguje ljudi od intenzivnega kulturnega razživljanja in je tako nehoti vsaj eden od pomembnih činiteljev, ki so »kri- vi« za sedanje stanje.

Vendar pa pesimizem ni na mestu, temveč bi več smisla za organizacijo lahko marsikaj izboljšalo. Gimnazijska mladina bi lahko popestrila kulturno življenje v kraju npr. že na ta način, da bi svoje interne literarne večere prenesla v javnost, gotovo pa bi se našlo podobnih oblik še več, le nerodni ne smemo biti.

Tako je torej izzvenel občni zbor vendarle v optimistično prepričanje, da delo naših amaterjev odmeva med nami in da se nam tudi prihodnosti ni bati, da pa bo treba spet delati in iskati. n. r.

NOVI UPRAVNI ODBOR:

Branko Šprager — predsednik,
Božo Radivojevič — podpredsednik,
Marija Zavodnik — tajnica,
Ivan Čivnik — blagajnik,
Anton Godec — gospodar,
Janez Mrdavič,
Jože Herman,
Ivan Globočnik,
Zinka Zorko,
Jakob Konič,
Ivan Žunko,
Tone Ivartnik in
Ivan Gradišek.

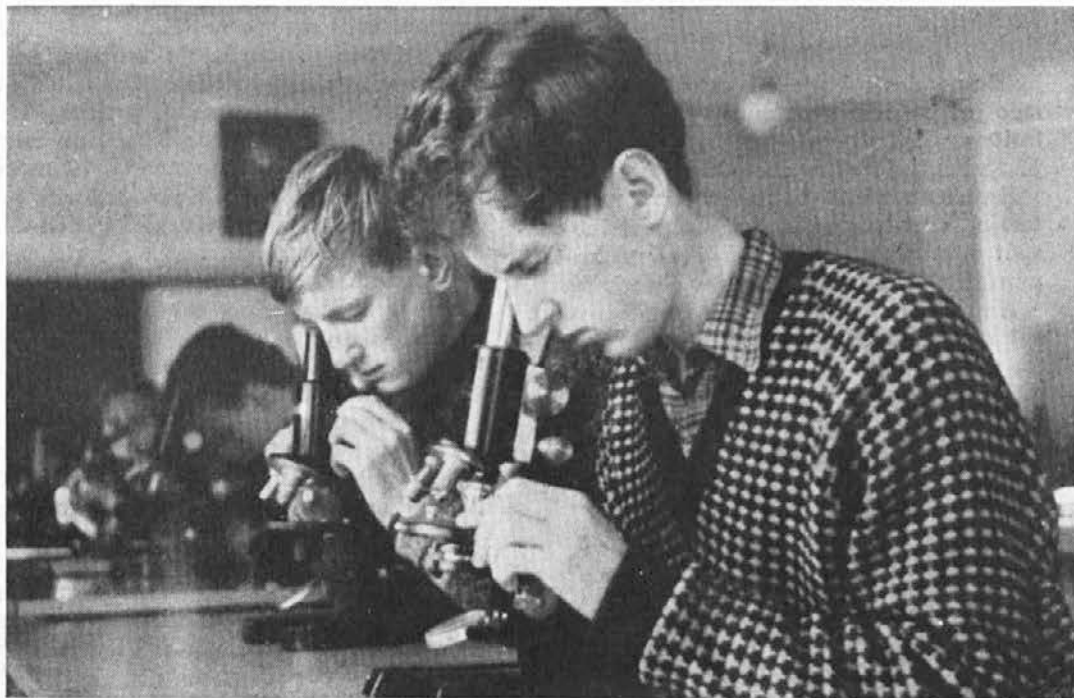
NADZORNI ODBOR:

Ivica Žnidar,
Mirko Erjavec in
Oto Hafner.

Zena: Kakšna je razlika med neposrednimi in posrednimi davki?

Mož: Pravzaprav je ni. Neposredni davki je, recimo, kadar ti dam denar jaz, posredni pa, kadar mi brez vsakega vprašanja preiščeš žepa.

Naša gimnazija v reformnem procesu

Tako je pouk biologije bolj zanimiv

Foto: T. Golčar

Po končani II. svetovni vojni so nastale na našem planetu velike družbeno ekonomske spremembe. Znanost in tehnika sta se izredno hitro razvili. Obnova porušene industrije in nagla gradnja na vseh področjih gospodarstva sta terjali dosti novih in sposobnih kadrov. Vse to je zahtevalo reformo zastarelega šolstva. To še posebej velja za socialistične države, tudi za Jugoslavijo. Zahodne države niso držale križem rok. Anglija je že leta 1944 začela uvajati reformo na področju šolstva (Act of Education). Tudi Francija je zelo napredovala. Švedi so se lotili reforme leta 1950. ZDA niso zaostajale — v Sovjetski zvezi so izvedli korenite spremembe.

Vse večji ekonomski razvoj družbe nujno vodi k bolj popolnemu in tudi daljšemu šolanju. Napredek znanosti in tehnike posega korenito na področje proizvodnje. Vpliva nanjo tako, da se menjajo načini dela, slabše zamenjujejo boljši.

V vsem povojnem obdobju veje v sodobnem šolstvu v svetu in pri nas realistični duh. Ta se kaže v tendencah, da bi postavili pouk na nove znanstvene osnove ter izdelali ustrezne učne načrte in programe. Gre za pameten izbor učnega gradiva ter za uvedbo novih metod in za sodobno organizacijo dela pri pouku.

V šolah srednje Evrope, pa tudi v naših, še prevladuje enciklopedijski sistem pouka. Od tega sistema odstopata vzhod in zahod.

Na gospodarskih področjih dokaj hitro spoznamo prednosti novih metod dela. Včasih so na primer stolpnico gradili nekaj let, danes jo grade le nekaj mesecev ali celo tednov. Tudi v šolstvu zasledimo težnje po novih metodah dela. Žal v naših šolah to ne gre tako naglo. Še vse preveč prevladujejo verbalne metode. Te bi vsakor morali pri pouku prirodoslovnih ved zamenjati. Zavzeti se moramo, da bo dijak vse od začetka šolanja dalje faktor, ki aktivno sodeluje in dela v učnem pro-

cesu, a ne samo pasiven poslušalec. Verbalne metode navajajo učence bolj k pomnjenju dejstev, manj pa k inteligentnemu sodelovanju pri pouku.

Danes se v svetu ukvarjajo s temi problemi najrazličnejši specialni centri za učne in AV-pripomočke. Ta (AV-sredstva) dosti prispevajo k sodobnosti poučevanja; skrajšujejo čas, ki je potreben za pouk, in vzbujajo aktivnost učencev. Skupaj z laboratorijskim in seminarskim načinom dela vnašajo pravi preobrat glede na prejšnje stanje. AV-metode so zlasti prodrle na področju tujih jezikov. Jezikovni laboratoriji rastejo v svetu kot gobe po dežju. Vprašanje znanja tujih jezikov postaja vsak dan bolj pereče, saj vemo, da večina prebivalcev sveta danes ni sposobna med seboj kljub sodobni tehniki komunicirati svojih pridobitev ravno zaradi slabega znanja tujih jezikov in nepoznanja znanstvene terminologije.

Šole II. stopnje so bile nekoč privilegij, danes niso več. So vsakdanja potreba sodobno organizirane in ekonomsko razvite družbe. Inteligenčne sposobnosti dijakov so zaradi tega nujno zelo različne, kot je različen socialni sestav.

Delo z mladino v teh šolah ne sme biti omejeno samo na intelektualno, moralno domeno. Mlade ljudi moramo namreč pripraviti tudi za življenje in za družbeno koristno delo.

Šolam očitamo, da zaostajajo za proizvodnjo in življenjem družbe. Vsem nam je jasno, da moramo vzgojiti tak kader, ki bo kos tehnični rekonstrukciji industrije, vse večji mehanizaciji in avtomatizaciji v industriji in kmetijstvu. Ne gre samo za strokovno znanje. V naših razmerah družbenega razvoja terjamo od ljudi še več. Znati morajo tudi upravljati — spoznati se morajo torej na komplicirane odnose med ljudmi v delovnih organizacijah in vzpostaviti morajo znati odnose med delovno organizacijo in širšo družbo.

Pouk prirodoslovnih predmetov terja od učnega osebja take metode dela in oblike organizacije (eksperimenti, delo v laboratorijih, delavnicah, šolskih vrtovih itd.), ki zahtevajo veliko časa. Le v primeru, če je pouk teh ved dobro organiziran in če učitelj s pomočjo asistenta uporablja sodobne metode ter ima na razpolago tudi čas, je možno, da spremenimo potencialne izobrazbene vrednote v stvarne. To je izvedljivo le, če imamo na razpolago dobro opremljene kabinete in laboratorije ter če so na razpolago dobre strokovne moči, ki jim ni žal vložiti časa za sodobno izvedbo pouka.

Moderna družba zahteva od šole, da usposobi državljana za uspešno samoizobraževanje. Vrednosti šole danes v svetu ne cenijo samo po tem, koliko so si učenci, ki so iz nje izšli, pridobili formalnega znanja, ampak predvsem po tem, v kakšni meri jim je šola privzgojila potrebo po nadaljnem izobraževanju in koliko jim je dala osnov za raziskovalno delo. Da bi šola vse to lahko izvajala, mora imeti temeljito izdelano organizacijsko strukturo. Nujno je, da organi samoupravljanja na šoli dobro delujejo, da sistematsko spremljajo, analizirajo in vrednotijo delo učnega kadra.

Resolucija osmega kongresa ZKJ pravi, da so se komunisti dolžni zavzemati za nadaljnje izboljšanje materialne osnove šol, za ugodnejše delovne pogoje predavateljskega kadra — nam vsem pa vелеva, da moramo na šolah razvijati takšno vsebino in oblike izobraževanja, ki bodo spodbujale ustvarjalni odnos mladine do dela, do bodočega poklica in jo bodo pripravljale za aktivno družbeno življenje. Na šolah si moramo prizadevati afirmirati socialistično in humanistično vsebino vzgoje ter vnašati v izobraževanje in vzgojo progresivno in znanstveno miselnost.

V Sloveniji smo reformirali osnovno šolo. Tej je sledila reforma gimnazije. Zaradi novosti v učnih načrtih ni bilo mogoče pri zastareli opremljenosti kabinetov in laboratorijev (ki jih v glavnem ni bilo) uspešno izvajati pouka. Sekretariat za šolstvo SRS je bil pooblaščen, da verificira le tiste gimnazije, ki imajo zadovoljive materialne in kadrovske pogoje za izvedbo izobrazovalnega in vzgojnega dela. Tako je tudi naši gimnaziji pripomogla verifikacija, da smo začeli sistematično skrbeti za opremo laboratorijev, kabinetov in delavnic. Starši in delavci v delovnih organizacijah niso stali ob strani. Vsi so družno pomagali po svojih močeh. Starši so organizirali nabiralno akcijo in zbrali preko 400.000 dinarjev. Delovni kolektivi pa so pomagali šoli z raznim materialom, instrumenti in soinvesticijami. Najbolj so se izkazale občine koroškega predela in še posebej naša (lep primer medobčinskega sodelovanja).

S skupnim prizadevanjem in razumevanjem občin, delovnih organizacij, staršev in učnega kadra smo dokaj hitro opremili šolo, tako da se že kažejo prvi rezultati. Opremili smo jezikovno predavalnico, predavalnico za fiziko in biologijo ter kabineta ob njiju, kemični laboratorij s kabinetom in še kaj. Nakupili smo veliko sodobnih učnih pripomočkov. Iz Vzhodne Nemčije pa pričakujemo večjo pošiljko učil za fiziko in matematiko.

Mnogi vedo, da je v naši gimnaziji velika prostorska stiska. Šola je grajena

za 400 dijakov. Trenutno se v njej stiska okrog 400 dijakov gimnazije in okrog 750 učencev osnovne šole Ivana Ditingerja. Take razmere so nas prisilile k temu, da izkoriščamo vse prostore skrajno racionalno. Prostori, ki so bili grajeni v druge namene, so nasilno spremenjeni v učilnice. Šele z odselitvijo osnovne šole v nove prostore (ki so v gradnji) bo služilo gimnazijsko poslopje osnovnemu namenu. S tem pa bomo zadostili tudi prostorskim pogojem, ki jih zahteva verifikacijski akt.

Pred dobrim letom smo na šoli uvedli kabinetni pouk. Pri tem pouku gre za specialno opremljene učilnice in kabinete, kjer poteka pouk po novih metodah, ki dijake aktivirajo. Pri takem sistemu dela gre za to, da ne bi vzgojili v dijaku pasivnega poslušalca, ampak takega, ki bi imel razvito zanimanje za raziskovalno delo, da bo sam vrtal dalje in tako rasel sebi v zadovoljstvo in skupnosti v prid.

Žal še niso vse predavalnice in kabinete tako opremljeni, kot si želimo in bi morali biti. Toda čez noč napraviti to, česar prej nismo imeli, se ne da. Treba je iti postopoma. Tudi učne moči se ne morejo, četudi imajo voljo, takoj prilagoditi novim metodam dela, ki so mnogo bolj zahtevne kot pa običajne. Prirodoslovni predmeti zahtevajo pri našem številu dijakov (30 in več) ob profesorjih še asistenta. Vprašanje je tudi, kaj obdelati na laboratorijski način in kaj frontalno. Prvi je nedvomno boljši, terja pa veliko časa.

Ob vsem tem pa ne smemo pozabiti na določene malenkosti, ki nam lahko porušijo delo po takem sistemu.

— Urejene morajo biti garderobe. Vsak dijak mora imeti skromen prostor, kjer lahko odloži plašč in čevlje.

— Če so hodniki ozki, so lahko problemi okrog preseljevanja iz učilnice v učilnico.

— Vse učilnice morajo imeti sedežne rede vseh dijakov, ki hodijo v predavalnico, ker le tako lahko ugotavljamo osebno odgovornost, če je kaj poškodovanega. Drugače je možna le kolektivna odgovornost. Nastala škoda pa se plača iz kavcijskih pologov.

— Urnik je težavneje delati, saj je tako en pogoj več (učne moči, predmeti, prostori).

— Treba je misliti, kje bodo matične učilnice za oddelke, saj so na šoli razredniške in mladinske ure in še kaj, kar je vezano na življenje oddelka. V matičnih prostorih naj bodo tudi grafikoni o uspehu oddelka ali skupin, ki v oddelku tekmujejo.

— Idealno bi bilo, če bi v teh predavalnicah bile na razpolago za vse dijake učne knjige in pripomočki.

Nekatere prednosti kabinetnega pouka so:

— omogoča sodobne učne metode pri pouku;

— učni prostori se dajo bolj ekonomično izkoristiti;

— izkoriščena so lahko vsa AV-sredstva in učila, ki jih šola premore, profesor se ne more izgovarjati, da česa ni našel ali kaj pozabil;

— dijaki so se prisiljeni gibati ob selitvi iz predavalnice v predavalnico;

— poškodbe na opremi se znatno zmanjšajo;

— večja se čut kolektivne odgovornosti;

— ni možno postopanje po hodnikih;

— prepisovanje domačih nalog se zmanjša.

Sola mora torej imeti izoblikovan koncept vzgojno izobraževalnega procesa. Zato so med letom večkrat potrebne »proizvodne konference«, kjer se profesorji domenijo, katero snov, kako in po kakih principih jo bodo obdelali. To velja še posebno za stične točke med posameznimi predmeti.

Nekaj mnenj dijakov o kabinetnem pouku bi lahko strnili v naslednjih ugotovitvah:

— »Takšen pouk daje dijaku možnost, da lahko spozna poleg teoretičnih stvari takoj in neposredno (podkrepljeno celo z več demonstracijami hkrati) tudi praktično stran kakšne ugotovitve ali zakone iz biologije, fizike, kemije itd. Tako dijak laže dojema snov in si jo zapomni.«

— »Sam vem, konkretno pri fiziki (hodim namreč v razred in predelujemo ta predmet po novem učnem načrtu), da imamo enkrat tedensko fizikalne vaje, kjer z raznovrstnimi eksperimenti praktično spoznavamo in potrjujemo teoretične ugotovitve. Tako se naše predstave večkrat bistveno spremenijo glede na tiste, ki smo jih imeli, preden smo opravili vaje.«

— »Pojavov slabosti, mislim na tiste v zvezi z urnikom, skoraj ni opaziti. V začetku je bila res nekaj dni gneča na hodnikih, preden je vsak dijak našel svojo predavalnico. Toda to je bilo le na začetku. Nato se je urnik smiselno izpopolnil, mi pa smo se temu privadili. Sedaj se mi zdi, da imam kabinetni pouk že osem let.«

— »Selitev dijakov iz razreda v razred, kakor večkrat pravimo, je koristna dijakovi koncentraciji pred uro. Mislim, da sprememba prostora pozitivno vpliva na dijaka, ker poveča njegovo pozornost tudi do predmeta.«

— »Mogoče predstavljajo selitve tudi svojevrstno rekreacijo in sprostitvev po urah sedenja in preskok pozornosti. Mogoče je edina nevšečnost ta, da še nimamo popolnoma ustaljenih predavalnic in kabinetov (nepotrebno iskanje), kar pa je seveda ob pomanjkanju prostorov razumljivo.«

vo. Predavalnice in kabineti so kljub sorazmerno skromnim finančnim naložbam zadovoljivo in funkcionalno opremljeni, zaradi tega je tudi pouk mnogo lažji.«

Naša gimnazija je dobila za uspešno organizacijo dela več priznanj. Tako se je zvrstilo na šoli v lanskem letu lepo število obiskov iz večine gimnazij v Sloveniji in tudi iz drugih vrst šol in področij. Tako smo vzbudili pozitiven tekmovalni duh pri drugih šolskih kolektivih, ki so začeli s pomočjo ustanoviteljev sodobno opremljati šolske prostore. Naša odgovornost do dela in skrbi za sodobno opremo učnih prostorov in delavnice postaja zato permanentno še večja, saj ne smemo dopustiti, da bi se znašli glede tega na spodnji polovici lestvice slovenskih gimnazij in da bi nam zaradi opreme in pomanjkanja prostorov odvzeli verifikacijski akt — kar bi povzročilo razvrednotenje spričeval naših dijakov.

Prof. Tone Golčer,
ravnatelj gimnazije

NE GRE VEČ

Žena se vsa topi v solzah, mož pa bere časopis.

»Že dolgo se mi je zdelo, zdaj pa vem zagotovo!« zahlipa ženica. »Nič več me ne ljubiš!«

»Saj ni res, dragica,« ji odgovori mož mirno. »Toda moji prejemki mi ne dopuščajo, da bi te vedno, kadar jočeš, vprašal, kaj bi rada.«

»No, prijatelj,« vpraša Miran, ko po daljšem času sreča Marka, »si se poročil ali si še kar naprej sam kuhaš?«

»Ah, oboje prijatelj, oboje,« vzdihne Marko.

Zagrenjena ugotovitev Williama Holdna:

»V življenju marsikaterega moškega sta dve obdobji, ko ne razume žensk: pred poroko in po njej.«

V fizikalnem laboratoriju

Foto: M. Dolinšek

Razvoj koroškega področja v prihodnosti

Program koroškega področja je prva faza urbanističnega projekta urbanih naselij v regiji. Ker pa ima koroško področje, to je upravno teritorialno območje občine Dravograd, Ravne in Slovenj Gradec, skupne interese in skupne razvojne možnosti, so se predstavniki občinskih skupščin odločili, da se pred izdelavo programov oziroma ureditvenih načrtov izdela »študija o bodočem razvoju koroške regije«, to je okvirni program vplivnega območja Dravograda, Raven in Slovenjega Gradca kot gravitacijskih centrov na tem območju.

Da bi se urbana naselja v področju, to je Ravne, Slovenj Gradec, Dravograd (primarni centri), Prevalje, Mežica, Črna in Mislinja (sekundarni centri), realno programirali in dimenzionirali za obdobje 30 let, je bilo potrebno najti odgovore na naslednja osnovna vprašanja:

— koliko ljudi bo živelo v vplivnem območju urbanih naselij na koroškem področju in koliko v samih mestih oziroma naseljih;

— kakšna bosta razvoj gospodarstva in bodoča raven življenjskega standarda;

— koliko ljudi bo zaposlenih na vplivnem območju in koliko v urbanih naseljih;

— kakšna bo sprememba v socialni strukturi prebivalstva;

— izbor naselij, ki naj bi se razvijala na vplivnem območju.

ODGOVORI

— Število prebivalstva v koroški regiji se bo povečalo v letu 1991 od sedanjih (leta 1961) 44.472 na 68.100 prebivalcev ali porast za 52,2%. Letni povprečni porast je računani po stopnji 1,3%, od tega naravni prirastek po stopnji 1,1% (v zadnjih 30 letih 1,2%) ter mehanski prirastek — preselitve po stopnji 0,2%. Pri mehničnem prirastku računamo na priselitve visoko strokovnega kadra in nekvalificirane delovne sile.

V urbanih naseljih predvidevamo naslednje povečanje prebivalstva:

	1961	1991
Ravne	5.118	10.000
Slovenj Gradec	3.691	10.000
Dravograd	2.131	7.000
Prevalje	2.996	7.000 — 10.000
Mežica	2.615	4.400
Črna	2.198	3.200
Mislinja	1.424	2.430
S k u p a j :	20.073	44.030

Stopnja urbanizacije je znašala v letu 1961 do 44,8%, v letu 1991 pa pričakujemo stopnjo urbanizacije v koroškem predelu 64,6% oziroma bo v organiziranih urbanih centrih živelo enkrat več ljudi kot v letu 1963.

Gospodarski razvoj naj bi omogočil povečanje narodnega dohodka po prebivalcu od 514 USA dolarjev na najmanj 1600 USA dolarjev. To pomeni, da je potrebno računati tudi v povprečju z okrog dvakrat večjim življenjskim standardom in vsemi socialno-ekonomskimi posledicami. Osnova

gospodarskega razvoja bo predvsem napredek v industrijski proizvodnji, saj računamo povečanje za štirikrat.

Glede na predvideno skupno število prebivalcev programiramo, da bo razmerje aktivnih : vzdrževanih 50 : 50 (v letu 1961 — A 47 : V 53), prognoza je sicer optimistično postavljena, upoštevamo pa pri tem večjo zaposlitev žena. Računamo, da bo na vplivnem območju zaposlenih 27.180 aktivnih prebivalcev, to je povečano za 63% od leta 1961 (16.647). Od predvidenega števila zaposlenih naj bi jih bilo zaposlenih v urbanih naseljih 80%, v kmetijstvu in gozdarstvu ter nekmetijskih panogah izven urbanih naselij (šolstvo, trgovina, gostinstvo, turizem, obrt) pa 20%.

Dnevna migracija izven meje koroškega področja se od leta 1961 zmanjšuje (tedaj je znašala imigracija in emigracija ca. 500 ljudi), v perspektivi pričakujemo znižanje za okoli 50%. Nasprotno pa je dnevna delovna migracija v mejah področja v porastu, kar predvidevamo tudi v perspektivi, predvsem na Ravnah, kjer se bo delovna migracija povečala na 1.600 ljudi oziroma za ca. 55%.

Razmerje med kmetijskim in nekmetijskim prebivalstvom se bo izvršilo v korist nekmetijskega prebivalstva in bo znašalo 88,2 : 11,8 nasproti letu 1961, ko je to razmerje zabeleženo 76,8 : 23,2.

Premiki oziroma spremembe v strukturi prebivalstva se bodo v perspektivi vidno nadaljevali, kar pa bo povzročilo določene probleme v urbanih naseljih v stanovanjski gradnji in oskrbovalnih funkcijah.

Če bi v bodoče govorili samo o enem gravitacijskem centru, bi to pomenilo centralizirati urbanizacijo koroškega področja (to je postopne in precej radikalne praznitve prostora), kar je praktično nemogoče in nesmiselno. Odločili smo se za koncept decentralizirane urbanizacije, to je da se poleg treh središčnih centrov: Dravograda, Raven in Slovenjega Gradca tudi v perspektivi razvijajo: Prevalje, Mežica, Črna in Mislinja, delno Pameče s Trobljami (individualna gradnja). Ta naselja (Prevalje, Mežica, Črna, Mislinja in Pameče), ki jih imenujemo sekundarni centri, bi morala imeti potrebno organizirano oskrbo in precejšnje število delovnih mest v proizvodnji. Takšna plansko urejena naselja bi predstavljala jez na poti odliva aktivnega prebivalstva v večje mestne aglomeracije.

Naravni, naselitveni in proizvodni pogoji narekujejo razvijanje treh primarnih centrov in štirih sekundarnih centrov v koroškem predelu, in sicer:

— primarni centri (po velikosti in gospodarski moči):

- Ravne,
- Slovenj Gradec,
- Dravograd;
- sekundarni centri:
- Prevalje,
- Mežica,
- Črna,
- Mislinja.

Ti kraji naj bi pridobili tale ekonomsko-socialni profil:

Primarna središča

RAVNE Z NASELJEM KOTLJE IN REKO:

- proizvodni center na bazi črne metalurgije — plemenitih jekel;
- populacijska aglomeracija (stanovanjska gradnja v rednih prostorskih pogojih);
- kulturno in poslovno središče Mežiške doline;
- oskrbovalne funkcije;
- regionalne funkcije (komunalni zavod za socialno zavarovanje, Urbanistični biro, srednje šolstvo: gimnazija, tehnična šola; komunalna in narodna banka, študijska knjižnica, železarski, rudarski, gozdarski in kmetijski muzej ter razstavnici prostor);
- turizem (Kotlje, Navrški vrh, Uršlja in njeni obronki).

SLOVENJ GRADEC:

- proizvodnja lahke industrije na bazi lesa in jekla ter usnjarske industrije;
- središče kmetijske proizvodnje za področje;
- populacijska aglomeracija;
- kulturno in poslovno središče Mislinjske doline;
- oskrbovalne funkcije;
- regionalne funkcije (bolnišnica, zavod za izmero in kataster zemljišč, sodišče, zavod za pospeševanje turizma, ekonomska srednja šola, Muzej NOB, splošni muzej (Sokličev muzej), likovni paviljon, regionalna mlekarica in klavnica, športno in turistično letališče);
- turizem (Pohorje).

DRAVOGRAD:

- proizvodnja — lahka industrija na bazi lesa in jekla ter tekstilna tovarna;
- transportno in skladiščno (preskrbovalno) središče regionalnega značaja;
- populacijska aglomeracija;
- oskrbovalne funkcije;
- regionalne funkcije (medobčinske službe: zavod za zaposlovanje delavcev, pedagoški zavod — že poslujeta, v perspektivi predvidevamo: zavod za plan in analize, zavod za statistiko, inšpekcijske službe, kot so: sanitarna, tržna, delovna, urbanistično-gradbena in druge).

Sekundarna središča

PREVALJE Z NASELJEM LEŠE:

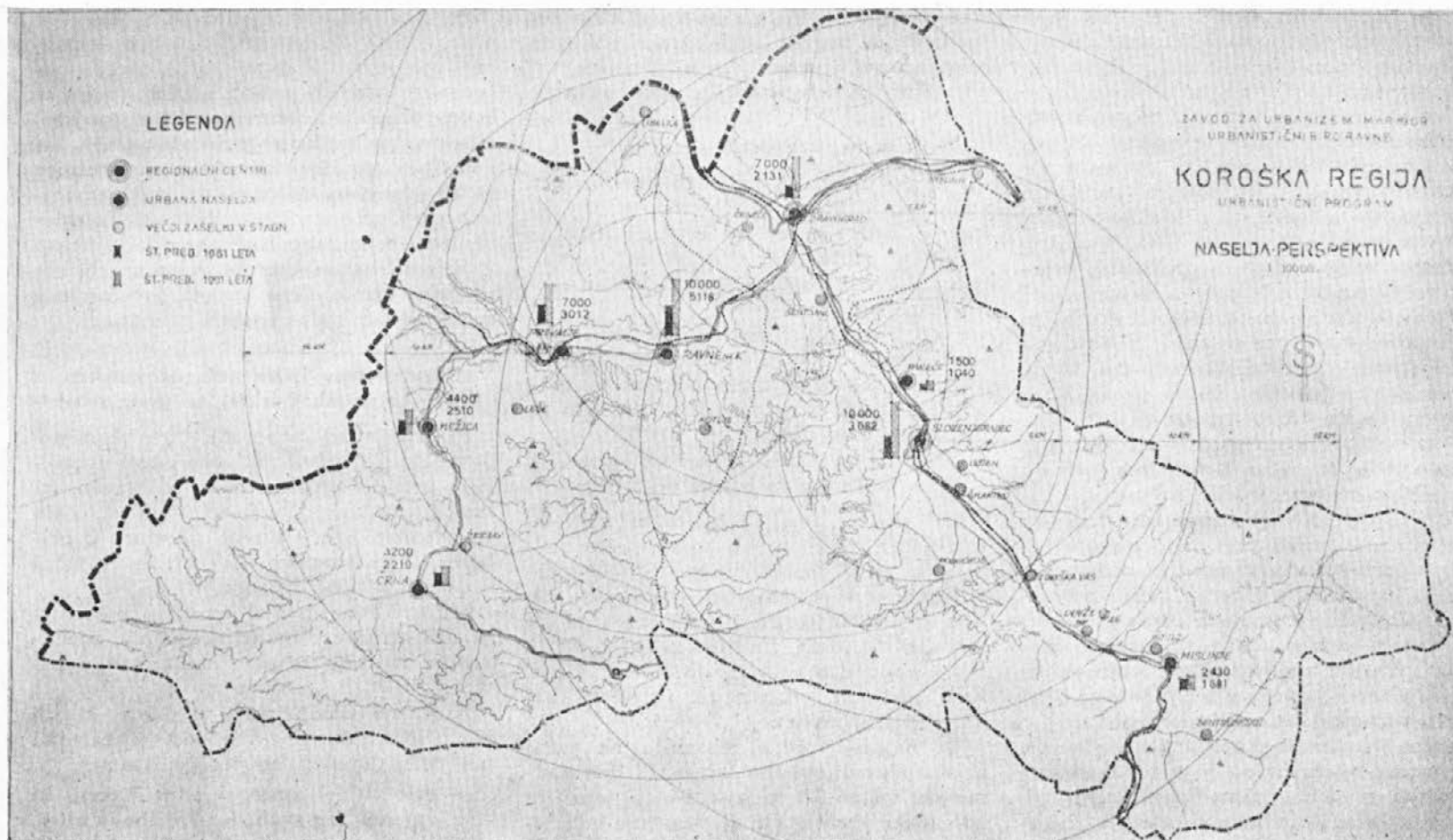
- proizvodnja na bazi lesa in jekla (lahka industrija);
- transportni in skladiščni center Mežiške doline;
- populacijska aglomeracija;
- oskrbovalne funkcije;
- turizem (Leše — weekend naselje, Strojna — lovstvo, kmetijski turizem).

MEŽICA Z NASELJEM ŽERJAV:

- populacijska aglomeracija;
- oskrbovalne funkcije;
- proizvodnja na bazi svinca, možno tudi jekla (Žerjav, Polena);
- turizem (weekend naselja v Mežici, področje Pece).

ČRNA:

- turizem;
- populacijska aglomeracija;
- oskrbovalne funkcije;
- proizvodnja na bazi lesa.

Prof. Peter Ficko:

Urbanistični program Raven

Uvod

Urbanistična dejavnost postavlja v ospredje proučevanje urbanih naselij. Za regionalnimi študijami, ki imajo namen kompleksno proučevanje določenih geografsko zaključenih področij, kot je koroško področje, sledijo urbanistični programi posameznih urbanističnih naselij in tako urbano mestno naselje so Ravne.

Razlika med regionalnim in urbanim programiranjem se predvsem kaže v metodologiji urbanistične dejavnosti. Prva se izraža v smislu kompleksnega makroplaniranja, medtem ko ima druga značaj kompleksnega mikroplaniranja.

Na osnovi urbanistične metodologije je potrebno na določenem prostoru, kjer se

širi neko urbano naselje, povezati med seboj raznovrstne pojave, ki se izražajo v urbani pokrajini, in jih obravnavati enakovredno. Izhodišče postavk za prihodnost temelji na proučitvi obstoječega stanja, ki je osnova perspektivi. Glavni namen kompleksnega mikroplaniranja se izraža v urejanju medsebojnih razmerij raznovrstnih prostorskih pojavov, da ne bi v urbani strukturi prišlo do stihijskih odnosov in nereda v prostorski izrabi tako v sedanosti kot v prihodnosti. Tem osnovnim načelom urbanističnega programiranja smo skušali slediti pri izdelavi ravenskega urbanističnega načrta.

Do sedaj opravljeno delo pa še ni zaključeno. Sledijo še dela posameznih po-

javov in njih podrobna ureditev (npr. gospodarstvo, kultura, prosveta, šolstvo, turizem itd.).

Tako vidimo, da ima urbanistično proučevanje več proizvodnih stopenj:

1. regionalno makroplaniranje (kompleksno),
2. regionalno mikroplaniranje posameznih pojavov,
3. kompleksno mikroplaniranje urbanih naselij,
4. kompleksno mikroplaniranje posameznih pojavov v urbanih naseljih.

Urbanistični program Raven štejemo torej glede metodološke sheme v tisto vrsto proučevanj, ki kompleksno, v smislu mikroplaniranja, obravnavajo urbano naselje.

Pri izdelavi urbanističnega programa Raven so sodelovali: Peter Ficko, dipl. geogr. in etnogr., Andrej Lodrnt, dipl. inž. arh., Franc Mezner, dipl. inž. arh., Jože Perovec, šef urban. biroja, Stanko Vesničar, geom., in Edmund Zavodnik, dipl. inž. agronomije.

MISLINJA:

- proizvodnja na bazi lesa;
- populacijska aglomeracija;
- oskrbovalne funkcije.

Pri predlaganju gospodarskih, urbanih in regionalnih funkcij za posamezna urbana naselja smo upoštevali sedanjo strukturo naselij, proizvodne in prostorske možnosti za bodoči razvoj, to je lokacijo novih delovnih mest in lokacijo bodočih bivališč.

Jože Perovec,
šef urbanističnega biroja

MANJ ZNANI IZRAZI

Aglomeracija — strnitev, sprijemanje, kopičenje.

Decentralizacija — odprava centralizacije, uvedba samouprave.

Dimenzionirati — določiti mere.

Emigracija — izseljevanje.

Gravitacija — težnost, privlačnost.

Imigracija — priseljevanje, priselitev, vselitev.

Individualen — posamezen, osebni, poseben.

Migracija — selitev, preseljevanje.

Primaren — prvi, prvoten, prvenstven, osnovni, prvostopen.

Prognoza — napoved.

Programiran — z načrtom določen.

Radikalen — korenit, temeljit, odločen.

Regija — območje, predel, okoliš, pokrajina, kraj.

Sekundaren — drugoten, drugovrsten.

Splošne družbene značilnosti razvoja

Nastanek Raven je tesno povezan z značilnostmi zgodovinskega razvoja v preteklosti. Zakaj so nastale na spodnjem delu prevaljsko-ravske ravnice, pred tem ko preide dolina Meže v tesno sotesko proti Dravogradu? Brez dvoma je eden izmed odločujočih činiteljev, ki je izbral Ravnam lokacijo v srednjem veku, ugoden prometni položaj, ki je ustrezal takratnim družbenim in gospodarskim razmeram. Nastale so na križišču poti v Dravsko dolino na eni, v Slovenjegraško kotlino na drugi in Celovško kotlino na tretji strani.

Pred železarstvom so bile Ravne pomembne po obrtniških dejavnostih, trgo-

vini in po številnih sejnih skozi vse leto. Ti so privabljali ljudi iz Mežiške doline, saj so bile edini trg v dolini, prihajali pa so ljudje sem tudi iz daljne okolice.

V razdobju kapitalističnega gospodarstva je pomembnost Raven v ekonomskem pogledu upadla. V tem so jo presegle sosednje Prevalje, ki so postavile največjo železarno v tedanji stari Avstriji v prvi polovici preteklega stoletja. Tudi železarna oziroma fužine v Črni so predstavljale tedaj večji obrat kot fužine na Ravnah.

Pojav železnice sredi preteklega stoletja je povzročil velike gospodarske in družbene spremembe v Mežiški dolini. Črna, ki ni dobila železnice, mora prenehati z železarstvom, medtem ko Prevalje in Ravne za nekaj časa napredujeta. Toda kaj kmalu pride v tedanji gospodarski politiki do velikih sprememb. Te se uveljavljajo najprej pri železarski veleindustriji na Prevaljah, ki mora prenehati s svojo dejavnostjo. Vzroki so v geografski koncentraciji kapitala — tovarne začno postavljati v bližini surovinskih virov in tržišč.

Drugače je bilo z Ravnami, saj so vse skozi s svojim malim železarskim obratom živele v senci svojega soseda. Zato je železarstvo tu ostalo in nanj niso vplivale odločilne značilnosti kapitalistične družbe. Ravenska železarna se je v teku razvoja trdoživno razvijala mimo vseh večjih gospodarskih kriz in tako ostala pri življenju.

Svojo pomembnost dobijo Ravne šele v socialističnem razvoju. Železarstvo se je razvilo do stopnje modernega obrata plemenitih jekel in ene največjih tovrstnih industrij v državi. V sedanjosti imajo povsem značaj urbanega železarskega naselja, saj je v socialni strukturi prebivalstva industrija vodeča, medtem ko so druge gospodarske dejavnosti v ozadju. Ravne se razvijajo, tako naselje kot ostale družbene dejavnosti, na račun železarstva. Tako so kmalu postale največje naselje v Mežiški dolini oziroma v koroškem predelu. To je prineslo temu urbanemu naselju nove funkcije. Postalo je upravno in kulturno

središče Mežiške doline, medtem ko v gospodarskem pogledu gravitira na Ravne celotni koroški predel. Zaradi tega so najpomembnejši urbani kraj na tem področju.

Prostor

Posegi človeka v prirodno okolje, kjer stojte Ravne, segajo torej daleč v preteklost. Nekateri pojavi so se nam ohranili iz daljne preteklosti v sedanost, čeprav preoblikovani, vendar imajo kulturno zgodovinsko vrednost.

Pred stvaritvami človeka na regulacijskem območju Raven je vsekakor prirodno okolje primarnega značaja, ki se za naše potrebe izraža v neposrednem odnosu in preoblikovanju le-tega.

Značaj in izraba tal

Kot smo že dejali, leže Ravne na robu vzhodnega dela prevaljsko-ravenske ravnice, ki jo v geološkem pogledu štejejo v aluvialni svet, katerega nadmorska višina znaša 382 metrov. Razprostira se tik nad gladino Meže, značilno zanjo je, da je talna voda nizka in da je teren vlažen. Zato zavzema v izrabi tal že od nekdaj industrijske površine.

Ta najnižji predel obrobja na južni strani prva diluvialna terasa, ki ima nadmorske višine 392 metrov. Na tej terasi in apneniški vzpetini, ki jo označuje suh teren, kjer je cerkev, so se v preteklosti razvile stare Ravne.

Na severni strani Raven oziroma na levem bregu Meže prehaja aluvialna ravnica neposredno v paleozojske kamenine skrilavcev, v pobočju pogorja Strojne, kamor se urbano naselje zaradi reliefnih razmer ni širilo.

Na južni in vzhodni strani starega mesta se dviga v nadmorski višini 417 metrov najvišja diluvialna terasa (Javornik, Čečovje, Grad). Ta predel se je začel po zadnji vojni vključevati v urbano jedro Raven. Ravnica Javornik je trenutno še kmetijsko izrabljena, vendar bo v perspektivi služila v stanovanjske namene.

Regulacijsko območje Raven je leta 1961 merilo 260,76 in leta 1991 naj bi zajemalo 265,47 hektara. V izrabi tal se izraža povečanje v glavnih vrstah površin. Tako se bodo pozidane površine (stanovanjske, oskrbovalne funkcije) povečale za 119, industrijske površine za 123 in prometnice za 30 odstotkov. Občutno se bodo zmanjšale agrarne površine in gozdovi. Te zelene površine bodo v pretežni meri vključene v zeleni pas in mestno zelenje, kolikor ne bodo uporabljene zaradi povečanja v pozidanih in industrijskih površinah.

Razporeditev kulturno-zgodovinskih vrednot, javnih funkcij in proizvodnje

Pri prostorski razporeditvi različnih urbanističnih sestavin je treba zlasti upoštevati prvotno urbano zasnovo Raven, ki ima kulturno zgodovinsko vrednost. Zato je potrebno stare Ravne ohraniti v prihodnost, jih smotrno povezati in vključiti v celotni mestni organizem.

Stare Ravne imajo arhaične poteze v urbani strukturi in arhitekturnih značilnostih, izražajo se celo srednjeveške prvine.

Kulturno zgodovinske vrednote, ki jih bomo ohranili v prihodnost z različnimi manjšimi dopolnili in preureditvami:

- celotni del starega jedra Raven, ki zajema Trg svobode, Prežihovo ulico, Partizansko cesto, Malgajevo ulico in vzpetino, na kateri stoji cerkev,
- grad Ravne,
- grad Javornik,
- Žmavcarjeva hiša na Trgu svobode,
- cerkev sv. Antona,
- Okrogelnikov mlin,
- Ditingerjeva hiša itd.

Zgodovinske prostorske sestavine so tisti činitelji v celotnem urbanem naselju, ki kažejo na kontinuiran razvoj Raven skozi preteklost v sedanji čas. Zato moramo dediščino preteklosti skrbno in ponosno čuvati tudi v urbanističnem pogledu.

Zaostajanje stanovanjske gradnje in predvsem javnih zgradb za rastojo prebivalstva je povzročilo, da nastajajo velika nesorazmerja med obstoječim stanjem in potrebami. Ker pa je dosedanji razvoj v prostorski ureditvi in nameščanju zgradb, ki služijo javnim funkcijam, sledil stihijskemu razvoju, nimamo v tem zadostnih kapacitet in smotrne prostorske ureditve. Zaradi teh dejstev (saj morajo biti javne funkcije v središču urbanega naselja, ker se z njimi okorišča vse prebivalstvo) se na Ravnah ni razvilo organizirano mestno jedro. Nekdanje Ravne so imele svoje središče, ki je nastalo v 13. stoletju, na trgu (Trg svobode). Tudi do leta 1958 je ta del Raven služil javnim funkcijam, odtlej pa so razporejene po celotnih Ravnah (dispersija javnih funkcij). Zato kaže v prihodnosti osredotočiti javne funkcije. To se bo realiziralo z novim mestnim centrom, ki bo nastal med Koroško cesto, Prežihovo ulico, Mežo in starim jedrom Raven. Tod bodo locirane: občinska uprava, PTT, večje trgovske prodajalne, nekatere kulturne funkcije (kulturni dom, javna knjižnica itd.) in razne družbene organizacije. Med obstoječimi javnimi funkcijami narekujejo pogoji, ki izhajajo iz finančno ekonomskih vidikov, da lociramo v novem mestnem središču narodno in komunalno banko za

Z razstave v študijski knjižnici

celotni koroški predel, kakor tudi DOZ. Ostale javne funkcije bodo razdrobljene po urbanem naselju: zdravstvo in zavod za socialno zavarovanje (opravlja regionalne funkcije) ob Suhi, študijska knjižnica, Delavski muzej in gimnazija (opravljajo regionalne funkcije) na grajski ravnici, kjer bo tudi rekreacijsko-sportno središče, ki pa bo imelo svoj satelit v spodnjem toku Hotuljščice, kjer bo umetno jezero.

Stanovanjski gradnji v perspektivi bo namenjena javorniška ravnica, južno Čečovje, Gramoznica in Suha, medtem ko bo v Reki predviden stanovanjski rezervoar.

V prostorski razporeditvi proizvodnje opazimo, da je na obrobju stanovanjskih sotesk. Tu gre predvsem za železarsko industrijo, ki je locirana na zahodnem delu naselja. Ker je ločena od stanovanjskega dela naselja po glavni cesti Dravograd—Prevalje, je prostorska razporeditev s te strani izredno ugodna.

Pri prostorski razporeditvi proizvodnje v prihodnosti bo ta našla v celoti svojo lokacijo na zahodnem delu; poleg industrije tudi gradbeništvo in različni komunalni servisi.

Ta razporeditev proizvodnje ni ugodna samo zaradi raznovrstnih prirodnih činiteljev (tal in klime), temveč tudi zaradi raznovrstnih prirodnih pojavov. Tako bodo stanovanjske soseske osamljene in jih ne bodo v njihovi življenjski organizaciji motili razni neposredni škodljivi pojavi, ki jih povzroča industrija.

Proizvodnja

V okviru proizvodnih dejavnosti je bila v dosedanem razvoju najbolj poudarjena železarska industrija. Druge gospodarske dejavnosti se na Ravnah niso mogle močno razviti, ker so imele vseskozi podrejen značaj. Zanimivo je zlasti dejstvo, da niso našle v dosedanji gospodarski strukturi ugodnega mesta proizvodna obrt in storitve, ker je večino razpoložljive delovne sile absorbiralo železarstvo.

V dosedanem razvoju ustreza trgovina vsakodnevni preskrbi prebivalstva, medtem ko je pomanjkljiva v raznovrstnem specializiranem blagu in v izbiri ter postrežbi. V tem se bodo občutno izboljšale razmere s formiranjem novega mestnega središča v prihodnosti. Med terciarnimi dejavnostmi je doživelo največji napredek gostinstvo. Neprimerno je le to, da so gostinske kapacitete osredotočene na Čečovju. Če bi bile smotrno razporejene, bi morali imeti na razpolago največ koristnih površin ob prometnem jedru, to je pri sedanji avtobusni postaji. Tu se dnevno giblje največ prebivalstva. Tudi to vprašanje bo rešeno z novim mestnim središčem.

V vseh dejavnostih, ki smo jih zajeli, je znašal v letu 1963 narodni dohodek 6.985

milijonov dinarjev, medtem ko je bilo skupno število zaposlenih 3290.

Struktura narodnega dohodka in zaposlenih po posameznih gospodarskih dejavnostih:

	narodni dohodek	zaposlenih
industrija	92,6	81,2
kmetijstvo	0,6	1,4
gradbeništvo	3,9	7,6
trgovina	1,5	5,0
gostinstvo	0,7	3,4
obrt	0,7	0,7
komunala	0,0	0,7
S k u p a j	100,0 %	100,0 %

Na osnovi porasta prebivalstva v prihodnosti smo obravnavali nova delovna mesta. Teh je potrebno za avtohtono prebivalstvo približno 2188, medtem ko bo železarna sama potrebovala približno 2450 novih delavcev. Tako bo ta gospodarska organizacija do leta 1991 razpolagala s približno 4870 delovnimi mesti oziroma zaposlitvami. Druge gospodarske dejavnosti (gradbeništvo, trgovina, gostinstvo, obrt, komunala, kmetijstvo in gozdarstvo) naj bi nudile približno 700 delovnih mest. Po teh shematičnih predvidevanjih naj bi ravenko gospodarstvo zaposlovalo približno 5570 delavcev.

Skupni narodni dohodek v urbanem naselju Ravne je ocenjen na 37 milijard dinarjev pri 10.000 prebivalcih. Ker pa bodo pri ustvarjanju narodnega dohodka udeleženi prebivalci izven regulacijskega območja Raven po dnevni delovni migraciji, ki bo zajemala 30 % zaposlenih, bo znašal narodni dohodek na enega prebivalca v urbanem naselju ca. 2.590.000 dinarjev.

Prebivalstvo, prebivališče in oskrba

V razvoju prebivalstva je za Ravne značilno, da je na njegovo rast vplivalo celotno koroško področje. Največji dotok prebivalstva je bil iz ruralnih področij, od koder se je priseljevalo kmečko prebival-

stvo in se na Ravnah deagrariziralo. Tako je prebivalstvo raslo predvsem na račun priseljencev in ne samo avtohtonega prebivalstva. Pri tem pa se je največ prebivalstva priselilo iz neposredne bližine.

Ravne so dosegle največji napredek v rasti prebivalstva med vsemi urbanimi naselji v koroškem predelu. Leta 1869 so imele 798 prebivalcev, leta 1961 pa 5118, kar pomeni 541,4 % več. Število prebivalstva je hitro raslo že v času do 1890, v razdobju močnega gospodarskega napredka v Mežiški dolini. Velika gospodarska katastrofa ob propadu prevaljske železarne ni mogla docela zavreti specializirane jeklarke proizvodnje na Ravnah ter s tem bistveno vplivati na močnejše odseljevanje. Pri tem pa je močno zavrla doseljevanje in tako dotedanjo stopnjo rasti prebivalstva, ki je zato v naslednjih desetletjih zelo skromna. Močnejše napredovanje se je začelo spet v zadnjih letih pred drugo svetovno vojno. Po zadnji vojni je število prebivalstva poraslo v času od 1948 do 1953, in sicer za 61,3 % zaradi razširitve železarne oziroma izgradnje stanovanj na Čečovju in večjega doseljevanja. V času od 1953 do 1961 se je porast nekoliko zmanjšal, prebivalstvo je naraslo za 40,8 %.

Ravne z neposredno okolico so leta 1961 šteje 7613 prebivalcev, prirodni prirastek je znašal 15,6 %. To je precej nad republiškim in okrajnim povprečjem, ki izkazuje 9,3 oziroma 9,4 %. Odnos med aktivnim in vzdrževanim prebivalstvom je znašal 54,8 % : 45,1 %. Socialna struktura prebivalstva kaže naslednjo podobo:

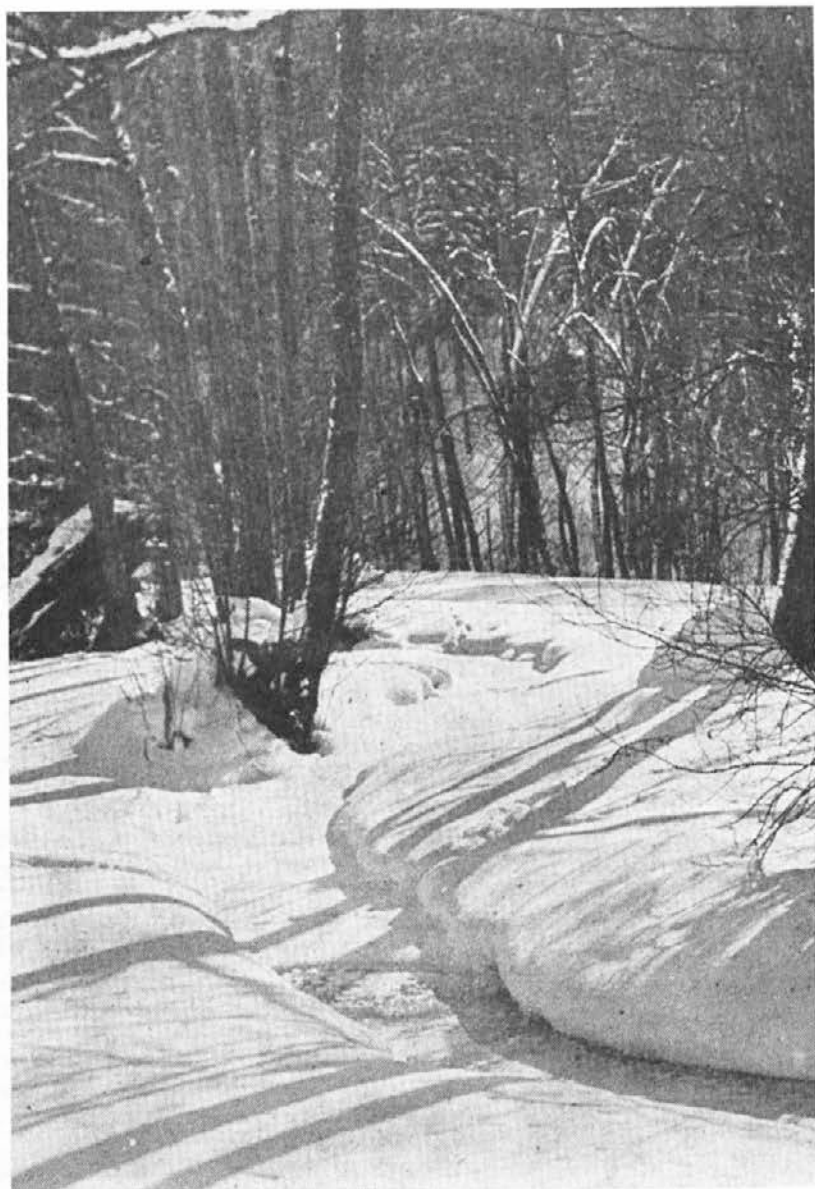
	odstotkov
kmetijstvo	12,9
gozdarstvo	1,7
industrija	58,8
gradbeništvo	3,9
obrt, komunala	3,4
trgovina	1,8
promet	0,7
državna uprava	5,2
izven dejavnosti	11,2
S k u p a j	100,0

Maketi gramoznice in novega mestnega središča

KOROŠKA SKROMNOST

Puščice na križiščih pokažejo, kje je kaj. Tiste na grad je moral pribijati velik skromnež: pokazal je, kje sta muzej in štadion (š zato, ker še ni zgrajen!), ni pa pokazal gimnazije in študijske knjižnice. Da nas ne bi kdo obdolžil bahaštva. Študijska knjižnica je namreč med najlepšimi, gimnazija pa med najboljšimi v Sloveniji.

Zimske sence

Foto: Vaclav Broman

Prebivalstva, ki ga povezujemo z urbani poklici (tudi tistega, ki ne živi v urbanem naselju in prebiva v neposrednem okolju) je bilo na Ravnah 1961. leta 6629. Od tega izven gradbenega okoliša Raven 1519. Ker bo prirastek tega prebivalstva v prihodnosti živel v okviru gradbenega okoliša, moramo to prebivalstvo vključiti v obravnavo. Na osnovi prirodnega prirastka in mehničnega prirastka (priselitve) se bo prebivalstvo Raven do leta 1991 povečalo na približno 10.000 prebivalcev.

Ako upoštevamo pri razmerju aktivni : vzdrževani 50 : 50, ob perspektivi 10.000 prebivalcev Raven, je potrebno za same prebivalce mestnega naselja še samo 2188 novih delovnih mest. Vsekakor pa bo ravensko gospodarstvo ustvarilo večje število delovnih mest, ki bodo zasedena po delovni sili dnevne migracije iz ostalih predelov koroške regije.

Prebivalstvo je v urbanističnem programiranju izredno važen činitelj, ki daje osnovo za predvidevanje raznovrstnih zmogljivosti.

V razvoju naselja daje zanimive ugotovitve rast števila hiš oziroma stanovanj. V razdobju 194 let, to je od 1750 do 1944, so bila zgrajena 403 stanovanja, medtem ko v kratkem razdobju 18 let po zadnji vojni 1967. Tako vidimo, da je bilo v zadnjih povojnih letih, ki ne zajemajo niti dveh desetletij, zgrajenih več kot dvakrat

toliko stanovanj kot pred tem v skoraj dvesto letih.

Ker smo planirali stanovanjsko izgradnjo za trideset let naprej, je važna na eni strani sedanja struktura stanovanj, na drugi pa število članov družin oziroma gospodinjstev.

Struktura stanovanj, zgrajenih v letih 1945—1963:

	odstotkov
samske sobe	18,6
enosobna	8,6
dvosobna	44,4
tri- in večsobna	28,3
S k u p a j	100,0

Sestava gospodinjstev kaže, da so najmočnejše zastopana 3—4-članska gospodinjstva, nato 2- in 5-članska itd. Glede na to je odnos gospodinjstev glede na število članov pri razvrstitvi na skupine naslednji:

	odstotkov
2-članska	16,2
3- in 4-članska	52,6
5- in veččlanska	31,2
S k u p a j	100,0

V dosedanjem družbenem razvoju je življenjska raven prebivalstva nenehno naraščala in predvidevamo, da se bo še bolj stopnjevala. To bo zmanjšalo število družin s 5 in več člani. Že sedaj se pojavljajo

pogosto težnje, da se 2- in 3-članska gospodinjstva želijo preseliti iz eno- oziroma dvosobnih v trisobna stanovanja itd. Ta dejstva smo pri programiranju za prihodnost upoštevali.

Število prebivalcev se bo povečalo v prihodnjih tridesetih letih za približno 4860, medtem ko je že samo trenutno potreba po približno 450 stanovanjih.

Če vzamemo kot povprečje družino s 4 člani, potrebujemo za 4860 prebivalcev 1257 stanovanj.

Glede na prostorske možnosti in na število prebivalcev, ki jih mora urbano naselje sprejeti, je potrebno, da je povprečna gostota prebivalstva na 1 ha zazidane površine pri blokovni gradnji 250 oseb na hektar (razpolagamo s 16 hektari) in pri individualni gradnji 90 oseb na hektar (razpolagamo z 22 hektari).

Zaradi reliefnih razmer predela, kjer stoje Ravne, ki ne nudi okolici ravnih površin, so prostorske možnosti omejene. Za bodočo stanovanjsko izgradnjo pridejo v poštev naslednji predeli: Javorniška ravnica (11,87 ha), Pigel (2,92 ha), Preški vrh (13,22 ha), Suha (4,83 ha), Gramoznica (1,41 ha) in Dobji dvor (3,69 ha).

Ako bi se gospodarske dejavnosti, zlasti sekundarne in terciarne, razmahnile v taki meri, da bi se predvideni porast prebivalstva še povečal, bo nujna gradnja stanovanj izven Raven. Tako v bližnji okolici Reke (soseska 2000 prebivalcev) in stanovanjski rezervat na Prevaljnah, ki meri 11 hektarov.

Mesto je urban organizem in daje družini kot osnovni celici družbe organiziran prostor, na katerem se lahko vsestransko razvija na področju gospodarstva, kulture in rekreacije, skratka na vseh področjih družbenega življenja. Urbano naselje je najprogresivnejša oblika naselja, kjer družina lahko smotrno in intenzivno zadovolji svoje potrebe. Skoraj vsako urbano naselje običajno sestavljajo posamezni, več ali manj življenjsko zaključeni deli, ki jim pravimo **soseske**. Te zavzemajo določene površine in prostoru in mejijo na ostale dele urbanega naselja. V okviru vsake soseske živi določeno število prebivalcev, zato delimo sosesko na stanovanjske površine in tiste, ki jih zavzemajo oskrbovalne funkcije (šola, otroško varstvo, osnovna preskrba, duhovna in fizična rekreacija). Vsaka soseska ima svoje zelene površine in cestno omrežje, ki jo povezuje z ostalimi deli urbanega naselja v zaključen organizem.

V dosedanjem razvoju Raven sta se izoblikovali dve soseski: Stare Ravne in Čečovje, ki se ga v ljudski govorici oprijema ime Nove Ravne. V bližnji prihodnosti se bo povsem novo formirala soseska Javornik. Na prostoru vseh treh sosesk smo analizirali obstoječe stanje, zatem pa določili njihov perspektivni razvoj. Ta se predvsem izraža v stanovanjski izgradnji, prometnicah in zelenih površinah, kakor tudi v oskrbovalnih funkcijah (osnovna preskrba, šolske in varstvene ustanove, otroška in športna igrišča, zdravstvo, servisi in družbeni lokali). Pri pregledu posameznih urbanih jeder se bomo ustavili le pri osnovnih činiteljih oziroma pri dveh popolnoma novih soseskah.

Zaradi rušitev v starih Ravnah (največ na južni strani železarne »Pod gradom«)

bo skupno potrebnih ca. 300 stanovanj. 270 novih stanovanj bo možno zgraditi v opuščeni gramoznici in na desnem bregu Suhe, medtem ko bo potrebno za ostalih 30 poiskati prostor na Čečovju oziroma Javorniku. Čečovje se v prihodnosti ne bo spreminilo, le prebivalcev bo nekaj več.

Novo mestno središče

Izključujemo ga iz sestava sosesk. Oblikovalo se bo na desnem bregu Meže, vzhodno od železarne ob Prežihovi ulici in bo njegov program prerasel merilo kraja. Tu bodo poleg avtobusne postaje še: občinska skupščina, dom družbenih organizacij, kulturni dom, denarni zavodi — banke, pošta, agencija, blagovnica, samopostrežnica in hotel.

Prostor, na katerem se bo razvilo novo mestno središče, meri 2,35 ha. Izraba zemljišča bo naslednja:

— zazidane površine	28 %	— 0,66 ha
— ceste, ulice, trgi in druge prometnice	42,5 %	— 1,00 ha
— zelenice	29,3 %	= 0,69 ha

S k u p a j : 100 % = 2,35 ha

Soseska Javornik

Glede na prirastek prebivalstva v naslednjih 3 letih bo potrebno povsem na novo formirati sosesko Javornik, ki bo vključevala tudi predel Pigla in Preškega vrha. Površina zajema 56,94 ha. Za neposredno oblikovanje stanovanjske skupnosti bo izrabljena površina 28,76 ha. V letu 1991 naj bi tod živelo ca. 4000 prebivalcev oziroma 142 oseb/ha. Gostota prebivalstva ne bo povsod enaka. Večjo stopnjo bo dosegla na ravnici, kjer bo prevladovala blokovna zazidava, na nagubanih površinah Pigla in Preškega vrha pa individualna. Na ravnici bo znašala gostota 250 oseb/ha, na nagnjenih površinah pa 90 oseb/ha. Skupno predvidevamo na Javorniku 1000 stanovanj.

Značaj soseske bo moderen v arhitekturnem pogledu. Stanovanja bodo grajena po trenutno veljavnih normah. Tudi oskrbovalne funkcije in proste površine bodo sledile sodobnim zahtevam prebivalstva.

Zemljišče smo razdelili na:

— zazidane površine	10,8 %	= 3,15 ha
— igrišča	7,4 %	= 2,14 ha
— ceste, ulice trge in druge prometnice	9,9 %	= 2,86 ha
— zelenice	71,9 %	= 20,51 ha

S k u p a j : 100,0 % = 28,76 ha

Odnos zazidane površine: prometne površine: zelene površine (zelenice in igrišča) je 11 % : 10 % : 79 %.

Povzetek

Celotno urbano naselje bo v medsebojnih relacijah še v taki oddaljenosti, da ne bo potrebno organizirati mestnega avtobusnega prometa.

S starim in novim mestnim jedrom in z razširjenimi starimi proizvodnimi površinami se bo skušala ohraniti kontinuiteta razvoja urbanega naselja. Kulturno zgodovinske vrednote urbanega naselja bodo prišle do izraza na zunaj tako v horizontalnem kot v vertikalnem pogledu.

Meje vseh sosesk so prirodno zasnovane. Samo proizvodne površine so ločene po

meji antropogenega izvora (glavna cesta Dravograd — Ravne — Prevalje) od bodočega novega mestnega središča v starih Ravnah ter ostalih urbanih površin.

V okviru posameznih sosesk bodo delovale vse potrebne vsakodnevne oskrbovalne funkcije (preskrba, šolstvo, otroške ustanove, servisi itd.). Specializirani trgovinski obrati pa bodo našli svoje mesto v mestnem centru in bodo skupni za celotno urbano naselje. Nekatere funkcije pa bo mestno središče opravljalo za vso Mežiško dolino oziroma za koroški predel.

V posameznih soseskah nismo programirali športnih naprav za odrasle, ker oddaljenost od športno-rekreacijskega središča na grajski ravnici ni velika in bodo koristne površine za fizično rekreacijo odraslih zadovoljive. Za kopanje v prihodnosti bo služilo umetno jezero v spodnjem toku Hotuljščice.

Ravne bodo razvijale svoj urbani prostor tako, da bo omogočal preglednost. To zagotavlja smotrna osnovna funkcionalna razdelitev urbanega prostora na eni, na drugi reliefne razmere in na tretji strani hortikultura ureditev, ki zajema precej površin. Zelenih površin je zlasti dosti v okviru posameznih sosesk in v prehodnih

predelih med eno in drugo. Zeleni pas, ki bo obrobljal proizvodne površine na zahodnem delu urbanega naselja, bo varoval ostalo naselje pred škodljivim ropotom in nečisto atmosfero industrije.

Dostop bo mogoč s treh strani, komunikacije se bodo podredile reliefnim razmeram. Z zahoda iz Prevalj, z jugovzhoda iz Slovenjega Gradca (ta cesta bo ustvarila koroški prometni prehod) in s severovzhoda iz Dravograda.

Največje dnevno gibanje prebivalstva bo vsekakor v smeri od vzhodnega dela naselja proti zahodu in obratno, iz sosesk v železarno in nazaj. Na tej relaciji bo potekalo glavno dnevno gibanje prebivalstva, ki ne bo uporabljalo mehaniziranih družbenih prevoznih sredstev.

Iz tega prikaza so namenoma izvzeti vsi tisti pojavi, ki so sicer pomembni, vendar si lahko brez njih ravno tako ustvarimo predstavo urbanističnega programa. Tako smo premalo povedali o prometu in komunalni ureditvi (kanalizacija, vodovod, električno omrežje, PTT omrežje in plinovodi), etapni izgradnji mesta Ravne in o ceni investicij. O vseh teh pojavih pa lahko spregovorimo kdaj drugič.

KAJ DELAŠ, MLADI ROD

»Prizadevanja pri reševanju vprašanj, ki jih pred občinski komite ZMS postavlja mladina naše komune, kažejo na vrsto nerešenih vprašanj in tudi opravljenih akcij, tako da lahko trdimo, da sprejema mladi rod popolnoma lagodno in zopet z vrsto kritičnih pripomb vse spremembe v družbenem dogajanju.«

Tako smo pričeli z našo konferenco, konferenco delegatov mladega rodu ravske komune. 154 nas je bilo. Ta dan je bil zelo pomemben, saj smo se namenili pogovoriti o dobrem in slabem pri našem delu. Načelna obravnava dela mladine v naši komuni še zdaleč ne more opisati vseh prizadevanj, težav in pasivnosti. Kos vsemu temu je le beseda delegatov, ki so se tega dne vrstili za govorniško tribuno, in misel referata predsednika Polanca, ki je opominjala, spodbujala in vžigala.

»Mladi smo čestokrat razpravljali in sprejemali na sejah sklepe in smernice o vzgoji mladega rodu, o vzgoji nas samih. Rezultat ni bil preveč viden. Na vse to vpliva veliko činiteljev, ki pa pogostokrat niso jasni prav tistim, ki nepravilnost povzročajo. Pa poglejmo! Gospodarstvo iz dneva v dan bolj krepimo, vsi se zavzemamo za to, prosečih tožb naših gospodinj po otroškem varstvu pa ne upoštevamo, kot da jih ne slišimo, kot da niso naše, socialistične, družbene. Najbrž jim bo nekega dne nekdo dejal, da so to le ženske muhe, ki si vsak dan kaj novega umislijo.«

Želja ob vlogi, ki pripada naši organizaciji, ni majhna, zahteve v sklepih tudi ne. Vemo, da nas prav po VIII. kongresu čaka trda pot odpravljanja vsega, kar smo obsodili na konferenci kot škodljiv pojav v naši družbi.

Misli, želje, težave mladine so se vrstile, spregovorile o:

— višinskih kmetih, klubskih prostorih, štipendiranju, nagrajevanju, odnosih itd.

In če spojimo iz diskusij celoto, lahko ugotovimo, da smo na konferenci hoteli povedati naslednje:

Višinski kmetje na Lešah, Jamnici, Kobiljah in v ostalih predelih naše občine žive pod zelo težkimi pogoji, kar ugotavljamo že dolgo. Imamo število propadajočih kmetij, precej takih, ki so obdelane le do polovice, in nekaj tudi takih, ko sta za vse delo ostala sedemdesetletna oče in mati. Pred kratkim smo sprejeli zakon o ukinitvi plačevanja davkov višinskih kmetij. Vendar se postavlja vprašanje, ali bomo prav storili ali ne. S tem ko so kmetje plačevali davek, smo jih silili v situacijo, da so obdelali toliko, da so z izkupičkom plačevali davek in še za domače potrebe je ostajalo denarja in poljskih pridelkov. V času, ko davka ne bo treba plačevati, bodo povsod obdelali le toliko, da bo za silo za domačo porabo, ostalo pa bodo kupevali. V ukinitvi davka torej ni rešitve.

Kmetijski tehniki, inženirji in razni drugi strokovnjaki bi morali sestaviti elaborate o sestavi zemlje ter ugotoviti, kaj naj kmet na posameznih površinah prideluje in kaj na njegovi zemlji najbolj uspeva. Prav tako bi bilo potrebno naše kmete polagoma odtrgovati od recepta gospodarjenja njihovih dedov in pradedov. Ob porastu industrije potrebujemo tudi večjo količino kmetijskih pridelkov. Nujno je potrebno izboljšati organizacijo dela v kmetijstvu.

Štipendiranje, pri katerem se v tem času dogajajo številne nepravilnosti, in ko tudi premalo razmišljamo o čimboljšem vlaganju sredstev za izobraževanje, povzročajo pogosto negotovanje. Konferenca je bila mnenja, da mora komisija pri ob-

Tako je bilo na prvem »smučarskem sejmu«

Foto: B. Kajzer

činski skupščini sestaviti plan potrebnega kadra za daljše obdobje in se po tem planu tudi potem delijo štipendije. Prav tako je potrebno imeti za slehernega štipendista vnaprej pripravljeno mesto, sedaj nam pa ob njegovi vrnitvi često ni znano, kje ga bomo zaposlili. Ne samo na občinski skupščini, ampak tudi v delovnih organizacijah je potrebno voditi načrtno kadrovske politiko, katere rezultat bo, da bomo vedeli namestiti slehernega štipendista na najbolj ustrezno delovno mesto. Prav tako je zelo važno kontaktiranje gospodarske organizacije s štipendisti v času šolanja. Študenta moramo videti tudi med letom, v kakšnih pogojih živi, ter štipendijo v določenih primerih dvigniti, pa tudi zmanjšati.

V času letne prakse, ki jo preživijo študenti pri domačem podjetju, je potrebno skrbeti, da se čimprej seznanijo s proizvodnjo in delom v podjetju. Dajmo jim že tedaj možnosti, da se čimprej seznanijo s proizvodnjo in delom podjetja in prav tako smernice za samostojno reševanje težav na področju, kjer bodo sami kasneje zaposleni.

Izobraževanje izrednih študentov v železarni Ravne na Koroškem je zelo oteženo. Preveč je tu čutiti razliko med našo občino in občinami ljubljanskega okraja. Imajo premalo študijskega dopusta, visoko šolnino, tako da o kakšnih ugodnostih govorimo zelo težko.

Klubska problematika. Zaradi težav, pomanjkanja prostorov, kjer bi se shajala mladina, je postal marsikateri problem večji, marsikatera težava nepremostljiva in škodljiva družbi. Iz meseca v mesec imamo več primerov mladinskega prestopništva, poročila o tem namreč prikazujejo porazne številke. Vprašanje mladinskih klubov je potrebno rešiti tako, da bomo v vsakem kraju našli prostor, kjer bo mladina ob televizorjih, radiu, časopisih, šahu in ostalih koristnih učilih preživljala svoj

prosti čas, ki ga sedaj trati po gostilnah, cestah in drugod. Televizorje ter ostalo opremo ponekod že imajo, nimajo pa osnovnega, to je klubskega prostora. Čestokrat predlagamo, kaj bi bilo dobro storiti in kateri prostor spremeniti v klub, vendar zelo redko uspemo. Zato je prav, da o problemu klubskih prostorov spregovorimo po vseh dosedanjih analizah kot o zelo perečem problemu. Najtežje uspevamo v borbi za prostor v Mežici, kjer zavračajo izročitev opremljenih prostorov namenu v nedogled. Ne vemo, zakaj. Gotovo zaradi muh in samovolje posameznih ljudi. Podoben primer je tudi v Žerjavu in na Lešah.

In še o marsičem drugem smo se pogovorili. S konference smo odhajali zadovoljni, saj smo uspeli povedati in zavzeti take sklepe, ki so potrebni, da ne bo v letu 1965 predstavljalo naše organizacije samo 2500 mladine, ampak ves mladi rod naše komune.

E. Pečovnik

Šentanel je dobil cesto

Končno smo po dolgem pričakovanju odprli cesto Reka-Jamnica. Že dolgo let so se pogajali med seboj kmetje sami pa občina, kako bi se naj položaj izboljšal.

Vedno bolj so se kmetje borili s prevozom lesa in tržnih izdelkov, gostilna in trgovina s prevozom blaga, domači in tuji gostje pa z dolgo hojo od Štoparjevega mostu na Šentanel. Sedaj pa vemo, da bo Šentanel postal ena izmed najbolj obiskanih turističnih vasi na Koroškem.

Seveda pa ni šlo kar tako. Kmetje so za to cesto bili že dolgo časa zelo navdušeni. Formiran je bil 5-članski odbor za gradnjo, ki naj bi vodil potek in organizacijo. Ko je buldozer že čakal in so kmetje videli, da bo resnica, so se nekateri začeli upirati.

Bilo jim je pretežko odstopiti najrodovitejši del njive ali pa 30 do 50 m³ lesa, kajti kmetje bodo delo, ki je bilo opravljeno do sedaj, plačali sami. Buldozer je še čakal. No, počasi so se le sprijaznili in se pogovorili.

Velik problem je pred Šentanelce postavila mogočna, skoraj šeststo let stara lipa, ki je stala sredi vasi. Zdaj se je tudi ona morala umakniti prometu. Izgubili smo velik spomenik, toda postavili smo si drugega. Cesta se vije po najboljšem terenu, mimo hiš in preko njiv, zato so morali eno hišo celo prestaviti in vse to zato, da se jim je uresničila velika želja.

In v nedeljo, 10. januarja 1965, je zapejal prvi tovornjak na vas. D. T.

Čestitamo »VIGREDI«

Leta 1954 je začela osnovna šola Prevalje izdajati glasilo literarnega krožka »Vigred« in zdaj praznuje listič 10-letnico.

Malenkost, bi rekel človek, pa ni. Koliko slovenskih literarnih revij je zaživelo in umrlo v tem času, koliko se jih je preimenovalo, spremenilo z imenom tudi koncept: Svit, Beseda, Revija 57, Perspektive, Mlada pota, Svet ob Muri, Nova obzorja. Smo našli vse?

Seveda nam ne pride na pamet, da bi »Vigred« postavljali kam iz njenega okolja, toda njena radoživost, pismenost in živahnost zasluži priznanje, kakor ga zaslužita oba njena mentorja književnik Leopold Suhodolčan in prof. Stanko Kotnik.

Iz jubilejne številke prinašamo odlomek vesele pesmice urednika Rada Jurača, učenca 8. razreda.

SOLSKA OFENZIVA

Šola naša je bojišče,
učilnica pa nogometno igrišče.
Zgodaj že bojovníki se zberejo,
vriskajo,
piskajo,
se derejo,
vekajo, jokajo,
svojo himno nam pojejo.
Peter šestilo je vzel,
Marko z ravnilom pričel,
Tone pa s peresnikom vmes,
bila je vojna — prav zares.
Peter Mirka je zabodel,
a ta mu z ravnilom je zagodel,
Tone je vanj peresnik zapičil,
Janez pa jih je s črnimol poprašičil.
A ko tovariš učitelj v šolo pride,
smrtna groza jih obide.
Vsi, ki prej velikani so bili,
postali so pritlikavci.

NOVO ODKRITJE

Skupina turistov si ogleduje London. Na nekem trgu jim vodič razlaga:

»Temu obelisku pravijo Kleopatrina igla. Nekateri zatrjujejo, da se je igral pod njim Mojzes kot otrok.«

Po kratkem molku se oglasi ameriška turistka:

»Tako? Nisem vedela, da je bil Mojzes Anglež.«

Zakaj je zelenje v mestu potrebno

Ob načrtnem urbanističnem snovanju, ki je pri nas zadnji čas zelo živahno, je postalo aktualno tudi vključevanje zelenja v mestni prostor. Pri tem ni pomembno le z rastlinami olepšati prazne površine, čeprav s tem okolje močno spremenimo in je zato oblikovanje mestnega zelenja sestavni del urbanističnega projekta.

Poleg tega, da so rastline izvor hrane, nam hkrati omogočajo z istim procesom — fotosintezo, pri kateri se sprošča kisik, pretvorbo hrane v energijo in telesno substanco. Mesta z nakopičenim prebivalstvom so veliki porabniki kisika in proizvajalci ogljikovega dioksida, katerega rastline znova predelujejo v hranilo. Tako najpomembnejši fotokemični proces v prirodi veže človeka in rastlino v nerazdružljivo sožitje.

Gledano s tega stališča bi bil nastanek mest negativen pojav, ker je protinaren. Vendar je kopičenje prebivalstva danes neizogiben proces, če hočemo prostor racionalno izrabiti, to je zagotoviti ljudem hrano, zrak, prebivanje in možnost za delo ter kulturno udejstvovanje.

S selitvijo v naselja je človek uvajal tudi rastline, ki so mu bile potrebne za hrano. Vrtovi okrasnega značaja so poznani že iz davne preteklosti, na primer sloveči babilonski viseči vrtovi. V Rimu so nastajali okoli razkošnih dvorcev in palač, v srednjem veku pa v Evropi ob samostanih. Nudili so lastnikom primerno počivališče, možnost sprehoda, zabave in lova. Na Japonskem in Kitajskem je imel človek religiozen odnos do vrta. Vrt mu je bil prebivališče in svetišče. Umetnost urejevanja vrtov se je razvila tudi na visoko raven in je vplivala na angleški stil parka.

Funkcije, ki jih je imel okoli dvorcev nekdanji vrt, je prevzel pozneje v mestu park, ker gosta, družbenoekonomsko pogojena zazidava ni puščala dovolj prostora za večje vrtove okoli hiš. Manjši vrt je ostal za pridelovanje zelenjave, za okras pa je bila urejena le najbližja okolica hiše.

Z razvojem industrije in pojavom motornega prometa je postalo aktualno vprašanje čiščenja zraka. Pred razmahom industrije in motorizacije so manjše zelene površine in zračni tokovi lahko dovolj dobro obnavljali mestni zrak. Potem pa so začeli načrtno uvajati rastline v mesto z namenom, da poleg dekorativnega opravljajo prvenstveno funkcijo, ki jo imajo v naravi, to je da obnavljajo zrak. Z opazovanjem in znanstvenim proučevanjem so odkrili še druge ugodne lastnosti rastlin, kar je pospešilo njihovo uvedbo v mestna naselja.

Funkcije rastlin v mestu in njegovi okolici so:

— s procesom fotosinteze porabljajo ogljikov dvokis in sproščajo kisik;

— zaradi transpiracije (oddajanje vode skozi listne reže) znižujejo temperaturo v vročih poletnih mesecih, kar je posebno ugodno, ker preostale površine z zgradbami in asfaltnimi cestami sicer absorbirajo precejšen del sončne svetlobe, vendar jo znova sevajo, medtem ko rastline z izhlapevanjem vode toploto porabljajo;

— svetloba, ki se reflektira od asfalta in pločnikov, je očem škodljiva, rastline pa s svojim zelenjem delujejo pomirjujoče;

— rastline s transpiracijo oddajajo vodo, ki osvežuje suh poletni zrak;

— s svojo navzočnostjo zmanjšujejo površine, ki so izvori prahu — enega od potencialnih pogojev za razvoj patogene mikroflore;

— preprečujejo, da se s ceste ne razširjajo strupeni plini v okolje, kjer se zadržujejo ljudje;

— širši pas rastlin oblažuje jakost vetra, očiščuje zrak prahu in deloma strupenih plinov, oblažuje hrup;

— varujejo pobočja pred erozijo, drsenjem vrhnih talnih plasti;

— uravnavajo globino podtalne vode. Preko koreninskega sistema črpajo vodo, katero izparevajo v ozračje in tako zmanjšujejo vodo v tleh, kjer je je preveč. Na strmih pobočjih gozdovi s transpiracijo preprečujejo zamočvirjenost v nižjih legah pobočja.

Zadnje našteje funkcije pridejo sicer bolj do izraza v pokrajini, zaradi prvih šest točk pa se zelenje vedno bolj uveljavlja v mestnem prostoru.

Obnovo zraka lahko zagotovi mestu že zelenje v okolici, če je omogočena dobra zračna drenaža, to je, da zrak prodira v mesto iz više ležečih gozdov po dolinah in »zelenih žilah« v središče mesta, od tod pa spet v niže ležečo okolico naselij.

Zadnje čase se okoli večjih mest formirajo zeleni pasovi (gozdovi, agrarne površine), ki zagotavljajo mestu svež zrak, poleg tega pa imajo še družabno vlogo, ker so v njihovem sklopu primerna mesta za otroška taborjenja in sprehode v naravi. Običajno je v sklopu zelenega pasu centralni mestni vodovod, ker ta zahteva iz sanitarno higienskih razlogov širši rastlin-

ski varovalni pas. Zeleni pas povezuje mestno zelenje, ki je v sklopu mesta, s pokrajino.

Ostale funkcije rastlin opravlja v mestih samo mestno zelenje — tako imenovana mestna mreža zelenja, v sklop katere sodijo mestne zelene cone, to je park, športna igrišča, sprehajališča, zelenice, zaščitni pasovi, ki naj v modernem mestu ločujejo posamezne stanovanjske cone med seboj in od drugih funkcionalnih mestnih con.

Sem sodi tudi zaščitni rastlinski pas okoli industrije. Novoplanirani industrijski objekti, ki oddajajo strupene pline, morajo biti danes praviloma izven ožjega mestnega območja — kot otoki v rastlinskem zelenilu. Kjer pa imamo opraviti z industrijo, ki se že nahaja v mestu ali v neposredni bližini stanovanjskih naselij, jih skušamo zavarovati z vmesnimi zaščitnimi pasovi, odvisno od specifičnih krajevnih razmer.

Omenjeni principi so upoštevani v urbanističnem programu Raven pri poglavju »zeleni pas« (Urbanistični program Raven, II. knjiga, str. 4—43).

Skupno so obravnavani gozdovi makija in agrarne površine — (kar tvori mestni zeleni pas), in: parki, športni kompleksi ter rastlinski pasovi okoli posameznih funkcionalnih con — kar je v sklopu mreže mestnega zelenja. Karta z naslovom »Zelene površine, perspektiva« zajema samo to skupino, ne pa zelenic v samih naseljih, kamor so vključena tudi manjša otroška igrišča (te obravnavajo druga poglavja).

Razporeditev zelenih mestnih con (parki, športna igrišča, površina za rekreacijo) je odvisna od razdelitve mestnega prostora na tri večje stanovanjske soseske: stari del mesta z novim mestnim jedrom, Čečovje in Javornik. Zadnji dve imata v sosesčini večje zelene cone. Ob čečovškem naselju je terasa s parkom in stadionom, pod teraso Javornik pa je bodoče jezero s parkovno urejeno okolico. Kljub temu, da so omenjene zelene cone centralnega pomena za

Samotna pot

Kako je Prežihov Voranc postal komunist

Voranc je že kot šolar pred prvo svetovno vojno začel pisati povesti in je pozneje ponesel slavo Kotelj po svetu, saj njegova obširna in zelo čitana dela prevajajo v mnoge tuje jezike. Eno njegovih povesti sem čital okoli leta 1912 kot mlad pastirček. V Pragi je tedaj izhajal mesečnik »DOMAČI PRIJATELJ«, ki ga je pošiljala Vajdova tovarna žitne kave svojim naročnikom, a urejevala ga je Zofka Kveder — Jelovšek. V tej povesti Voranc opisuje, kako so prišli z Leš knapi v Kotle na lepo (šmarjetno) nedeljo in kako so se potem pred cerkvijo postavljali s kronami in tolarji v žepih. Pozneje, pri plesu v gostilni, so tudi plačevali za pijačo in za viže godcem, pa so dekleta raje plesala z njimi kot z domačimi fanti. Zato so se domači fantje zmenili, da jih bodo zmetali iz gostilne. In tako se je razvnel pretep, ki je s presledki trajal do srede. Pri Matevžu so celo skladovnice paclnov (smrekovi okleščki) zmetali za njimi. Med pretepom so domači fantje hodili domov, da so se preoblekli v bolj trpežno in močno obleko, a

mesto, se zaradi bližine ene ali druge soseske navezujejo na njune zelenice, ki se tako lahko v večji meri uredijo predvsem za olepšanje naselij.

Stari del mesta sicer nima v neposredni bližini zelenih con, vendar bo zelenica ob očiščeni Meži prijetno sprehajališče.

Položaj industrijske cone je zaradi strupenih izpušnih plinov neugoden zlasti za novo naselje na Javorniku. Naselje na Čočovju je delno zavarovano s sosednjo teraso, kjer je mestni park. Na pobočjih obeh teras je predviden zaščitni pas, ki obenem ščiti naselje pred močnim vetrom in varuje tanko plast prsti na pobočjih.

Inž. Edmund Zavodnik

knapi so imeli bolj štacunsko (tovarniško), zato tudi ni vzdržala tako dobro. Saj so Hotuljci še pesem zložili o tem, ki se je glasila:

Je pršel z Lieš an cotov knap,
še hvač ni mev, je kazav gnjat.

Pozneje sem bil v Italiji v ujetništvu. Leta 1918 sem bil v koncentracijskem taborišču »Casale di Altanura« v bližini Barrija. Dolgčas mi je bilo, pa sem zvedel, da imajo v knjižnici (taboriščni) knjige za ujetnike, Italijani so namreč tukaj imeli zaprte samo Jugoslovane. Ko sem iskal po policah knjigo, ki bi mi najbolj ugajala, sem bil zelo presenečen, ko sem našel pri eni znotraj na platnicah zapisano: Čital to knjigo 28. novembra 1918 Lovro Kuhar, doma iz Kotelj na Koroškem. Prva pot mi je bila takoj h knjižničarju in vprašati, kje, v kateri baraki je ta človek. On mi je rekel, da je pred osmimi dnevi odšel v legijo za Solun. Prav zavidal sem mu in ko so čez par dni tudi nas začeli spravljati skupaj za jugoslovansko legijo, smo se kar vsi javili, a kaj, ko so Italijani že vedeli, da bo nova Jugoslavija mogoče tudi Trst, Reko in Gorico imeti hotela. Pa nas niso več spustili, ker bi mogoče na ta način bila nova Jugoslavija premočna.

Ko je leta 1949 v jeseni Voranc že bil bolan, sta mi neke nedelje tarajni Gorjak in Vaupotov Anza rekla: »Ali si kaj Voranca že obiskal? Je tukaj v Slovenj Gradcu v bolnici.« Takoj popoldne sem šel k njemu, tudi žena Micka je bila pri njem. Ko sem prišel, je bil prav vesel mojega obiska. Menili smo se in obujali spomine na mlada leta, saj smo vsi Hotuljci. Ko sem videl, da je zmučen, sem se poslovil, a pri vratih sem se še obrnil nazaj in mu rekel takole: »Ti, Voranc, to mi pa še le moraš povedati, kako si komunist postal.« Sklo-

nil se je v postelji na komolec in kar oči so se mu zaiskrile, ko mi je rekel:

»Takole je bilo, dobro, da si me to vprašal, pa ti bom povedal. Moj oče je bil tedaj pri Prežihu najemnik. Pa pride neke nedelje popoldne graščak Celestini z Javornika k nam in pravi mojemu očetu: 'Vi pojdite z menoj k sosedu Habru, mu bom tisto njivo prodal, saj seže do njegove hiše.' Rekel je tedaj, ko pridemo tja (seveda sem hlačal jaz zraven njiju): 'Vi, Haber, kupite to njivo, ki je vam tako pri rokah, jaz mislim Prežihovo prodati, a celega posestva ne morem, lahko ga bom pa razprodal na drobno. 700 goldinarjev stane njiva.' Haber se malo za ušesi počohlja in reče: 'Denarja nimam, lačen pa tudi nisem, da bi nekaj hotel imeti, česar ne morem plačati.' Ali jaz sem pa v svojem poznejšem življenju videl, kako nekateri nimajo zadosti ne zemlje ne denarja, drugi pa nimajo, da bi glavno položili na svoje. Tako, vidiš, sem postal komunist.«

Tedaj sva se videla z Vorancem zadnjič, ker pozimi je že umrl. Toliko sveta je obhodil, a nazadnje je le našel počitek v svojih ljubljenih Kotleh pod Uršljo goro.

Franc Razgoršek

Koroški fužinar — vez s kolektivom

Naši delavci služijo kadroviski rok v JLA po vsej državi. Vsak prejme Koroškega fužinarja in njihova pisma, ki prihajajo na Ravne, dokazujejo, da je naš list ena od mnogih vezi, ki jih veže na domači kraj in na železarno.

Napisali so:

Teodor Dover, Split: »Vaš list je zelo zanimiv, posebno za nas, ki trenutno ne moremo aktivno sodelovati s kolektivom.«

Feliks Krivonog, Niš: »Slovenskih časopisov tu nikjer ne dobim, zato vas prosim, da mi pošiljate Koroškega fužinarja.«

Ivan Višner, Trebinje: »Komaj sedaj sem spoznal, koliko je vredna domača beseda, posebej še, če se nate spomnijo tovariši, sodelavci iz tovarne, ki mi je bila drugi dom.«

Gabrijel Pungartnik, Banja Luka: »Z veseljem sem sprejel in prebral vse Koroške fužinarje, kajti v njih sem našel mnogo stvari, ki me zanimajo kot vašega nekdanjega sodelavca.«

Na sprejemu pri Michele Morgan so si zastavljali uganke. Na vrsti je bila gostiteljica in vprašala:

»Ima dve krili, dvaindvajset nog in dirka po travi. Kaj je to?«

Nihče ni vedel odgovoriti in sama je zmoglavno povedala rešitev:

»Nogometno moštvo vendar!«

Srečata se prijatelja s prtljago v rokah. »Kam pa?« vpraša prvi. »Greš smučat?«

»I seveda. Pa ti?«

»V Pariz.«

»Kar tako? Brez žene?«

»Kako neumno sprašuješ! Ali si ti vzel na smučanje sneg?«

Parna na Preškem vrhu. Tu je začel 16-letni Voranc pisati

Foto: prof. S. Kotnik

ZA OBLETNICO —

ZADNJI MEŠKOVI SPOMINI

Spomini na naše kraje:

... v Št. Danijelu pa je to tudi bilo, da sem precej miru imel, tako bolj od sveta oddaljeno, potem pa tako prijazen kraj. Tam pa sem pravzaprav največ pisal. Že seveda v Škocijanu tudi že, ampak tukaj gori v Št. Danijelu, tam pa sem se najbolj temu posvetil, pa tudi tako najbolj veselje imel, seveda še mlad človek, pa sem tudi mnogo bral, in seveda branje pa je potem tudi v meni zbuvalo tudi nove misli pa nove poglede na življenje.

Po begu z Zilje in koncu prve vojske se je po nekaj bežnih postajah obrnil na mariborskega škofa za stalno mesto:

»Ja, z veseljem, ampak ni nobene fare proste sedaj razen ene, ki je bila pred kratkim razpisana, pa se nihče ni potegoval za njo, to so zgoraj Sele. Pojdite gor pa si pogledajte, če hočete potem tam ostati, pa lahko ostanete, dokler da bo se kje našlo kaj boljšega.«

No, tako sem prišel sem in sem se pač tukaj tudi privadil, pa tako mirno je bilo bolj, kar mi je zelo ugajalo, potem pa sem tukaj ostal. Seveda, novega pa tukaj nisem posebno mnogo pisal, ampak samo tako starejše reči sem popravljal nekoliko, potem pa je tako prišla vojska, ko so nas izselili.

Kako je postal mladinski pisatelj:

Ja, mladinska dela, to pa je bilo tam gori v Št. Danijelu, so tako bili tak prijetni otroci pa nekateri tako res veliki originali. Potem pa sem mislil, to bi bilo, da bi to tudi malo se ohranilo, pa sem napisal za Mir v Celovcu, potem tisto pa je zelo ugajalo ljudem, pa tudi tako učiteljem. Tam tisti učitelj spodaj, »pri tunelu« se pravi šola, tisti je bil tako navdušen, ja, da ni mogel prehvaliti vsega tistega. Potem pa sem mislil, torej zdaj sem eno, pa je ugajalo, potem bom morda še nekaj, zdaj pa so potem pri Mohorju, pa so me začeli sami, ja, da bi za celo knjigo jim napisal. Potem pa sem pač začel nekaj pa sem napisal jim knjigo, prvi zvezek Mladim srcem, in ker je ugajalo, potem pa naj še nadaljujem, pa sem pač nadaljeval, tako da nekaj iz življenja, nekaj pa tudi iz fantazije, da je potem izšlo menda pet zvezkov. Zdaj pa bodo menda drugo leto tako izdali tisto na novo, pa mislim menda to samo tako en izbor bode, najboljše, drugače to za eno knjigo bi bilo to preobilno; bomo videli, kako bodo naredili.

Katera njegova dela mu osebno najbolj ugajajo:

Ja, najbolj ugajajo, to je pač tiste tudi, ki so ljudem najbolj ugajale; to pa so bile tiste prve, Ob tihih večerih, potem Mir božji, ker tisto je pač zelo vplivalo, posebno na mladino, pa tudi tako odrasli ljudje so še zelo radi brali, pa mi tudi od vseh strani pisali. Zdaj potem, tako je bilo tisto Na Poljani, seveda tisto sem tam iz Št. Danijela dol, kje je Poljana, tam pri Prevaljah, da sem tam imel nekako tako en

zglede, da bi tisto napisal nekoliko. Tedaj Na Poljani, pa potem tako zgodovinske, Črna smrt, in pa drame, od dram pa morda tako tista prva, tista je bila bolj politična, Na smrt obsojeni, potem ona, no, kako, Pri Hrastovih, no tista je tako zelo vplivala na ljudi, in bilo bi tudi tista kratka V pričakovanju; to pa je tako ena otroška igrice, tiste pa igrali ne bodo menda lahko, ker otrok ne moremo tudi za to pridobiti in izučiti; ampak za branje, da je, tisto je kritika posebno potem še podčrtala pa pohvalila. Henrik, gobavi vitez, tistega so tudi radi igrali, tudi po Ameriki so tistega zelo igrali... Seveda, one, to je mladinske, tiste radi bero tudi pa jih še bodo..., vsaka ja ni enako kvalitetna, pa tudi za vsakega ni, ampak tako izbor spet iz posameznih tistih zvezkov pa bi že tudi vplivalo na ljudi pa bi radi brali.

Zakaj ni sprejel pozneje ponujenih boljših mest:

Ja, torej ker imam pač tukaj malo bolj čas, da sem lažje kaj za se, da sem bral, potem pa sem tudi tukaj vsaj nekaj pisal pa pripravljaj svoje reči za to izdajo pri Mohorju, to je Zbrano delo, tako če bi recimo, da bi šel v Slovenj Gradec, kakor mi je predlagal škof dr. Tomažič, ali tudi v Dravograd, so pač večje fare, potem šol več, da bi tam imel malo časa. Drugič pa

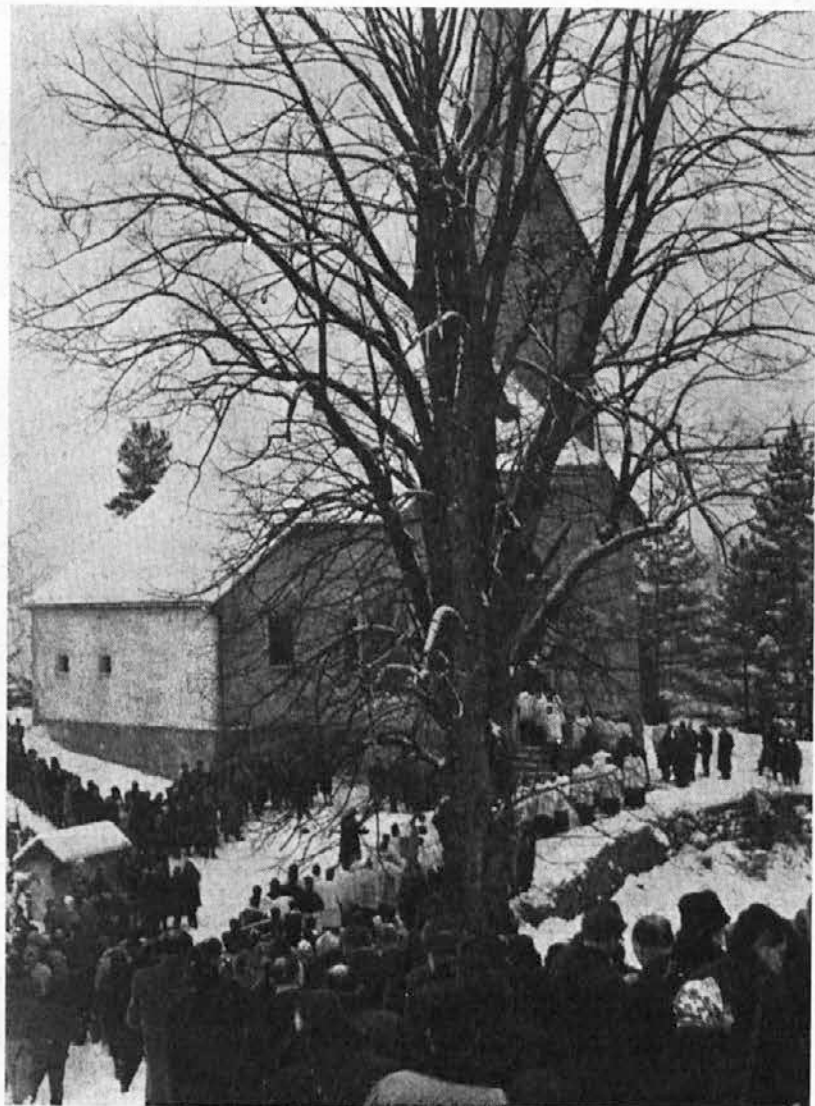
je tudi dobro, da nisem šel, ker, če bi na primer v Dravograd šel dol, tam bi me potem Nemci naenkrat, ko so prišli dol, bi me prijeli pa me gor v Mauthausen ali kam tja poslali, da ne bi več nazaj prišel. To je tako še bila sreča, da sem bil tukaj gori; seveda so me tukaj tudi naenkrat prijeli pa so me odpeljali, sem pa do leta petinštiridesetega potem bil po svetu, ampak vendar tako nekako tukaj bolj skrit človek...

In še o svojih ljudeh in sebi:

Ampak tukaj pač doma, tukaj pa so dobri ljudje, zato pa sem tudi jaz ostal tako dolgo tukaj gori, me ni mikalo, da bi kam drugam se odmaknil. Pa lep kraj je, mir, in potem pa, veda sem tukaj imel več časa sam zase, kakor bi na kakih drugih velikih farah imel, tako da mi nič ni žal, da sem tukaj ostal. Ampak seveda, na stara leta pač pridejo potem bolj težave, da oni tudi morajo z menoj potrpeti, sedaj, kakor sem jaz ja z njimi tudi koliko mogoče vedno rad potrpel...

Devetdeset let, zdaj pa tako kaj človek več posebnega delati ne more, tako da bi potem pravzaprav sedaj lahko človek rekel: sedaj pa je življenje končano. Devetdeset let je že dovolj, kar človek tukaj preživi, pa prehodi v življenju devetdeset let...

Tako so se Mešku utrinjali spomini, ko sta ga v decembru 1963 obiskala na Selah urednik slovenjegraškega radia Tone Turčnik in reporter. Pač zadnjič za javnost

Slovo od pisatelja
Tihih večerov

Foto: prof. S. Kotnik

BESEDA O MLADJU

O literarnem srečanju z mladimi koroškimi književniki smo že poročali, zdaj pa prinašamo odlomke iz nagovora **dr. Reginalda Vospernika**, profesorja na celovški slovenski gimnaziji, v katerem nam približa te zanimive ustvarjalce.

Prav pristrčno bi se rad v imenu mladih koroških literatov ter v svojem lastnem imenu zahvalil za prijazno povabilo, ki nam omogoča, da se v prijateljskem duhu in v namen medsebojnega spoznavanja srečamo prav tu na Ravnah, v središču kulturnega prizadevanja jugoslovanskega dela Koroške. Naša posebna hvala velja pododboru Društva slovenskih književnikov Maribor ter predsedniku Francetu Filipiču.

Ko so pred dvema letoma prvi maturanti naše celovške slovenske gimnazije nastopili maturitetno potovanje po Jugoslaviji, je prišlo ravno tu, v teh lepih prostorih knjižnice, do srečanja Korošcev s Korošci.

Ne prinašamo vam visoke in izgajene umetnosti, prinašamo vam naše koroško iskanje poti. Prihajamo s slovenskega severa ali, kakor drugi pravijo — z nemškega juga. Črpamo iz dolge, včasih slavne vseslovenske in posebno koroške literarne tradicije, naši kulturni ustvarjalci pa so — vsaj kar je starejših med njimi — hodili v šolo slovenskega kulturnega molka. Pesmim in črticam boste morda tu in tam poznali sledove tega specifično koroškega samorastništva. Skozi desetletja taista Koroška, ki je dala Gutmanna in Drabosnjaka, ki je rodila Majarja-Ziljskega in Janežiča, ki je z ustanovitvijo Mohorjeve družbe v Celovcu celo postala kulturno središče vseslovenskega gibanja, ni dala nobene slovenske leposlovne knjige, ki bi bila zrastle iz domače grude.

Tem bolj razveseljivo je bilo dejstvo, da je leta 1960 izdala peščica mladih, literarno zainteresiranih in bolečo koroško rano čutečih ljudi revije »Mladje«. Boro Kostanek je v tej prvi številki zapisal »samorastnikom in še komu«:

»Pravijo, da naše Koroške ni več. Popotno palico bomo vzeli in bomo šli iskat svoj narod. Treba je žilavo iskati, treba je imeti neupogljiv tilnik in treba je mehko prisluhniti stokanju v lini, in naj se ob njem razjoka še tvoje razbolelo srce! To bo naša rast, naše uboštvo, naš vsakdan.« Medtem je izšlo že pet številčk te literarne revije in šesta je v predpripravi. Mnogo se je v teh letih razpravljalo ob in o Mladju. Reklo se je, da mladi ne pišejo za ljudstvo, ker pišejo nerazumljiv jezik, ker pišejo koroškim Slovincem tujo problematiko. Ne bi hotel poseči v to razpravo, samo eno bi pripomnil.

V Mladju naj vidimo krčeviti poizkus mladih sil, podreti ograje narodnega in kulturnega geta, v katerega smo se koro-

ški Slovenci preradi zapirali. Mnogo umetniških izraznih odtenkov je v tem prizadevanju morda pretiranih. Hotel sem nakazati bežno samo dejavnike, iz katerih je raslo delo okoli Mladja, ki danes prinaša tudi likovne priloge. Omenim naj samo, da sodeluje tudi **Valentin Oman**, ki se je znal uveljaviti na koroški deželni ravni in razstavljal že samostojno v celovški »Galeriji 61« ter pred nedavnim v Ljubljani.

Naši mladi iščejo pot: iščejo povezanost z domačo zemljo.

Glavni urednik revije Mladje **Boro Kostanek** — Flori Lipusch piše kratko prozo, oder Mladje pa je uprizoril njegov prvi dramski poizkus »Mrtvo oznanilo«. Njegov izraz je močno abstrakten.

Pesnik **Gustav Janusch** je po poklicu ljudskošolski učitelj. Zanj je značilna preprosta, z domačo zemljo povezana izpoved.

Darle Niko — Erik Prunč je študent slavistike na graški univerzi — pripravlja pesniško zbirko, ki jo bo izdala Mohorjeva družba v Celovcu.

Miško Maček — Karl Smolle, študent prava na Dunaju. Tudi on pripravlja pri Mohorjevi družbi tisk svoje pesniške zbirke »Ujeti krik«.

Valentin Polanšek, učitelj na Obirskem, se je koroški javnosti že lani predstavil s presenetljivo lepo zbirko »Grape in sonce«, medtem ko je že skozi leta objavljaval v raznih slovenskih listih svoje pesmi. Pri Polanšku so pesmi morda najbolj rasle iz osebne usode in bede koroškega slovenskega človeka. V njih naravnost vohamo ajdo in žgance in zavrelo mleko in spremljamo preprostega človeka pri delu in pri molitvi.

Naše ljudske knjižnice — KULTURNI DISAKORDI

Okoli novega leta navadno delamo najrazličnejše bilance ter obenem načrtujemo vse spodbudnejše plane in programe, vmes pa si kdaj pomagamo tudi s tolažilnimi rebalansi, s katerimi skušamo vsaj omiliti kakšna prekričeča nastala navzkrižja. Ker je torej za to primeren čas in poleg tega stopamo v pomembno jubilejno leto (dvajset let nove, svobodne rasti), mogoče ne bo odveč, če poskusimo napraviti majhno bilanco tudi na sektorju naše kulturno-prosvetne dejavnosti, ki nosi naziv LJUDSKE KNJIŽNICE.

Kar na začetku je treba povedati, da so se izredne vloge knjig in še posebej javnih knjižnic naši predniki močno zavedali in je pred kakimi sto leti ustanavljanje le-teh (in bralnih društev) prešlo celo v pravo ljudsko gibanje. Tudi naši kraji so imeli v tem pogledu lepo tradicijo (v Kotljah na

primer je bila slovenska knjižnica ustanovljena že precej pred prvo svetovno vojno, glej Koroškega fužinarja 1962, št. 5—7), zato je bolj razumljivo, da je Prežih začel snovati svoj zgodovinski roman Pristrah prav ob taki ljudski — zaradi razmer še skrivni — bralnici pri Vohnetu na Vrheh.

Enako dobro pa so se silnega vpliva v knjigah nakopičene duhovne energije zavedali tudi naši narodni sovražniki, ki so v odločilnih trenutkih vselej skušali s prvimi udarci uničiti prav naše knjižnice (kotuljski je bila taka usoda namenjena kar dvakrat, 1914 in 1941, ko so hoteli iz nje sredi vasi napraviti kres; obakrat pa so jo vaščani rešili tako, da so skrivaj raznosili knjige po hišah; (po KF 1962, št. 5—7, in izjavi Roka Gorenška).

In če še dodamo, da je naša mlada ljudska oblast kljub številnim in zelo težavnim

Kdo bi si mislil, da je Dura Andro iz strojnega remonta tak risarski talent

in presenetljivo tekoče, povezano ter v vse bolj povračajoči se mu govorici iz otroških dni. Od življenja in svojih ljudi se je poslovil mehko, a možato. Mesec dni zatem so mu v slovo govorili drugi.

(Po magnetofonskem zapisu priredil Stanko Kotnik. Za dovoljenje — hvala!)

nalogam takoj po osvoboditvi med prve, ki jih je treba rešiti, častno postavila obnovo in rast ljudskega knjižničarstva, smo menda povedali zadosti.

Zdaj torej ne bo odveč vprašanje, kaj je do danes v teku dvajsetih let zrastle iz teh idealno zamišljenih prizadevanj. Da bi mogli vsaj nekoliko odgovoriti, smo si za novoletni obisk izbrali tri naše ljudske knjižnice v krajih z dovolj zvenečimi imeni: **Leše, Prevalje in Kotleje.**

Prvo odkritje na tem pohodu je bilo kar svetlo, obetajoče: kažipot do knjižnic so nam bili ljudje, ki so se pravkar s knjigami v naročju vračali iz njih, čeprav v dveh niti ni bilo uradnih ur. In zanimivo, da ne rečemo presenetljivo — bili so to sami mladi fantje, od katerih se je dvajsetletni električar, Prevaljčan Niko, s tremi knjigami pod pazduho (Slo po življenju, Zdravniki in Meškom) zrelo odrezal: Treba se je izobraževati! Na Lešah bi bil fantič rad dobil krajše partizanske zgodbe, pa jih ni bilo. Kotuljca pa sta si izbrala — eden starega, dobrega Sherlocka Holmesa (iz industrijske), drugi — gimnazijec nekaj resnejšega. Ti štirje so odnesli devet knjig. — Bralci torej so, se mi je zapisala prva ugotovitev.

Druga pa je bila zato tembolj klavrna: ko sem sam hotel stopiti v te zakladnice duha, sem dobesedno — taval v mraku. Kdor želi priti do teh naših knjižnic, mu lahko dam samo tale nasvet: pritisne naj na kljuko najmanj uglednih vrat! Za takimi vrati pa seveda ne pričakujte bleščečih salonov. Pozimi tudi tople peči ne ...

In potem sem poslušal boleče zgodbe: kako so vse tri skraja imele lepe, dostojne prostore (knjižničar veselje za delo, ljudje veselje za obisk, kraj in odgovorni kulturni ponos), kako so jih potem nemilo preselejevali in prisiljevali (zelo neodgovorno tudi ljudje na odgovornih mestih) in kako so končno pristale čisto na dnu, kjer životarijo ob medlih obljubah. Ob ustanovitvi kmalu po osvoboditvi so jih počastili, to je bila pač tista tudi kulturno herojska doba, potem pa je naenkrat postajalo vse bolj važno: trgovina in trgovinica ali njeno skladišče, združna pisarna ali soba za sezonce, dimnikarsko podjetje ali ambulanta, ki ji tam niti ni primerno mesto, in tako naprej naprej ... doklej?

Združni dom, ki je bil zamišljen tudi kot kulturni, že postaja vse drugo, drugi sploh ni zrastle in so mu temelje spet lepo zasuli, za tretjega jih niti zakoličili niso. Tako so knjižnice, ki potrebujejo le preprosto sobo mogoče 5 × 5 metrov ali malo več, kljub toliko novim, tudi potratnim objektom zdaj samo še v nadlogo. Kotuljska (edino omaro ji je podaril še ustanovitelj Voranc z nekaj knjigami vred) se sramežljivo ali užaljeno stiska v tesni garderobi, ki rabi obenem še za vse drugo — kolikor se je ni preselilo kar v knjižničarino stanovanje, da vsaj lahko posluje —, leška ima sicer novi omari v skrajno neprimerni prehodni sobi, kjer je šolska kuhinja, vodovodna pipa za stranke, prostor za seje in sestanke in kino z nametanimi stoli, prevaljsko so izrinili na rob v staro šolo in negotovo usodo, kjer ji priseljeno podjetje že skuša biti ukazovalni gospodar. Ne čudimo se tožbam knjižničarjev, da je obiskovalcev zaradi teh neprijetnih homatij čedalje manj. Komaj si malo pridobiš

Na Prevaljah

Foto: prof. S. Kotnik

in vzgojiš bralce, že ti nekdo ta uspeh podira.

V takih razmerah seveda niti tisti knjižni fond, ki je na razpolago, ne more priti prav do veljave. Sicer pa je ta fond večinoma dokaj reven in precej tudi neustrezen, ker rednega dotoka denarja žal ni. Danes pa je že tak čas in družbeni dohodek tolikšen, da bi moralo biti tudi za to področje družbenega življenja **družbeno** poskrbljeno. To stvarno potrebo in zahtevo bo naša skupnost morala pač »uradno« vzeti na znanje. Knjižnice v manjših ali tudi večjih krajih (o najbolj razvitih knjižnicah tu ne govorim, čeravno jih imamo nekaj, seveda tudi ne brez težav), se morajo danes odrekati večini pomembnejših sodobnih del, saj ne zmorejo niti stroškov za primerno vzdrževanje obstoječega knjižnega fonda (ovijanje, vezava, administracija), da o kakšni funkcionalni opremitvi prostorov sploh ne govorimo. Izjemno ugodno dotacijo je v letu 1964 dobila od občinskega sveta za kulturo in prosveto le prevaljska knjižnica, ki pa jo hromijo že omenjene težave.

Nekaj besed bi morali spregovoriti še o naših knjižničarjih. To so res pravi idealisti, ljudje z železno voljo, ki delajo že celo desetletje (Lojzka Sirk na Lešah, Slava Rakovnik in pred njo Rok Gorenšek v Kotlejah) ali celo dve (Ožbej Lodrant na Prevaljah) pravzaprav zastoj ali v zadnjem času za najskromnejši honorar, kakršnega bi zavrnil zadnji šušmar. (Ponekod postaja celo nekaj tisočakov za celo leto problem!) Prva leta so bila vsaj moralna priznanja, zdaj niti teh ni več za to dejavnost. Zato vzdržijo res samo ljudje z veseljem in ljubeznijo. Potem navsezadnje niti ne moreš tako gledati, ali teče delo po novejših knjižničarskih načelih in zahtevah; sreča namreč, da sploh še teče.

Podoba o naših knjižnicah v manjših krajih, kakor jo je razkril obisk treh, je torej dovolj temna. Ponekod lahko utočimo celo absolutno nazadovanje, ne samo relativno. (Številčno enak knjižni fond so v Kotlejah imeli že pred vojno, po izboru pa sorazmerno celo boljšega!) A prav ti kraji, ki še vedno živijo kot soseska, takšno

kulturno žarišče najbolj potrebujejo. Videti, da zaradi velikega napredovanja drugih posrednikov kulture in prosvete (tisk, radio, televizija, film, porast domačih knjižnic) prav javne knjižnice izgubljajo nekdanji pomen in upanje na poživitev, je varljivo. Ustvarimo jim sodobne pogoje in delajmo nekaj let načrtno in intenzivno, pa bomo videli! Podatki iz sveta govore, da se ljudje že precej vračajo h knjigi, siti begotnih slušnih in vidnih vtisov, ob katerih je pravo doživetje ali spoznanje dostikrat nezadovoljivo in tudi preveč pasivno. Kakor kažejo izkušnje iz šolskih knjižnic, pa niti o upadanju zanimanja pri naši mladini še zdaleč ne bi mogli govoriti. Veliko je primerov, ko prav mladina odhaja iz javnih knjižnic praznih rok (in se zato ne vrača rada!), ker zaželenih del ni mogla dobiti.

V naših pogovorih se je večkrat zaslutila ali tudi čula beseda mačehovstvo. Na misel mi je prihajalo, ali se tu snuje sodobna pripovedka o kulturnih Pepelkah. Nikar ne dovolimo, da bi se taka pripovedka izoblikovala in postala celo ljudsko izročilo! Bila bi prava sramota za našega človeka, za našo skupnost, za naš čas. Navsezadnje marsikje porabimo dosti več denarja in sredstev za tudi manjšo korist. Gre torej le za pošten, pretehtan in socialistične družbe vreden majhen kulturni »rebalans«. Da se ne bomo kdaj sramovali naših sedanjih »skrivnih bralnic«, pač pa lahko s ponosom pokazali prave ljudske izobraževalnice, in to z resnično zavestjo, da so potrebne. Ne dopustimo, da nas drugod preveč prehitijo.

Prof. Stanko Kotnik

Sinček neprestano govori o mamutih.

— Ali pa sploh veš, kaj so mamuti? vpraša oče.

— Seveda. To so predvojni sloni.

Novinar: Kako lepa ogrlica!

Filmska zvezda: Naredila sem jo iz svojih poročnih prstanov.

Podprimo Koroški kinoklub

Iz uvodne besede na III. republiškem festivalu kinoamaterskega filma Slovenije, ki je bil pred letom dni v Ljubljani, povzemamo:

»... Presenečenje na letošnjem festivalu je brez dvoma Koroški kinoklub, katerega člani so že v nekaj letih obstoja dosegli pomembno stopnjo. Izdelali so tudi mnogo dokumentarnih filmov v kolektivnem sodelovanju... smatramo, da so med njimi amaterji, ki bodo dosegli na bodočih festivalih pomembne uspehe...«

Takrat so se prejšnjim nagradam in priznanjem pridružila nova:

— Vaclav Broman je prejel 3. nagrado za dokumentarni film Benetke;

— Zdravko Vezjak 3. nagrado za žanrski film »Kavko, čebelice in med«;

— posebno nagrado je prejel klub za največje število (12) prijavljenih filmov; — sprejet pa je bil še Vezjakov film $45 + 37 = 12$.

Sredi med nami živijo, delajo, snemajo, pa jih ne poznamo. Kdo so in kdaj so začeli, kakšen je pomen njihovega dela?

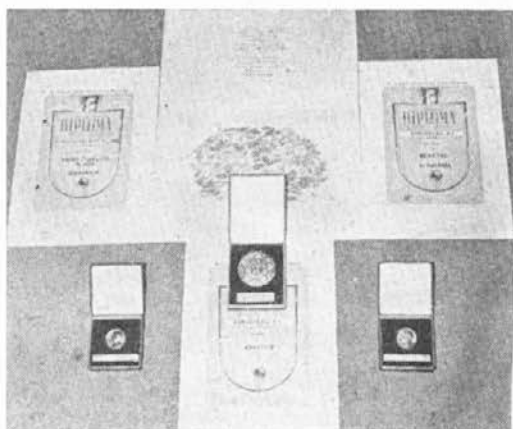
Leta 1960 so se zbrali pri Enciju na Prevaljah, se pomenili, da bodo začeli delati organizirano in se lotili dela. Nobenih osnovnih sredstev niso imeli. Vezjak je vrtel filme, ki jih je posnel s svojo kamero, in diapozitive so predvajali po vsej dolini. Prikazovali so izgradnjo in lepote koroške pokrajine. Tako so počasi nabrali sredstva za kinoprojektor, posamezni člani so kupovali kamere in danes jih je registriranih že 14.

Prvi klubski film so posneli o Titovi štafeti. Snemali so za prevaljske gasilce, za Avto-moto društvo na Ravnah, za turistično društvo v Črni itd. Za Kotlje so vsakih 14 dni pripravili 2-urni program, nedavno pa so ob skupščini Zveze borcev Prevalje priredili tričetrturni program. Svoje filme vrtijo po vsej Mežiški dolini, le na Ravnah bolj redko, ker pač nimamo primernih prostorov in organizatorja.

S plačilom naročenih filmov dobijo vrnjene materialne stroške, malenkost kdaj

odrinejo na stran, medtem ko delo fantje opravljajo zastonj. Dogodek je bil zanje — ob vsaki priložnosti ga omenijo — ko so od SZDL občine Ravne dobili denar za montažno mizo in platno, kajti zdaj lahko pošteno delajo; kaj drugega pa tudi ne želijo kot — delati.

V klubu je registriranih 22 članov, od teh jih 9 resno snema. Odborniki in med

Priznanje z republiških in zveznih festivalov

najbolj delavnimi so: Zdravko Vezjak (ustanovitelj in zdaj spet predsednik), Rudi Čretnik, prof. Stanko Kotnik, Roman Flis, Ciril Rupar in Vaclav Broman. Stalno gojijo tudi stike z drugimi društvi in klubi in zanimivo je, da so v Murski Soboti ustanovili kinosekcijo na pobudo — Prevaljčanov.

Če od neštetih možnosti, ki se ponujajo dobremu filmarju za realizacijo, izberemo samo dokumentarni film, kaj vidimo?

Čez 20, 40, 60 let bomo sicer še vedno imeli v muzeju hranjeno orodje in naprave, ki so na primer našemu kmetu v preteklosti služile pri vsakdanjem delu, imeli bomo morda vse tudi popisano, toda bolj težko si bomo stvar predstavljali.

Kaj bi dali danes za to, da bi imeli posneto praznovanje 1. maja v stari Jugoslaviji, Prežihovega Voranca, koroške fe-

stivale. Fotografije pač imamo, toda film je vse drugačen dokument.

Marsikaj pa je po zaslugi požrtvovalnih članov Koroškega kinokluba le posneto: kako so ob otvoritvi Irnače lan trli, kako so otvarjali kašto in marsikaj drugega. Človeku je kar žal, da niso začeli že prej in da še zdaj nimajo možnosti delati tako in toliko, kot bi radi.

Preprosto zato, ker — ni denarja! Vendar ne želijo denarja za »boglonaj« (čeprav se ga menda ne bi branili), ne, temveč za film, izdelan po naročilu.

Kaj vse bi lahko posneli že samo za naš muzej in muzej se tako lepih in dragocenih dokumentov tudi ne brani, vendar — nima denarja.

Kaj vse bi lahko posneli za našo študijsko knjižnico, za šole, za društva!

Kakšna vrednost bi bila, če bi imel na primer naš muzej svoj film o steljeraji, o starih vodnih pogonih, ki propadajo. Film o umetnostnih spomenikih bi bil tudi turistično zanimiv, toda kaj bi naštevali! Naš čas je poln dogodkov in tako hiter, da bi marsikaj lahko vredno in polno ohranil le film.

Zdaj, ko smo nekoliko popravili zadrego in smo — precej za ostalo Slovenijo! — nekoliko spoznali naše vrle filmarje, napravimo še drugi korak in jih podprimo pri njihovih prizadevanjih! m. k.

HIŠA IZ DIMA

Včasih so govorili, da gre dim iz hiše, danes pa pišejo, da gradijo hiše iz dima.

Pri nas na Ravnah bi morali tudi misliti, kaj storiti s tem dimom, ki se dan za dnem vali iz tovarniških dimnikov, kakor da je tam eksplodirala atomska bomba. Ta dim počasi uničuje okolico, ugonablja živelj v tem kraju, predvsem pa zdravje delovne sile in družin.

V neki številki Dela je pisalo, da drugod po svetu filtrirajo tak dim in iz odpadkov dima izdelujejo lahko, trpežno opeko.

Mislím, da je dolžnost naših strokovnjakov, da razmislijo o tej ali o podobnih možnostih, da zaščitijo delovnega človeka, njegovo družino ter okolico pred kvarnim vplivom dima.

Ako hočemo imeti zdravo delovno silo, je nujno, da ji omogočimo čisto delovno mesto. Če bi se dalo to urediti in bi začeli s proizvodnjo opeke, kakor to delajo nekatere elektrarne, na primer Šoštanj, bi se lahko zaposlila nova delovna sila, s tem pa bi Ravne dobile zopet novi dohodek. Imeli bi pa, kar je glavno, zdravega človeka v zdravem okolju.

Marija Klančnik

Pred prazniki je šel oče na postajo čakati sina. Vlak je pripeljal, sina nikjer. Doma je očeta čakal telegram:

»Zamudil vlak. Odpotujem jutri ob istem času.« Oče je brzojavil:

»Odpotuj prej, če ne boš spet zamudil vlak.«

»Ženske,« pravi Martine Carol, »imajo ure zato, da zanesljivo lahko zamudijo na sestanek.«

Pri montaži

Foto: Z. Vezjak

Beno Kotnik:

Pust, pust je masten okoli ust

PUSTNE ŠEGE V MEZIŠKI DOLINI

O pustu je bilo v naših krajih nekdanj bolj živo kot danes. Zavrgli smo nekako stare navade, zato današnji mladini ni znano, kakšni so bili razni pustni običaji.

Pusta smo se mladi ljudje nekdanj bolj veselili kot božiča in velike noči. Ljudje so govorili, da so se tedaj bolj ženili, kadar je bil pust kratek. Na deželi se je pust obhajal nekoliko drugače kot v trgih. Pust je znorel tudi podeželsko ljudstvo, kljub temu da je bilo to bolj podvrženo opazovanju verskega predstojnika.

Na deželi se je pust začel že v četrtek pred pustno nedeljo s tako imenovanim »tolstim četrtkom«. Tisti dan so pri vsakem kmetu kuhali svinjsko glavo in tudi v trgih je bila ta navada, če je bila glava na razpolago. Za prikuho je moralo biti vedno zelje, ponekod tudi bela repa. Svinjska glava se je navadno drobno narezala in gosto pomešala z zeljem. Prva rihta je bila svinjska juha, v kateri je bil tanko narezan ržen kruh. Takšno je bilo kosilo na tolsti četrtek. Seveda se je kosilo precej zalilo z dobrim moštom. Ta navada še danes obstaja pri naših kmetih.

Na pustni petek so pri kmetih navadno delali metle, ki so morale zaleči za celo leto. Če pa jih niso dovolj napravili, so jih delali na pust dopoldne. Na pustno soboto se je na kmetih delalo navadno do dopoldanske male južine. Do tistega časa je gospodinja navadno tudi že spekla krape, ki jih je postavila v veliki skledi na mizo. Prvi krap je moral domači sin ali pastir odnesti na veliko češpljevo drevo in ga natakni na kakšen suh štrkelj. Češpljevo drevo je moral tresti tako dolgo, da je padel krap na tla. Če se je to posrečilo, tedaj so češplje to leto močno obrodile. Na pustno soboto so že dopoldne napravili skoraj pri vsakem kmetu »vičko« (gugalnico). Vička je bila v posebno veselje mladim ljudem. Napravili so jo iz drobne verige ali močne povezane vrvi, ki so jo zvezali okoli srednjih tramov. Na pustno soboto popoldne so tudi že prihajali pusti, mladi in stari, ki so prosili s kazanjem za krape in za pijačo.

Večbarti sem na pustno nedeljo čul prepevati pesem:

Hopsasa, hopsasa, pustna nedelja,
lan sem bil krapov sit, letos pa zelja.

Ta pesem navadno ni držala, kajti mesa na zelju, ki se je jedlo opoldne, je bilo navadno več kot pa zelja, pa tudi krapci so stali ves dan na mizi.

Mladino je že precej pred pustom skrbele, kje bo pustnja (pustna veselica). Če ni bilo v bližini gostilne, so jo napravili pri kakšnem kmetu, ki je imel prostorne hiše (sobe). Tu so ljudje iz soseske plesali in se zabavali večkrat do belega dne. V ponedeljek je bil pri kmetih »nediv«, pri zaposlenih delavcih, ki jih je bilo takrat zelo malo, pa navadno »plavi«. Ko so kmečki ljudje dopoldne mačka prespali, so po južini navadno šli od sosedo do sosedo, pili mošt, jedli krape, igrali karte ali se še drugače zabavali. Tisti pa, ki so bili določeni v torek pri pustnih prireditvah, da tam so-

delujejo, so se še v ponedeljek na to pripravljali.

Pust, pust je masten okoli ust!

Ta dan se je dežela navadno tesno povežala s tržani. Opisal bom samo nekaj dogajanj na pust in na pepelnico v Kotljah, na Ravnah in v Meziči. Poznano mi je, da so v Prevaljah, na Lešah, v Javorju, Črni,

Ta pust je pa s steljeraje

Podpeci in Koprivni ter na Jamnici približno podobno obhajali pust kot v krajih, ki jih omenjam.

PUSTNIJA PRI LOBASU

Soseda Veček in Mihev sta me nekega leta, ko ni bilo sadja in mošta, prosila, da bi priskrbel od Cvitanča nekaj šmarnice in da bi napravil pri nas pustnijo. Ustregel sem jima. To ni bil oče današnjih Večkovih sinov, ampak njihov ded, ki je večkrat z bistrim konjičkom prijezdil v Guštanj ali Prevalje. Navadno je imel zelen židan lajbič, na katerem je žvenketala debela veriga od ure. Ko je Veček neke nedelje prijezdil v Guštanj k maši, je nas nekaj kmetov stalo pred Rinkovo gostilno. K Večku pristopi nemški graščak Osiander: »Vi Veček, planinski kmet, kaj pa jeste, da imate tak lep, okrogel trebušček?« Veček pa mu odgovori: »Zjutraj, opoldne in zvečer repico.« Osiander se začudi in vpraša, če je to res. Veček resno odgovori, da je resnično. Tisti, ki smo stali okrog Večka, smo se komaj zadržali smeja. Ko je Osiander odšel, je Veček rekel: »Ko bi ta trep vedel, da dajem repico prašičem, jo torej konzerviram in prašičje meso jem, bi me gotovo drugače pogledal.«

Pustnja je bila torej pri Lobasu. Bilo je precej južno vreme in na cestah je bila

precejšnja brozga. Kljub temu se je nabralo ljudi, da je bila precej velika hiša polna. Godci so igrali, ljudje pa plesali kot norci, tako da je prah skoraj zatemnil veliko sobo in so se morala večkrat odpirati okna, tla pa z vodo poškopiti. Ljudje so z nekakim zadovoljstvom srkali zapeljivo šmarnico, zraven pa jedli krape. Čas je hitro tekkel in kazalec na uri je kazal že na eno. Naenkrat je nastal velik »ramuš«. Vse se je začelo tepsti. Še stari Veček je udarjal po nekem fužinarju, ki mu je med plesom vzel plesalko. Zunaj je pihal južni veter in na srečo je zdrknil sneg s hlevskega ostrešja, da je napravil kratek stik in temo. S tem se je pustnja na lep način končala, jaz pa sem se tedaj zaklel, da šmarnice nikdar več ne bom vlačil k hiši.

KAKO SO HOTULJCI VLEKLI PLOH V GUŠTANJ

Že nekaj tednov pred pustom se je šušljalo, da bodo Hotuljci vlekli ploho vdovi Žagarci v Guštanj. Aranžer vsega tega je bil graščak Šratnekar, tisti, ki ga Voranc v Jamnici imenuje Ložakar. Bilo je na pust popoldne. Sprevod se je uredil v Kotljah. Sprejad ga je vodil Gačnikov Cinc s svojim smrdljivim »pokom«, nato je sledil šratneški osel, za njim pa hotuljski godci, od katerih je bil najbolj viden Podpečki basist. Za njimi je vleklo par šratneških švajcastih bikov dateli, štiri metre dolgi plohi kot »furšpan«. V same poke pa je bilo vpreženih par šratneških težkih konj. Na plohu je sedel sam Šratnekar z zelo veliko gajžlo. Sprevod je spremljalo veliko Hotuljcev, med njimi oštir Toni, Munk in Bunk, Ardevov Tonč, Kraupergarjev in drugi. Ves Guštanj je opazoval že na poti proti Čečovju sprevod na hotuljski cesti. Hotuljska godba s svojim kapelnikom Rogačnikom je vzdramila tudi tiste purgarje, ki so navadno legli k opoldanskemu počitku. Ko je cela karavana prispela v Guštanj, se je ustavila sredi trga pred Žagarjevo gostilno. Z dolgo žago sta dva olcarja odrezala košček debelega ploha, s katerim je Šratnekar odšel v gostilno k Žagarci. Ta se je skrila, pa jo je Šratnekar našel ter jo posadil na ploho in jo dolgo guncal sem ter tja. Pri Žagarci je namreč že dalj časa sva-toval pokojni Toni Koželj. Dolgo so »glijali« za odkupnino in se niso mogli hitro zediniti, tako da so Hotuljci že postali precej dobre volje. Tudi takih Guštanjčanov ni manjkalo, ki so radi zastonj pili. Nazadnje so se le pogodili. Tedaj so bili Hotuljci že tako omočeni, da so komaj stali. Ploh so še rezali košček za koščekom in jih dajali proti odkupnini. Navadno so bile to kelnerce, kuharice in sobarice, pa tudi druge iberžnice, o katerih se je vedelo, da so pobe rade imele in da so se brez dovoljenja in patenta naskrivaj ženile. Hotuljci so zrezali že cel ploho, pa še najmanj eden bi šel, če bi se poiskala vsa takšna guštanjska dekleta. Nekateri Hotuljci so tisti dan obležali kar v Guštanju, večidel pa so se držali živine, ki je bila takrat bolj pametna kot ljudje.

KAKO SO V KOTLJAH POKOPALI PUSTA

Tudi v Kotljah so pred leti pokopali pusta. Takrat je bil za fajmoštra gospod Poganičnik, ki je imel kotuljske vernike precej

»na špagi«. Kot v vsakem kraju, tako je bilo tudi v Kotljah nekaj takih ljudi, ki se fajmoštrovi disciplini niso hoteli privaditi. Zato so večbarti radi napravili kaj takega, kar fajmoštru ni bilo po volji. Med njimi si lahko videl vse tiste dninarje in gostače, katere Prežihov Voranc večkrat v svojih delih omenja, posebno pa v Jamnici: Coflov Peter, Svetneči Gašper, Dolga noč, Gačnikov Cenc in drugi.

Ko je na pust opolnoči oznanil hotuljski veliki zvon, da je nastopil resnejši čas, čas pokore, so vsi omenjeni še popivali v Matevževi gostilni. Godci so že odšli in tudi drugi, ki so hoteli pusta pred pepelnico ugnati, so se poslovili. Tisti, ki so ostali, so napravili načrt, kako bodo pusta pokopali.

V Matevževi žagni bajti je bil neki Tevža za žagarja in tega so določili za fajmoštra. Od starega mežnarja je prejel že zelo obrabljen pogrebni plašč. Dva fanta, ki sta bila določena za ministranta, sta dobila ravno tako stare, obrabljene ministrantske plašče. Pogrebci so se zbrali pri Žerjavu. Prišli so še Žerjav in njegov brat Tomaž, Hrvatov Zepi, Pavšarjev Luka, Gačnikov Cenc, Coflov Peter ter še nekaj olcarjev, hlapcev in občinskih revežev. Od Žerjava je krenil pogrebni sprevod proti mostu pri Pirkoferjevi žagi na veliko cesto.

Štirje pogrebci so nosili s slamo natlačene pusta na lesenih nosilih. Svetneči Gašper je nosil spredaj križ — potrupane grablje. Matevžev »žajmošter« Tevža je bil za fajmoštra in je alil neznane besede. Črno oblečena pustova žena, ki je šla takoj za fajmoštrom, je strašno jokala. Pogrebci so ostali v gostilni pri Vastlnu, pili in pobirali denar za sedmino. Nato so šli čez farovski most, od tu k Toniju in nazadnje še k Ardevovi gostilni. Povsod je bilo dovolj pijače in tudi denarja se je precej nabralo. Po vseh pogrebnih ceremonijah so pusta pri farovškem mostu zažgali in vrgli v Kotuljčico. Pogrebci so nato odšli s »fajmoštrom« vred k Žerjavu, kjer so v tamkajšnji gostilni zapili nabrani denar. Posebne pojedine ni bilo, kajti gostilničar kot gostje so se takrat že zavedali, da je na pepelnico strogi post. Jedli pa so kvarglje in slane ribe, po katerih jim je pijača močno dišala. Šele proti polnoči so se začeli poslavljati. Pusta so na ta način za eno leto ugnali.

Posledice pusta so se pokazale, ko so dobili prireditelji pogreba s pliberškega sodišča vabilo k sodni obravnavi. Fajmošter Pogačnik je namreč zadevo prijavil sodišču. Na sodišču pa so se pobotali tako, da so obdolženci nekaj prispevali za popravilo kotuljske cerkve. Od te dobe v Kotljah pusta niso več pokopavali. Z vseh teh ceremonij je nastala precej dolga pesem. Hriberski Peter ve le eno kitico, ki se glasi:

Zagnali so po žajmoštra,
prišel je za fajmoštra.
Svetneči Gašper spredaj križ je nesel,
od pijače se je strašno tresel.

KAKO JE PUDLAR VERČKOV ANZEJ SPARIL »FUŽINSKEGA DIREHTARJA«

Na neki pustni torek, ko je bil Marišler za direktorja ravenkih fužin, je prišel pudlar Verčkov Anzej v salonski obleki, z belimi rokavicami in visokim cilindrom na ših. Obleko si je izposodil od nekega gu-

štanjskega maturanta. Ko je prišel v uto, je odšel takoj tja, kjer je bila tabla, ki je kazala produkcijo v podjetju.

Marišler je imel navado, da je zjutraj pogledal na to tablo in bil tako informiran, kaj se je napravilo na nočnem ših. Tam je tablo ogledoval tudi Verčkov Anzej. Direktor je odšel po ogledu table najprej k pudlarjem in jih vprašal, kaj hoče gospod pri tabli. Pudlarji so mu pa odgovorili, da je to novi inženir. Nato je šel Marišler takoj k tabli, da bi novega inženirja pozdravil in spoznal. Ko mu je dal roko, je nazadnje spoznal osebo v salonski obleki. Vsi delavci so se smejali, smejala pa sta se tudi »novi inženir« in direktor. Direktorju Marišlerju je bila ta zadeva tako všeč, da je pustil pudlarjem pripeljati 25-litrski sodček piva.

KAKO SO GUŠTANJSKI FUŽINARJI PRIKAZALI MEDVEDA IN OPERIRALI KROFASTE PUSTE

Neko leto so guštanjski fužinarji na pust napravili majhno spremembo pri običajni pustni veselici. Vlačenje ploha je bilo precej naveličana zadeva. Pri Slovaku (sedaj Lečnik) je bila gostilna, ki jo je upravljal Dobrovnik Franc, sin nekdanjega občinskega tajnika Tolsti vrh. Upravitelj gostilne je prirediteljem obljubil sodček mošta, ni pa omenil, s kakšno vsebino. Prireditelji so dali napraviti nekaj velikih zabojev, da je lahko človek šel vanje. Izbirali so mlade fante in jih spravili k zabojem. V zaboju je bilo le toliko prostora, da se je človek lahko obrnil. Na vrhu je bila majhna odprtina, skozi katero so pust dajali fantom krape in pijače. Vsi zaboji so bili naloženi na vozu. Pustna karavana se je ustavila pred Slovakovo gostilno. Vsak, kdor je hotel »medveda« videti, je moral za ogled plačati lepo vstopnino. Na ta način so nabrali precej denarja. Naenkrat pa sta pripeljala konja upravnikova Slovakove gostilne stolitrski sod piva — pa brez vsakih kozarcev. Pusti so takoj nanosili razno posodo za pivo, tudi nova nočna posoda je bila vmes. Pivo so začeli natakati kar s »šlahom«. Tako je bilo deležnih piva tudi precej Guštanjčanov. Tudi na »medvede« niso pozabili. Tem so dali »šlah« skozi odprtino, da so se po mili volji napili. Pivo je »medvedom« precej pritiskalo v glavo in tudi na mehur. Svojo potrebo so morali opraviti kar v kletki. Ko je začel iz zabojev prihajati slab vonj, se je tudi ogled »medvedov« končal in prešli so k drugi točki — k operaciji krofastih pustov. Trije pusti so imeli neznansko velike krofe. Napravili so jih na ta način, da so napolnili svinjske mehurje z mešanico črnega vina in zmečkano pogačo. Zdravnik — kirurg je imel mesarsko obleko, »štrajhar« in velik mesarski nož. Ko je prijel pusta, ki je najbolj hretil, sta ostala dva bila v takem strahu, da jima je ušlo vode. Prvega pusta so dali na za to pripravljeno mizo. Kirurg je s svojim nožem prerezal krof. Vsa godlja se je zlila v nov lavor, iz katerega so pusti začeli z žlicami zajemati godljo. Večina gledalcev je ob tem prizoru ušla. Nadaljnjih operacij ni bilo, posebno še zato, ker sta jim tudi druga pusta pobegnili. Po tej prireditvi so pusti napolnili Slovakovo gostilno, kolikor pa tu ni bilo prostora, so odšli k sosedu Tirolcu, kjer so zapili nabrani denar.

POKOP PUSTA V GUŠTANJU IN MEŽICI

Obred pokopavanja pusta je bil v Guštanju kakor tudi v Mežici precej podoben. Preden so pusta pokopali, so obiskali vse gostilne. V vsaki gostilni je bil poslovilni govor, jok, pa tudi veselje, če so pusti precej nabrali za predvideno sedmino. Povsod so pusta zažgali in ga vrgli v vodo. V Guštanju je pobiral navadno Gradišnik Tonč prispevke za sedmino. Naletel je tudi na takratnega guštanjskega župnika g. dr. Cukala. Cukala je vprašal Gradišnika, kaj mu naj da. Gradišnik mu je rekel: »Kolikor je vaša volja.« Dr. Cukala pa je odgovoril: »Bom pač dal toliko, kolikor jaz pogreb računam!« Dal mu je petsto dinarjev, kar je bilo za tiste čase zelo veliko. V Guštanju je pri pokopu pusta navadno igrala godba žalostinke.

V Mežici so pusta imenitno pokopali. Tam so ga vozili. Vsi pogrebci so dobili tudi ledene sveče. Dva pusta sta bila vprežena v kravji jarem in sta vozila na saneh ali garah mrtvega pusta. Kadar so obstali pred kakšno gostilno, so obesili na oje trugo za krmljenje, v katero so dali nekaj krapov, pa kakšen štefan piva za vpreženega pusta. Včasih je kakšen vprežni pust zaradi pijače pred mostom omagal. Večkrat so bili pri pustnem pogrebu tudi pevci, ki so ob koncu ceremonij zapeli:

Prišel je sveti pust,
ki je masten okoli ust,
zdaj pa mesa več ne bo,
jedli bomo sam fižol.

PUSTNA NEDELJA

Kako je šva ana dečva v Kotlje smovo kresat

Ker mate gasilci svojo proslavo,
jaz sm prevomva vašo postavo.
Naj bi ne bova previjka ovira,
če nekaj minut ne dam vam jaz mira.

Pustna nedelja
me je znoreva,
prišva sm plesat,
smovo pa kresat.

Zdaj je navada,
se pečejo krofi,
še drugi jih jejo,
ne samo grofi.

Piva bi rada,
je za hudirja,
jaz pa še mvada,
brez kavalirja.

Če bi popiva
an liter jaz vina,
bi kmalu dobiva,
anga zavbrnga sina.

Zato ko povejdva
jaz sm ta špas,
rada bi vidva,
an ducat kvabas.

Godci zasučite
svojo zdaj vižo,
za mano bo pustov
dolgo še rižo.

Ko mine proslava
in vaš srečolov,
jaz bom pa gnava
deda domov.

Jernej Krof

Učitelj: Če ima tvoj brat tri jabolka, pa mu ti vzameš eno, kakšen je rezultat?
Učenec: Prepir.

Gorska straža opozarja — rože po 20.000 din

Planinci in turisti, ki obiskujejo planinske vrhove, so deležni sreče, da lahko občudujejo rododendron, murke, ženitelj, encijan, planinke in druge gorske rože, ki jih v vsakdanjem življenju ne srečajo.

Znak Gorske straže

Na žalost pa niso vsi obiskovalci občudovalci naravnih lepot, temveč je vmes precejšnje število tako imenovanih gorskih voluharjev, ki uničujejo in iztrebljajo gorske rože.

Neredko srečujemo ljudi, ki prihajajo s planin obloženi z gorskim cvetjem. Nosijo ga za klobučki, v gumbnicah, v rokah, v torbicah, da, celo v košarah in koših. Zakaj ga trgajo in celo rujejo s koreninami? Nekateri v želji, da ga občudujejo še med potjo, drugi iz nečimrnosti, da se pohvalijo znanecem, kako visoko so bili. Precej je tudi prostakov, ki ga trgajo iz nagona po prisvajanju tujega. Niso redki nabiralci gorskega cvetja, ki ga nato prodajajo kot okrasne rože ali kot zdravilno zelišče. Ti so najhujši gorski voluharji, zelo siromašni v srčni kulturi in imajo kaj malo čuta za vrednotenje gorskih lepot. Škodljivi so za obstoj gorskega cvetja, zato jih je treba preganjati.

Ker je gorsko cvetje splošno ljudsko blago in ker nekaterim vrstam preti iztrebljenje, jih je država z zakonom zaščitila. Zakon pa sam po sebi še ne pomeni rešitve, če je premalo tistih, ki bi ga izvajali (kjer ni tožnika, ni sodnika). Zato ima večina planinskih društev v bližini visokih gora v svojem sestavu posebne sekcije, katerih naloga je, da varujejo gorsko cvetje in preganjajo nabiralce. Takšna sekcija se imenuje »GORSKA STRAŽA« in jo sestavljajo predvsem starejši.

Letos je tudi naše Planinsko društvo ustanovilo »Gorsko stražo«. V ta namen je bil seminar v Smučarski koči. Vodil ga je član Planinske zveze Slovenije Miro Lavrič. Seminarja, ki je trajal dva dni v novembru, se je udeležilo šestnajst planink in planincev: Milena Šuler, Jože Šuler, Štefan Bobek, Ignac Kamnik, Mirko Venek, Franc Kočnik, Franc Podmeninšek, Vinko Kreuh, Maks Fras, Zvonko Erjavec, Marjan Lačen, Jože Kotnik, Vili Prošt, Martin Pšeničnik, Ivan Filip in jaz. To je tudi sestav prve Gorske straže na našem področju Karavank. Na seminarju smo se seznanili s pravili in navodili za to plemenito dejavnost. Obnovili in utrdili smo tudi znanje o gorski flori, predvsem še o zaščiteneh rožah. Ob koncu seminarja je

bil izpit in vsak udeleženec je prejel legitimacijo ter značko Gorske straže.

Sekcija bo nadzirala bližnje gore: Plešivec, Raduho, Olševo, Peco in vmesno gorovje. Seveda je to obširno področje in nas je trenutno malo, zato bo prihodnje leto zopet organiziran takšen seminar.

Pričakujemo pa, da bodo sosednja planinska društva sledila našemu zgledu in tudi ustanovila gorske straže.

Sicer so prvi planinci tudi zdaj opozarjali brezobzirne turiste, obsojali gorske voluharje in vzgajali mladi rod v duhu čuvanja gorske flore. To so delala in še delajo vsa planinska društva v naši dolini na čelu z najstarejšim Planinskim društvom Prevalje.

Tudi naši lovci poleg lovskega športa

zelo skrbijo za čuvanje planinskih rož. Eden se je tudi udeležil seminarja. Namevamo jih pridobiti v našo sekcijo še več, ker imajo določeno avtoriteto.

Z ustanavljanjem gorskih straž se ta dejavnost poveča. Legitimacija te sekcije daje planincu pravico prijavljanja vsakega, ki trga zaščiteno cvetje. Njemu se verjame brez prič. Kazni so visoke — tudi do 20.000 dinarjev. Naloga je pa tudi prepričevanje in opozarjanje turistov, da ne uničujejo zaščiteneh rož in da jih znajo pravilno ceniti.

Vedno več je gorskih avtomobilskih cest in žičnic. Prihajajo ljudje, ki se nikoli niso ukvarjali s pravim planinstvom. Pripeljejo se z avtomobili ali žičnicami na vrhove in seveda nimajo nobenega čuta za obstoj planinske flore. Ne poznajo planinskih rož, še manj pa vedo, katere so zaščitene. Zato je naša plemenita naloga, da takšne turiste podučujemo in budimo v njih spoštovanje do gorskih lepot.

Rudi Gradišnik

KOTULJCI ALI HOTULJCI

Na Ravnah imamo »Kotuljsko cesto«. Tudi sicer srečujemo napisane »Kotuljce«. »Kotuljci« pa pravijo sami sebi »Hotuljci«.

V naši študijski knjižnici smo pobrali troje pričevanj o tem, in sicer:

1. pisma, ki sta si jih leta 1948 o tem pisala Prežihov Voranc in dr. France Kotnik;
2. dve stari listini, objavljeni v »Monumenta historica ducatus Carinthiae«;
3. »Slovenski pravopis« iz leta 1962.

I.

a) Prežihovo pismo Kotniku:

Dragi Franc,

Rimski vrelec bo menda sedaj zopet prišel nazaj k prvotnemu namenu. Zadnjič so me zato poklicali na ministrstvo. Bo rep.

podjetje. Jaz sem tam predlagal, da bi se stvar odslej imenovala: »Hotuljska slatina«, kakor jo stari ljudje še sedaj imenujejo. Rimski vrelec je germanizem novejšega datuma iz 80. leta prejšnjega stoletja. Sedaj bi te jaz prosil, ali bi bilo pravilno slovensko, če bi se imenovala stvar »Hotuljska« in ne »Kotuljska«. Nikakor se ne more imenovati »Kotelska«. Mi pravimo Hotlje, Hotula, Hotuljci, lahko se pa tudi reče »Kotuljci«. Prosim, odgovori mi Tvoje mnenje, da ga bom potem sporočil ministrstvu...

Dne 3. februarja 1948.

Pozdrav Kuhar-Prežih

(Pripominja fs: Prežih bolj navadnega domačega imena »Kisela voda«, »na Kiseli vodi« ni navedel.)

Stražarji cvetja

Oktet izpod Uršlje

b) Kotnikov prvi odgovor:

Celje, 7. februarja 1948

Dragi Voranc!

Rešim naj jezikovno filološki problem. Že kot dijak sem zapisal za »Mir« »Hotuljci«, pa mi je urednik Rozman popravil v »Koteljci«. Pa sem se jezil. Nisem si še na jasnem, ali je Hotlje nastalo iz Kotlje, ker stari viri pišejo Köttelach — torej v Kotljah, ali pa so Hotlje posebno ime, ki ni nastalo iz Kotelj. Mislim pa, da je popolnoma upravičeno, če imenujemo Rimski vrelc »Hotuljska slatina«, ker je naš stari izraz, čeravno mogoče dialektičen. V Krajevnem leksikonu sem našel pri Škofji Loki Hotovlje, ki je podobno Hotljam...

Lepo Te pozdravlja Tvoj

Fr. Kotnik

(Pripomba fs: Navesti bi bilo mogoče tudi »Kotmaro ves« pod Celovcem in njene prebivalce »Hotmirce«.)

c) Drugo Kotnikovo pismo:

Dne, 21. februarja 1948

Dragi Voranc!

Včeraj sem bil v Ljubljani. Z univerzitetnim profesorjem dr. Rajkom Nahtigalom sva se pogovarjala tudi o Hotljah-Kotljah. Tebi sem pisal, da lahko ostane Hotuljska slatina — dial. oblika. Ta h namesto k v začetku je zelo star. Že ruska Nestorjeva kronika 12. stoletja (1110) piše Horutany (češko Korutany), potem pa imamo: Hrvat — v virih Kroat (tudi nemško tako). Da Ti »po domače« povem, se je prvotno ta k izgovarjal nekako kot kh. — Zato je tudi Hotlje in Hotuljci starejše od Kotelj...

Prisrčno pozdravljen!

Fr. Kotnik

II.

Listini, ki navajata Kotlje:

a) V listini, ki sta jo podpisala na svečnico leta 1313 grof Pfanberški in grof Vovbrški glede nekega posestva v Kotljah, se Kotlje pišejo Chotulach.

Peli in peli bi še ...

Tako je zapisal lani Slovenski vestnik na Koroškem in ob tem ugodno ocenil mladi zbor »OKTET IZPOD URŠLJE« DPD Prevalje.

Našli so se v dejavnosti Svobode, kjer so vsi kakorkoli pomagali ter se dogovorili lansko zimo. Takole so se zbrali in pojo (na sliki z leve na desno): Foltej Piko — II. tenor, Vinko Strmčnik — I. tenor, Vanč Koselj — I. tenor, Albin Krajnc — I. bas, Fika Plešnik — II. tenor, Dušan Slanič — I. bas, prof. Hanzi Duft — II. bas in Franc Podmenišek — II. bas.

Najprej so pesem radi imeli, z veseljem vadili in nekaj ustvarili. Javnosti so se prvič predstavili lani spomladi in skupno z moškim zborom Slovenskega prosvetnega društva »EDINOST« iz Pliberka priredili 16. maja koncert v Črni in na Prevaljah.

Ko je donela po dvorani prva: Pozdrav — zdravo..., smo že vedeli, da je tu zbor, ki bo pel. Poslušalci so navdušeno in hvaležno sprejemali, kar so izkazali s spontanim ploskanjem in odobravanjem po vsaki odpeti pesmi. Ne, verjeti nismo mogli, da je uro in pol za nami, zato smo še klicali.

Ničesar drugega s tem nočemo reči kot to, kar smo tedaj in kar ob njihovih nastopih vsi čutimo. Vsem, ki ljubijo pesem, ki so peli in ki pojo ter se po svoje žrtvu-

b) V listini, podpisani v Mariboru 24. februarja leta 1314 (s to listino je bukovški graščak prodal žovneškemu 33 kmetij v Kotljah), se pišejo Kotlje: Chottelach.

III.

»Slovenski pravopis« 1962 sporoča pisavo, posneto po domačem govoru in jezikoslovno utemeljeno: Kòtlje, v Kòtljah, hotúljski, Hotúljski.

Sklep:

Prav bo, da tudi sami svoje priznane jezikovne posebnosti spoštujemo. fs.

jejo za to lepoto — odkritosrčno priznanje! Zato tudi mi vsi podprimo to zvrst petja in ne pozabimo na dediščino, ki je zelo bogata in jo tako prenašamo našim otrokom.

Ne smemo pa mimo našega znanega glasbenega pedagoga Viktorja Krivca, ki požrtvovalno vadi oktet. Znova je dokazal, da sodi med najbolj agilne zborovodje.

Oktet ima do sedaj za seboj šest nastopov, letos pa ima v programu več samostojnih koncertov doma in po Savinjski.

Na povabilo Slovenske prosvetne zveze v Celovcu pa bo oktet sodeloval na več koncertih z drugimi zbori po zamejski Koroški.

Zelimo jim veliko uspeha in srečno pot!

A. K.

NEPOZABEN SPOMIN

Že kot štirileten fant sem spremljal očeta na lovu, od petelina pa skozi vse leto do zadnje brakade. Ni skoraj nedelje, da ne bi bil na lovu. Dobro vem za vse solnice, ki jih ima oče na skrbi, da jih polni. Pa tudi kraji, kjer se divjad najrajši zadržuje, so mi že dobro poznani.

Posebno mi je v spominu julijska nedelja, ko sva z očetom klicala srnjaka, a tisti dan nisva imela sreče. Verjetno je bilo še prezgodaj, in se srnjaki še niso zanimali za pivkanje. Klicala sva na kraju, kjer se ponavadi zadržuje srnjad. Jaz sem nosil očetovo šibrenico, oče pa je imel svojo mavzerico, ker bi pač bolj težko nosil obe.

Naenkrat sem opazil, da je neka velika ptica zletela s tal. Prepričan sem bil, da je kragulj, zato sem opozoril očeta, ki je ravno nekaj opazoval. Tisti ptič je sedel na najbližje drevo, oče pa mi je z roko pokazal, naj streljam, ker je bil on predaleč proč. Ker sem se nekoliko obotavljal, mi je ponovno dal znak, naj že vendar streljam. Ojunačil sem se, dvignil puško, ki se je precej majala v mojih rokah.

Oster pok in precejšen sunek, ki sem ga čutil, me je pošteno predramil iz moje negotovosti, tako da nisem niti opazil, da je tista neznanca ptica padla. Na očetovo spodbudo: »No, le poberi, kar si streljal!« sem šele stekel do drevesa in na svoje veliko presenečenje pobral kanjo, ki je še v zadnjih krčih stiskala kremplje in se tako močno držala borovničevja, da sem jo komaj s silo odtrgal.

Z nepisnim veseljem in z zavestjo, da sem storil dobro delo, saj sem očetu pripomogel do deset točk, lovišču pa uničil enega roparja, sva jo mahnila domov, da tudi mama vidi, da nisem kar tako od muh.

Damijan Krauberger, učenec 3. r.

KAM NAJ MERI

Janez je prišel na velesesem. Vse si je že ogledal in zdaj je prišel še na zabavišče, kjer so streljali na pisane podobe. Streljanje Janeza pravzaprav ni zanimalo, saj še nikoli ni imel puške v rokah, všeč pa mu je bila gospodična, ki je nabijala puške. In prav zaradi nje je vzel puško v roko in s težkim srcem odrinil denar za tri strele.

»Zdaj mi pa še povejte, gospodična, kako gre ta reč,« je dejal.

»Pomerite, kamr hočete, in kar boste zadeli, lahko vzamete s seboj.«

»Je že dobro, gospodična. Razumem. Samo povejte, kam naj vas zadenem, da vas ne bo bolelo.«

»Zakaj imajo vse banke rešetke na oknih?«

»Da se blagajniki že prej malo navadijo.«

ČRNA RUTA

Moker in otožen jesenski dan leži nad zemljo, kakor da nanjo lega težka mora in človeku se zdi v takem času vsak vzdih pretežak in preglobok. Cesta je prazna, ljudje se ne sprehajajo, avtomobili drviyo svojo pot. Le tisti, ki morajo iti za vsakdanjim opravkom, se srečujejo mrki in resnih obrazov. Le kadar kak pomemben dogodek pride na dan, se zaustavijo dve, tri ženske, da pripovedujejo novico druga drugi. Včasih je ta pogovor prazen in brez pomena, mogoče da tožijo in govorijo vsaka o svoji malenkosti, ko že dolgo niso, ali pa se čudijo novici, objavljeni v časopisu. Pa kaj bi človek govoril in tožil vsake malenkosti, zato moje zanimanje pritegne ženska, stara okoli 80 let. Tudi njo vlečejo opravki, da mora stopiti na cesto, čeprav je vsa sključena in onemogla. V roki drži palico ter upognjen trup naslanja nanjo in jo ob vsakem koraku prestavi bliže svojemu cilju. Tu pa tam dvigne glavo in njen bežni pogled se le za trenutek ustavi na mimoidočih. V splošnem se ne ozira okrog sebe, niti je ne zanima življenje ob njej, kakor da ga ji je že spet oskrunila povrnjena žalost.

Že njen upadli obraz pove dovolj, da je bilo njeno življenje trdo in žalostno. Rjave oči ji strmijo globoko iz vdrtin, pa vendar so še prijazne in polne upanja, čeprav je skozi nje preteklo veliko solza. Bila je pošena žena in skrbna mati štirih otrok, od katerih živi še edino hčerka. Ko so bili otroci še majhni (starejši je bil goden za šolo), jim je umrl oče. Mati je ostala sama z nepreskrbljenimi otroki in vsa odgovornost za družino je sedaj ležala na njej. Poslej je sama morala hoditi uro daleč na šiht, da je s tem nadomestila očeta in omogočila preskrbo svojih otrok. In to vse do tlej, da je dorastel starejši sin Bogdan. Začel je hoditi na šiht in blagostanje je raslo v družini, vendar le za kratek čas. Prišla je vojna in Bogdan, zaveden narodnjak, je pustil delo in odšel na fronto. Po razpadu stare Jugoslavije je prišel v ujetništvo, kakor mnogi drugi; toda drugi so se vračali, Bogdana pa ni bilo več. Tedaj je grenka žalost drugič ranila materino srce in že takrat se ji je zdelo, da ta bol ne bo nikdar več prešla.

Družina se je pogreznila v otožnost in žalovanje za Bogdanom in čutili so, kakor da so izgubili očeta. Toda njihova žalost in bolečina nista našli usmiljenja in tolažbe, temveč je nesreča segla še globlje. Spet je smrt iztegnila kruto roko po njihovi družini. Sedaj je bil na vrsti drugi sin Franci. Kot sodelavca osvobodilnega gibanja so ga odkrili Nemci in ga zaprli v Celovcu. Pa ni bil dolgo v teh zaporih, bil je kmalu sojen na smrt in ravno na Silvestrov dan leta 1943 tudi ustreljen. Mati si je komaj opomogla od prvega udarca, drugi je bil še bolj grozovit. Poslej se je predajala bolečinam in obupu z mislijo, da bo tudi njo rešila smrt, ki ji jemlje vse najdražje. Njene solze so tekle preko suhega in izčrpanega obraza in z žgočimi očmi je morala gledati nesrečo, kakor da je že samo srce ne čuti dovolj. In zopet se je morala tolažiti z upanjem, da ji bo ostal še najmlajši sin Vinko. Vsaj otroku bo prizanesla vojna.

Ko je prišla svoboda je mislila, da je konec gorja. Sedaj je šla hčerka na delo in po dolgem brezupnem životarjenju se jim je zdelo, da bodo zopet vredni življenja kakor vsi drugi. Komaj so zaživel v drugem letu svobode, je nesreča prišla še po zadnjega sina. Trije fantje so se igrali z granato. Hoteli so jo razstaviti, da bi dobili iz nje razstrelivo, pa je nesrečen slučaj drugače hotel kakor otroška neprevidnost.

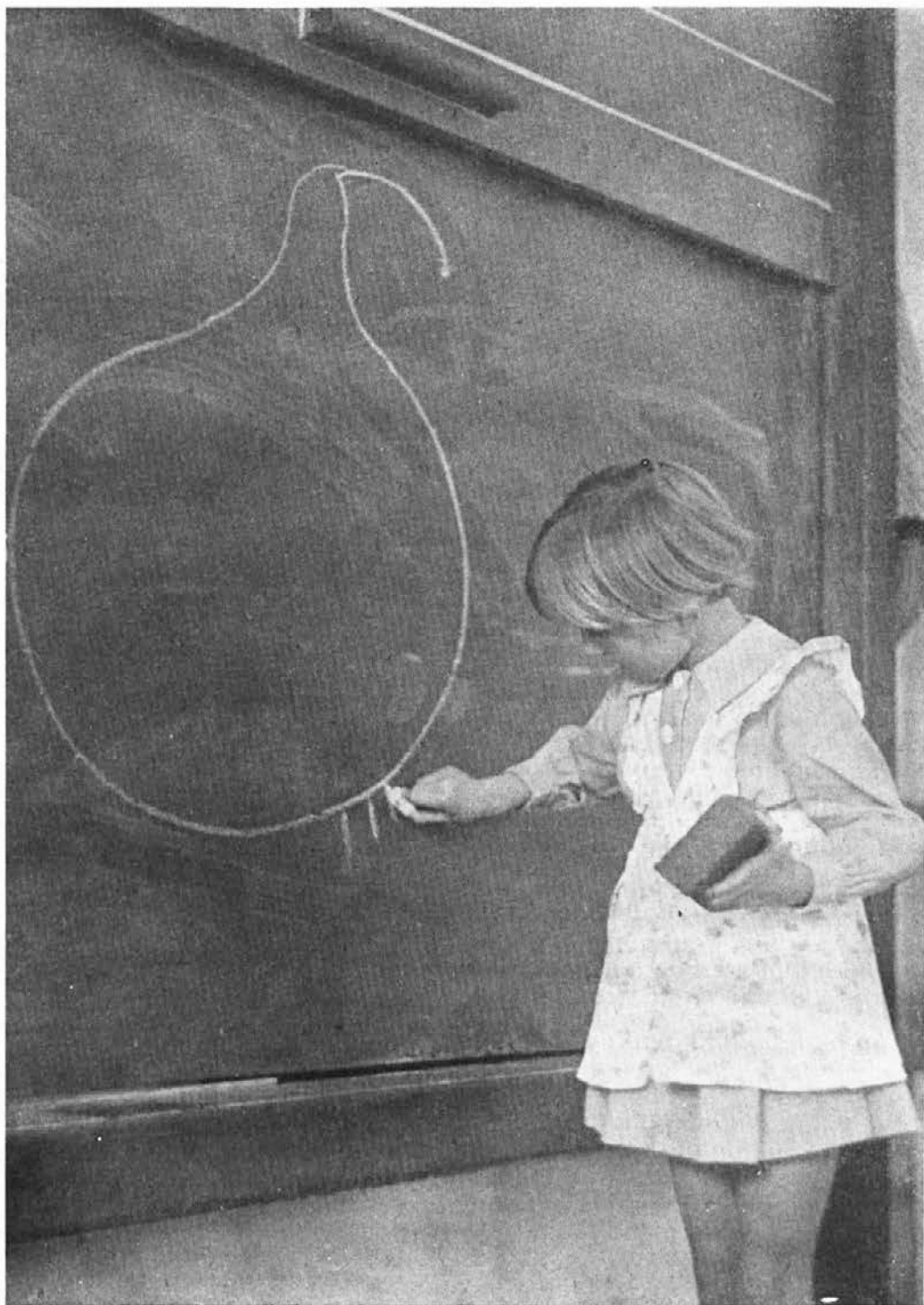
Zdaj razumemo, zakaj je Močilnikova mama tako sključena in upognjenega telesa, zakaj vedno nosi črno ruto na glavi. Nikdar ne bo pozabila minulih, težkih dni. Spomin na njene fante, žrtve vojne, ne bo šel nikdar izpred njenih oči in na njeni glavi bo za vedno ostala črna ruta.

Jeseni sem jo zopet srečal v črni obleki

in zdelo se mi je, da imam privid. Ko pa se mi je približala, sem verjel očem in obšlo me je globoko sočutje. Po tolikih letih nesrečnih dogodkov pri njih še vedno traja žalovanje.

Dva dni in dve noči so zopet gorele sveče v Močilnikovem stanovanju. Ljudje so v presledkih prihajali škropit majhno krsto, v kateri so bili pripeljani Francijevi ostanki iz Celovca. Naključje je hotelo, da so jih našli pri nekem odkopavanju v Celovcu. In ker so bili najdeni dokumenti še dobro ohranjeni, so ga lahko vrnili materi po tolikih letih. Na dan mrtvih leta 1964 so položili njegove ostanke v skupni družinski grob v Mežici.

Krajevni odbor Zveze borcev je priredil slavnostno komemoracijo padlemu talcu. Pokopališče je bilo natrpano do zadnjega koticčka, ljudje so ginjeni poslušali besede, ki so bile izrečene Franciju v slovo. Godba je odigrala svoje žalostinke, umolknilo so

Moja prva hruška

Foto: Osnovna šola Prevalje

FRANC LEČNIK

Sredi decembra lanskega leta je umrl. Pokojnemu v spomin prinašamo nagrobni govor našega staroste Bena Kotnika v celoti.

V imenu koroških borcev I. in II. svetovne vojne, v imenu združnikov ter v imenu domačinov mi dovolite spregovoriti nekaj besed Francu Lečniku v slovo!

Če bi pokojni lahko sedaj vstal, bi nas gotovo oštel, kot je v življenju rad več-

krat zaropotal. Danes pa bi nam rekel: »Kaj pa mancate in zmrzujete tu? Domov rajši pojdite, za peč!« Nato bi se malo obrnil, se nam nasmehnil in rekel: »Hvala vam lepa, tāvžentbarti, da ste se v tako lepem številu zbrali, me počastili in spremljali na moji zadnji poti.« Toda Franc ne more več vstati in ne govoriti. Franc je šel. Šel je tja, kamor so šli pred njim bratje Lipš, Voranc, Nantl in Miloš. Franc je končal svojo življenjsko pot. Začel jo je kot kmečki sin, pastir in hlapec. Zemlja je še dišala po njegovem znoju, ko je postal fužinar. Tedaj se je gibal sredi takratnega nemčurskega Guštanja. S kmetije ni prinesel bogastva, le pridne roke in zavest, da ga je rodila slovenska mati. Z marljivim delom in štednjo ter nekaj posojila sta z Nantlom kupila sedanjo Leševo hišo, ki sta jo čez nekaj časa prodala. Franc je nato kupil sedanjo Lečnikovo hišo, Nantl pa Pernatovo kmetijo na Brdinjah. S tem sta se izognila čakanom nadrejenih, ki so na fužinah vedno huje pritiskali na slovenskega delavca.

besede, ljudi je pretresla groza. Vsem se je zdelo, da so se namah približali času, ki je bil poln muk in grozot nacističnega nasilja.

Mama, hčerka in vnučinja stojijo ob odprtem grobu ter zrejo v globino. Solze tečejo, misel pa govori: »Oh, Franci, si še vsaj enkrat med nami!« J. V.

Ko se je pred razsulo avstro-ogrsko monarhije v oktobru 1918 ustanovil pri Kumru Narodni svet za tedanje občine Tolsti vrh, Guštanj in Kotlje, sta bila Franc in Nantl odbornika tega sveta. Čez dober teden se je Narodni svet razširil čez vso Mežiško dolino. Franc je pri tem kot član sveta marljivo sodeloval. Ne vem, kaj bi bilo z Mežiško dolino, če ne bi bilo koroških borcev iz I. svetovne vojne in Narodnega sveta za Mežiško dolino. V začetku maja 1919. leta, ko so zasedli Koroško »volkswehrovc«, je bil Lečnikov dom oropan. Ob plebiscitu leta 1920 je Franc pridno pomagal.

Franc Lečnik je bil prvi voljeni župan Guštanja v stari Jugoslaviji. Franc Kotnik, moj stric, mu je predal svoje delo. Lečnik je imel v stari Jugoslaviji gostilno, pečal se je s prevozom, poleg tega je obdeloval tudi nekaj zemlje. Eno stvar naj tu še omenim, ki so se ji takrat ljudje zelo čudili. Ko so v Guštanj prišli detektivi iz Ljubljane, da bi Prežihovega Voranca aretirali, je Lečnik Voranca skrival na skednju ter ga tako rešil pred večletnim zaporom v Glavnjači.

Med okupacijo je bil dalj časa zaprt in ko se je iz zapora vrnil, se je umaknil na štajerski Selovec, kjer je tudi čakal svobodo. Novemu času se je bolj težko privadil. Mislim, da ga je najbolj bolelo, ker so mu zaprli gostilno. Mogoče je bila zanj celo sreča, da je ni imel, ker bi gotovo ne čakal tako lepe starosti.

Taka je bila življenjska pot pokojnega Franca Lečnika. Ohranili ga bomo v lepem spominu!

ZAVITEK CIGARET

Strupeni zimski veter se je svobodno podil preko dachauskih močvirij in se zajedal v srca tistih, ki so mu kljubovali premrlji, lačni in izmučeni. Nekaterim je upihnil slabotni plamenček življenja in jim zatulil svoj ledeni requiem. Te so zlagali v skladovnico na robu velikega gradbišča, ki je bilo podobno nenavadnemu mravljišču na zasneženi poljani. Sključena, izsušena telesa internirancev in bremena, ki so jih prenašali ali vlekli, so resnično spominjala na mravlje. Opravljali so razna težaška dela ali pa topotali v svojih lesenih cokljah do skladišč in se vračali s težkimi bremenami nazaj k mogočnemu železobetonskemu bunkerju, ki je obupno počasi rastel iz ledenih tal. Sem in tja je kdo bliskovito švignil iz vrste, pobral cigaretni ogorek in se ob rjoventu kapov in stražarjev pognal nazaj v vrsto. Pogosto je to kdo plačal s krepkimi buškami, včasih pa je celo poromal na zloglasno skladovnico. Ker so bili stiki z interniranci prepovedani, so nekateri vojaki in civilisti, nič hudega sluteč, namenoma odmetavali večje ali manjše ogorke v bližino steptanih gazi.

Mlad fant je mukoma potiskal samokolnico po steptanem snegu. Gotovo je bila dvakrat težja od tistih nekaj kosti in kože, na katerih je visela modro-belo progasta jetniška uniforma z neizogibno številko in rdečim trikotnikom. Topo je strmel v kolesnico pred seboj in počasi napredoval. Srce mu je hitreje udarilo, ko je

v škripajočem snegu zagledal dvoje cevastih vojaških škornjev, ki sta se ustavila kake tri korake pred njim. Pogled se je počasi dvignil po zeleni vojaški uniformi do napol iztegnjene roke, ki je stiskala med dvema prstoma cigaretni ogorek in ga odvrгла na pot.

»Ali hočeš čik? — Tu ga imaš!«

Fant je ošinil vojaka in krepkeje potisnil samokolnico mimo njega. Po nekaj korakih je sunkoma spustil samokolnico in potegnil iz žepa zavitek cigaret.

Počakaj!

— »Ali hočeš zavitek cigaret? — Tu ga imaš.«

Potisnil je presenečenemu vojaku zavitek cigaret v roke, zagrabil samokolnico in nadaljeval pot. Šele pod težo samokolnice se je dodobra zavedel svojega dejanja. Čakanje na strel v hrbet se mu je zdelo pošastno dolgo. Ozrl se je v nebo in zaman skušal misliti na mater. Misli so obnemogle na svilenih oblačkih, ki so hiteli nekam proti Alpam.

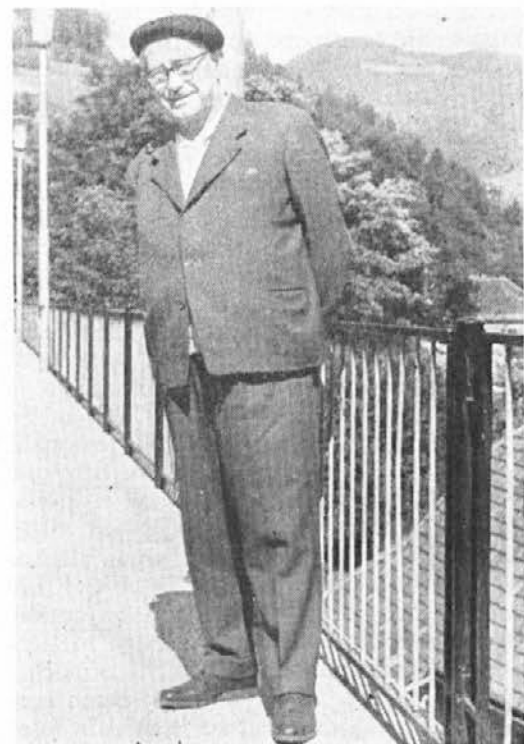
Sunkoma se je obrnil, da bi vsaj videl svojo smrt — a ni je bilo.

V snegu je stal človek z nekoliko izmučenim obrazom, a z živahnimi, dobrimi očmi in držal v roki zavitek cigaret. Jetnik in vojak sta se srečala s pogledi in si z rahlim nasmeškom priznala nepotrebno objestnost.

J 61106

Prevzemalec, ki ga pri nas radi srečujemo

Tovariš Jože KOVAČ iz Maribora, veteran med eksperti za kvalitetni in dimenzijski prevzem materiala, se odpravlja v zasluzeni pokoj. Večina ljudi iz naših proizvodnih obratov pa tudi iz komercialnega sektorja ga dobro pozna. Opravlja namreč razen prevzema oziroma kolavdicije materiala tudi komercialne posle. Največ materiala prevzema za JŽ po pooblastilu Zjednice jugoslovanskih železnic (ZJŽ) za

Jože Kovač

Na goro

Foto: prof. S. Kotnik

vsa podjetja, ki popravljajo železniška vozila.

V našem podjetju je prvič prevzemal 1936. leta, in sicer vzmetno jeklo z rebrom, ki ga sedaj izdeluje železarna Štore, ter se še vedno uporablja za proizvodnjo listnatih vzmeti železniških vozil.

Potrebe po materialu so bile po zadnji vojni zelo velike in tovariš Kovač je bil pri nas močno zaposlen. Ostajal je na Ravnah po več dni skupaj, tako da so mu v tovarni železniških vozil »Boris Kidrič« v Mariboru že očitali, da je več pri nas na Ravnah kot doma. Pri svojem delu je pokazal vedno polno razumevanja in zaupanja v človeka ter zaradi široke razgledanosti objektivno presojal možnosti uporabe izdelkov. V okviru tehničnih predpisov je namreč skoraj vedno mogoče najti možnost uporabe tudi takega materiala, ki ima malenkostne, nebitne napake, če ekspert dobro pozna funkcijo izdelka oziroma tehnologijo izdelave. Tovariš Kovač je to dosledno izvajal v korist celotnega gospodarstva. S svojimi bogatimi izkušnjami iz delovne prakse je v primerih potrebe vedno pripravljen nuditi koristne nasvete. Njegovi nasveti in pripombe so bili skoraj vedno tudi upoštevani.

Poleg strokovnosti, s katero so običajno povezani resni obrazi, pa sta pri tovarišu Kovaču značilni in pomembni tudi njegova živahnost in svežina, ki tudi z leti ne popustita. Čim več materiala mu predložimo za prevzem, tem bolj je dobre volje, ker se zaveda, da je ravno delo tista sila (seveda v znosnih mejah), ki človeka ohrani svežega in čilega. Trenutno še prevzema pri nas po pooblastilu ZJŽ osi železniških vozil, jeklene ulitke in še druge kovane izdelke za vse tovarne železniških vozil. Če

mu bo zdravje služilo, upajmo, da ga bomo videli v našem kolektivu, kjer je vedno dobrodošel.

V. H.

Vse čestitke, Mirko

Mojstrana je bila prizorišče prvih letošnjih mednarodnih tekmovanj v smučarskih tekih. Na startu so se poleg Jugoslovancev pojavili tudi znani italijanski in avstrijski tekači Dela Mea Guido, Riegler Günther, Janz Andreas in drugi dobro pripravljene tekači.

Osrednja in najzanimivejša disciplina je bila prav gotovo tek na 15 km za člane. V tej disciplini je startal kot član jugoslovanske reprezentance tudi domačin Mirko Bavče. S startno številko 82 se je kot zadnji izmed 32 članov krepko pognal po smučini z željo, da ne bi preveč zaostal za favoriti Janzem, Guidom, Seljakom, Pavčičem, Kobentarjem in Rieglerjem. »Garal« je celo progo in si pritekel najboljši čas in prvo mesto! Res izreden tek in tudi izredna zmaga! Še enkrat vse čestitke.

Rezultati:

1. Mirko Bavče (Jugoslavija) 1:05,13,
2. Günther Riegler (Avstrija) 1:05,55,
3. Cveto Pavčič (Jugoslavija) 1:06,31,
4. Janko Kobentar (Jugoslavija) 1:06,35,
5. Franc Lakota (Jugoslavija) 1:07,45.

Tudi v štafetnem teku 3 × 10 km je v prvi ekipi Jugoslavije nastopil naš Mirko in tudi v tem teku dokazal svojo formo, saj je v svoji predaji dosegel najboljši čas.

Žal nekateri naši znani dopisniki v dnevnem časopisju niso smatrali za vredno napisati, da je bil Mirko v Mojstrani proglašen za najboljšega tekača in da je sprejel za to tudi zelo lično spominsko darilo od Smučarske zveze Slovenije. Sploh je bilo v nekaterih časopisih opaziti preveč hladno zmernost spričo uspeha, ki ga je dosegel Bavče v Mojstrani.

Bodočnost bo pokazala, ali bodo lahko vedno tako hladni.

Tudi Dretnik in Mlatejeva sta se zelo lepo plasirala pri starejših mladincih in članicah. Mlatejeva je bila na 10 km druga za Grilčevo, Dretnik pa med hudo konkurenco dvajsetih starejših mladincev tretji z manj kot enominutnim zaostankom za zmagovalcem Dornikom. Tudi njima naše čestitke.

Smučarji-tekači Fužinarja letos niso kompletni, saj sta Karpač in Krajnčan v JLA, vendar kljub temu žanjejo lepe uspehe in želimo jim, da bi jih tudi v bodoče.

Redakcija te številke je bila zaključena 20. januarja 1965.

Izdaja upravni odbor Železarne Ravne — Ureja uredniški odbor: Alojz Breznikar, Jože Delalut, Franc Golob, Ivo Kohlenbrand, Marjan Kolar, Dušan Miler, Peter Orožen, Jože Šater, inž. Mitja Sipek — Odgovorni urednik — Marjan Kolar — Tel. int. 304 — Tisk: CP Mariborski tisk, Maribor.

STROŠEK ZA »KOROŠKI FUŽINAR« 1964

Po zakonu o tisku objavljamo stroške za 12 števil lanskega letnika Koroškega fužinarja:

CP Mariborski tisk — tisk, klišeji, odprema	3.685.710 dinarjev
Honorarji za članke in fotografije	362.029 dinarjev
Skupaj	4.047.739 dinarjev

Delo
s pravilno zaščito

ANGLEŠKA

Pred stavbo ministrskega sveta so pometači čistili ulico. Nenadoma je potegnil veter in odnesel zamazan list papirja skozi odprto okno naravnost na mizo predsednika vlade.

Prestrašen je eden od pometačev skočil na ograjo, da bi se opravičil. Ko pa je pogledal skozi okno, se je obrnil k tovarišem:

— Prepozno, je že podpisal.

STATISTIKA

Povprečni človek poje v življenju: 30.000 jajc, 6000 hlebov kruha, 4000 kg krompirja, 3500 kg govedine, 12 ovc, 15 svinj, 5 telet in 300 kg rib.

ZEMLJEPIS

Dekle je reklo mladeniču:

— Nekoč si mi pravil, da ti pomenim ves svet...

— Veš, zadnji čas se učim zemljepis...

DRAGOCENOST

»Kakor sem slišal, je vaš blagajnik včeraj pobegnil. Ali je kaj vzel s seboj?«

»Da... moja ženo...«

»Mislil sem, če je vzel kakšno dragoceno!«

Naslovna slika je prejela na našem natečaju prvo nagrado, slika na str. 41 pa tretjo.

ZAPOREDNO
KAZALO
LETNIKOV XIV IN XV

LETNIK XIV. 1964

št. 1-2

Člančnik Gregor, »Ob vstopu v leto 1964«	2
Ob velikem dogodku v dolini. Nova osnovna šola na Prevaljah«	5
Otvoritev srednje proge nove valjarne«	7
Ilesec Blaž, »Organizacija in psihologija dela. Ob knjigi Pavleta Kogejca«	9
Erjavec Mirko, »Obračun kulturne dejavnosti kraja«	10
Skrb za varno delo na Rusovskem«	14
. t., »Pesnik Tihih večerov Fr. Ksaver Meško«	15
Andrej Oset«	15
Kolar Marjan, »Sanclovemu Zepiju v slovo«	15
Pregled nesreč pri delu v letu 1963«	16
Naši šolski listi«	16
Drobiž	16

št. 3-4

Kohlenbrand Ivo, »Uvajanje skrajšanega delovnega tedna«	2
Uspех zdravstvenega skrbstva in kontrole«	4
Čerdovič Bruno, »Mauthausen. V spomin na žrtve, odpor in Prežiha«	5
O naši študijski knjižnici«	11
Činčič Marička, »Nočni gost«	11
Činčič Rozalija, »Kmet v Mežiški dolini med NOB«	12
Činčič Kristi-Mato, »Pismo materi«	12
O škodljivosti kajenja«	20
Činčič Rudi, »O sodobni kontracepciji«	21
Činčič Peter, »Ostanimo v zvezni ligi«	23
Delovno varstvo in zdravstveno skrbstvo v tovarni«	24
Činčič K., »K diskusiji o deljenem delovnem času«	26
Kolar Marjan, »Ksaver Meško«	27
. r., »Komedijska na domačem odru in še kaj«	27
Sprememba nagrad za preprečevanje nesreč pri delu«	28
Navodila za ravnanje z vodikovimi jeklenkami«	28
Sušnik Tone, »Med Slovenci v Italiji«	29
Jasser Rudolf, »Spomini«	31
. F., »Ptički, jaz vprašam vas...«	32
Kako bi torej delali«	32
Drobiž	32

Št. 5-7

»Naše izhodišče: Višji življenjski standard«	2
Dobovišek Milan, »Ali že veste, kako je topilnica zvišala produkcijo«	10
»Ravne — pozorišče državnega smučarskega prvenstva«	15
Jelerčič Rado, »Kako odlični povečano količino jekla«	16
Kotnik Stanko, »Naš dr. Sušnik«	13
n. r., »Kulturni teden na Ravnah«	21
n. r., »Za novo vsebino kulturnega ljubiteljstva«	22
Sušnik Tone, »Literarnozgodovinski razgledi po Mežiški dolini. Domača pesem«	23
Weingerl Vlado, »O pljučni tuberkulozi v naši občini«	25
Dretnik Dušan, »Turistično-okrepitvene prednosti in ureditev koroškega predela«	26
Sušnik Janko, »Skrb za človeka ne bodi manjša od skrbi za stroj«	30
n. r., »Prva fužinarska matura — doslej 35 absolventov-technikov«	32
»Letos 450 Prežihovih značk«	32
»Zlata poroka Rudolfa Jasserja«	33
J. S., »Moj domači kraj nekoč in danes«	33
»Ravenski planinci so zborovali«	34
Jarh Albert, »Nova stanovanja ob soudeležbi iskalcev«	34
»Še enkrat: nezgode«	35
»Kako se porajajo in kako umirajo ljudje na svetu«	35
Sušnik Tone, »Lisičjakova hčerka piše igre«	36
»Hotuljski kovač«	36
»Izboljšanje otroškega varstva«	37
Erjavec Avgust, »Zbor naših gasilcev — manj požarov«	38
J. S., »Naša smučarija«	38
Ficko Peter, »Osnove pokrajinskega (regionalnega) in prostorskega (urbanističnega) načrtovanja«	40
Perovec Jože, »Zazidalni načrt, lokacija in gradbeno dovoljenje«	41
Mezner Franc, »O gradnji stanovanj na Ravnah«	42
Lodrant Andrej, »K zazidalnemu načrtu za Prevalje«	42
Toff Albert, »Stanovajska gradnja v Mežici«	43
Lodrant A. in Mezner F., »Gradnja samopostrežne trgovine v Mežici in na Prevaljah«	44
Lodrant Andrej, »K zazidalnemu načrtu za Dravograd«	45
Mezner Franc, »Zazidalni načrt Slovenj Gradca«	45
Plešej Jože, »Pred novim poglavjem v 'karieri' ravenških odbojkarjev«	46
Kokal Ivan, »Brioni — otoki miru«	47
»Voda«	48

Št. 8-10

»Novi delavski svet«	2
»Kako smo gospodarili v prvem polletju«	4
»Odgovornost je merilo samoupravljalvske zavesti«	5
Vehovar Anton, »Največja kisikarna v Sloveniji — na Ravnah«	9
-ate-, »Nov, mogočen proizvod«	11
Rodič Jože, »Mednarodna metalurška klasifikacija«	14
Vetter Hubert, »Komunikacije v podjetju«	20
»Naša gimnazija daje poročilo za šolsko leto 1963/64«	23
»Praznik na Lešah«	30
»Izobraževalni center daje poročilo za šolsko leto 1963/64«	31
L. S., »Forma viva, mednarodno srečanje kiparjev na Ravnah«	37
Kolar Marjan, »Kiparji in njihovo delo«	38
M. J.—V. H., »Za boljšo pripravo dela«	39
Pečovnik Elica, »Kadar gradimo, vemo, da gradimo sebi«	40
Golčer Tone, »Razgledi po Londonu in okolici«	42
Golčer Tone, »Vtisi iz Danske«	44
Dobrovoljc France, »Prežihov Voranc v prevodih od 1955 do 1964«	46
Vačun Jože, »Težke poti v lepi dan«	48
»Nova koč na Naravskih ledinah«	49
»Naši šahisti — sindikalni prvaki Slovenije«	50
-ate-, »Jeseni pa v conski ligi«	51
Hafner Oto, »Novo štiristezno kegljišče na Ravnah«	53
-ate-, »Naš zvezni ligaš«	53
»Kam greš, namizni tenis?«	54
Jasser Rudolf, »Moja prva pot na Raduho«	55
»Jože Trunk«	55
»Pregled nezdod pri delu v I. polletju 1964«	55
n. r., »Opereta na domačem odru«	56

Št. 11-12

Sušnik Fr., Mitja Šipek, Stanko Kotnik, Maks Merkač-Hudopisk, »Morda je tisti dan tudi tebi umrl prijatelj. Avgustu Kuharju v slovo«	2
Fale Franc, »Praznik republike«	5
Žolnir Bogdan, »Tako skrivnostno so kovali naš čas. Meziška dolina v jeseni 1944«	5
Zupan Ivan, »Vzmetarno smo preselili v nove prostore«	7
k. r., »Ob stoletnici prve internacionale«	8
Perman Janez, »Analize bodo dvestokrat hitrejše. Kaj je kvantometer in kako deluje«	9
Cimerman Božo, »Rast naše valjarne«	12
Šipek Mitja, »Zdravo, kolega avtomat«	13
Vreš Franc, »Nova pota pri vzgoji strokovnih kadrov«	15
Golob Franc, »Izobraževanje moramo prilagoditi potrebam gospodarstva«	17
Safošnik Milan, »Vloga in pomen delavske univerze v sistemu izobraževanja«	20
Mlakar Ivo, »Razvoj avto-moto društva na Ravnah«	22
Gerold Jože, »Na Ravnah letos 300 novih šoferjev«	24
Mlakar Ivo, »Gradimo sodoben servis za vzdrževanje osebnih avtomobilov in motornih koles«	25
L. S., »O ravenskem likovnem salonu«	26
Kotnik Stanko, »Slovenski slavisti med nami«	27
Sušnik Fr., »Koroški delež v slovenski književnosti«	28
Suhodolčan Leopold, »Srečanje s Črno goro. S poti na kongres Zveze književnikov Jugoslavije«	30
n. r., »Zgodovina naj nas obogati«	32
n. r., »V dolini mlinov«	32
»Novosti naše študijske knjižnice«	33
»Karel Doberšek 1889—1964«	34
Dretnik Dušan, »Turistično-okrepitevne prednosti in ureditev koroškega predela« (Nadaljevanje iz št. 4—7)	35
Vačun Jože, »Zadnje srečanje«	39
Špur Katja, »Ni bil vohun«	39
Pečovnik Elica, »Nezbledeli spomini. Naša mladina je gradila jadransko magistralo«	41
-ate-, »Za uspešno športno dejavnost«	42
M. Š., »V Šentanelu so snemali«	43
S. K., »Obnovljen spomin«	43
Tomaz D., »Steljeraja — stoletna šega naših pavrov«	44
»Naš pesnik Milemot«	44

-ate-, »Želimo boljše sodelovanje športnikov v občini«	45
n. r., »V restavraciji Pod Uršljo je prijetno domače«	46
Krauberger Avgust, »Kje si, moj stari. Lovčev zapisek«	46
Kotnik Beno, »Hmeljarstvo v Meziški dolini«	47
Nela, »Jesensko zimska garderoba«	48

LETNIK XV. 1965

Št. 1-3

Klančnik Gregor, »Poslovno leto 1965«	2
Zupan Ivan, »Da bi nam bilo bolje. Za boljšo skladnost delovnih odnosov«	3
Šipek Mitja, »Ali bomo odprta in polodprta delovna mesta kdaj ogrevali«	5
»Praktični uspehi z določanjem vsebnosti vodika v jeklih«	6
Vetter Hubert, »Pomen specializacije, tipizacije in standardizacije v industriji«	11
Čegovnik Franc, »Nesreč pri delu je veliko preveč«	16
Perman Janez, »Na poti k avtomatizirani kemijski kontroli«	18
»Obračun kulturne dejavnosti kraja. Zapis z občnega zbora kulturno prosvetnega društva Prežihov Voranc«	21
Golčer Tone, »Naša gimnazija v reformnem procesu«	22
Perovec Jože, »Razvoj koroškega področja v prihodnosti«	24
Ficko Peter, »Urbanistični program Raven«	25
Pečovnik E., »Kaj delaš, mladi rod«	29
D. T., »Šentanel je dobil cesto«	30
»Čestitamo, Vigredi!«	30
Zavodnik Edmund, »Zakaj je zelenje v mestu potrebno«	31
Razgoršek Franc, »Kako je Prežihov Voranc postal komunist«	32
Kotnik Stanko, »Za obletnico — zadnji Meškovi spomini«	33
»Beseda o Mladju«	34
Kotnik Stanko, »Naše ljudske knjižnice — kulturni disakordi«	34
m. k., »Podprimo Koroški kinoklub«	36
Klančnik Marija, »Hiša iz dima«	36
Kotnik Beno, »Pust, pust je masten okoli ust. Pustne šege v Meziški dolini«	37
Krof Jernej, »Pustna nedelja«	38
Gradišnik Rudi, »Gorska straža opozarja — rože po 20.000 din«	39
fs, »Kotuljci ali Hotuljci«	39
A. K., »Peli in peli bi še . . .«	40
Krauberger Damijan, »Nepozaben spomin«	40
J. V., »Črna ruta«	41
»Franc Lečnik«	42
J 61106, »Zavitek cigaret«	42
V. H., »Prevzemalec, ki ga radi srečujemo«	42
»Vse čestitke, Mirko«	43
Drobiž	44

Št. 4-6

Klančnik Gregor, »Ravne so zrasle v jugoslovanski pojem«	2
Žnidar Janez, »Organizacija dela na znanstvenih osnovah«	4
Čegovnik Franc, »Manj nezdod — večja produktivnost. Sredstva osebnega varstva za livarje litega orodja«	5
Bratina Janez, »Problem priklopa novih elektroobločnih peči na električno omrežje«	9
Kolar Marjan, »Teorija in praksa obveščanja«	11
Golob Franc, »Drago preseljevanje«	14
Milemot Lotar, »Čast, komur čast«	15
Safošnik Milan, »Medsebojna delovna razmerja«	16
Celcer Bogomir, »Naši živci in mi«	17
F. B., »Občni zbor odbora Združenja borcev NOV občine Ravne na Koroškem«	18
»Za večje poslovne dosežke«	19
o. k., »V Dobji vasi novo delavsko naselje«	20
Ujčić Andrej, »Ob skulpturah ravenske forme vive 1964«	21
Kreft Ivan, »Prvi maj 1938 v Španiji«	22
Šipek Mitja, »Po dvajsetih letih«	23
»Prežihov spomenik«	26
Ficko Peter, »Zaščita in pomen Tople v okviru prostorskega regionalnega načrtovanja«	27
Suhodolčan Marija, »Naša dežela v tisku. Bibliografski popis«	29

Sušnik Tone, »Leopold Suhodolčan, Svetlice«	32
fs, »Janko Gačnik — sedemdesetletnik«	33
n. r., »Boštjan je razstavljal«	33
Zagernik Beno, »Branje v temi«	34
r., »Festival Koroškega kinokluba«	34
Merkač Maks-Hudopisk, »Žrtvuemo kaj za zdravo skupnost«	35
m. k., »Fotoamaterji so zborovali«	35
fs, »Florjan Ivartnik-Pavšer«	36
Travnekar Ivan, »Podobe iz stare Mežice«	36
Kajzer Blaž, »Preko Sofije v Carigrad«	37
Lačen Marjan, »V steni«	38
Z. O., »Koroški fantiči godejo«	39
Kotnik Stanko, »Prežihova značka ni potemnela«	40
Krof Jernej, »Lepota gora«	40
Logar Majda, »Hotuljci so zaigrali«	40
Drobiž	40

Št. 7-9

Šipek Mitja, »Ustanovili smo društvo za preiskavo materiala brez porušitve«	2
Breznikar Lojze, »Potrebe po jeklu na našem trgu«	4
Strah Janez, »Zakaj in kako smo v letu 1964-65 organizirali večerno politično šolo«	8
Bratina Janez, »Merjenje — okno v svet spoznavanja«	11
Gnamuš Janko, »Nastanek in odstranjevanje razpok pri termični obdelavi orodja«	12
-ate-, »Radio Ravne — zakaj in kdaj«	20
n. r., »Gimnazija — prvi dar osvobodene domovine«	21
Vogel Herman, »Groza v naravi«, »Orač«	23
»Naša gimnazija daje poročilo za šolsko leto 1964/65«	24
»Izobraževalni center daje poročilo za šolsko leto 1964/65«	29
Kotnik Stanko, »Prežihov prvi dom«	33
Dobrovolje France, »Literatura o Prežihovem Vorancu od 1959 do aprila 1965«	34
Kotnik Stanko, »Srečanje taboriščnikov v Dachau«	38
Vačun Jože, »Rudarjevi spomini«	39
Župančič Gilbert, »Ravenski šahisti v Pragi«	40
Wlodyga Erwin, »Že dediji in babice so plavali. Iz zgodovine ravnenskih kopališč«	42
Krof Jernej, »Jeklena volja«	43
Lesjak Herman, »Naši gasilci na izletu v Avstriji«	44
Müller Kornelija, »Kaj delamo v vrtcu«	45

»Izšle so nove številke šolskih glasil«	45
o. r., »Železarsko zbirko v muzeju bo treba dopolniti«	46
Jasser Rudolf, »Vinska trgatev v Halozah«	47
r. k., »Gamsi svatujejo«	48
Drobiž	48

Št. 10-12

Klančnik Gregor, »Izvajanje gospodarske reforme«	2
Kotnik Beno, »Spomini na 29. november 1945«	3
Kotnik Beno, »Za obletnico smrti Avgusta Kuharja«	4
»Z večjo izobrazbo — večja produktivnost — boljše samoupravljanje«	5
Grzina Jože, »Povsem rekonstruirana jeklolivarna«	6
Bratina Janez, »Gospodarnejše obratovanje elektro-obločnih peči«	12
Kolar Marjan, »Naš bodoči dokumentacijski center«	16
Žolnir Bogdan, »Vojna po končani vojni. Zadnje bitke leta 1945 v naših krajih«	17
Šipek Mitja, »Zgodba o mehurčku Važiču«	20
Klančnik Gregor, »Aljaž nas vabi«	22
»Gimnazija je praznovala — Obet smo in obljuba tebi, domovina — Med Peco in Pohorjem. Zbornik za 20-letnico gimnazije«	24
»Domači besednik«	25
Sušnik Tone, »Literarnozgodovinski razgledi po Meziški dolini. V slovenskem krogu«	26
Potočnik Tone, »Turizem v koroški pokrajini«	28
Standeker Marija, »Varstvo prizadetih otrok«	34
Pahič Stanko, »O rimski cesti pod Uršljo in še kaj«	36
T. S., »Dr. Janko Kotnik — 80-letnik«	36
»Kurir CKJ Rudi Slivnik pripoveduje«	39
Kajzer Blaž, »Budimpešta — Praga — Dunaj«	40
n. r., »Samouk s Pristave«	43
Jamer Zdravko, »Gasilstvo v ravnenski občini«	44
Gornik Franjo, »Prvi sneg — signal za novo smučarsko sezono«	44
»Upokojenci so dobili svoj dom«	45
Wlodyga Erwin, »Kegljanje na ledu«	46
-ate-, »Odprli smo sodoben servis«	46
»Pokopališče pri Barbari«	47
MAK, »Analfabet«	47
Z. O. »Izzvene so domače pesmi«	48

